

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ

Architektura a urbanismus Šternberka
1850–2019

Magisterská diplomová práce

BC., TEREZA FIALOVÁ

Vedoucí diplomové práce: prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc.

Olomouc 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma *Architektura a urbanismus Šternberka 1850–2019* vypracovala samostatně s použitím odborné literatury a pramenů, uvedených na seznamu, který tvoří přílohu této práce.

V Olomouci dne:

.....

Tereza Fialová

Rozsah práce: 171 834 znaků.

Poděkování

Chtěla bych poděkovat prof. PhDr. Rostislavu Šváchovi, CSc., za jeho odborné vedení a velkou trpělivost, kterou mi v průběhu zpracování diplomové magisterské práce věnoval. Rovněž bych takto ráda poděkovala pracovníkům ze Stavebního archívu města Šternberk za ochotu při zpřístupnění stavební dokumentace.

Obsah

Úvod.....	5
1 Přehled dosavadního bádání	6
2 Historie města.....	9
2.1 Založení hradu a počátky Šternberka jako města.....	9
2.2 Od první po druhou světovou válku.....	16
2.3 Od poloviny 20. století až po současnost.....	19
3 Výstavba a urbanismus města Šternberk.....	22
4 Katalog staveb	32
4.1 Měšťanská střelnice – Národní dům	32
4.2 Radnice.....	38
4.3 Tabáková továrna – továrna Chronotechna.....	42
4.4 Dostavba a přestavba Šternberského hradu.....	46
4.5 Kino Saxinger – Tylovo divadlo	49
4.6 Obchod pro firmu Baťa.....	52
4.7 Altán v Tyršových sadech.....	54
4.8 Kino Oko.....	57
4.9 Mateřská škola Velox.....	60
4.10 Nákupní středisko.....	63
4.11 Smuteční síň města Šternberka	65
4.12 Městské kulturní zařízení	69
4.13 Gymnázium Šternberk	72
4.14 Bytový dům Labutí	76
4.15 Lakonický dům.....	78
4.16 Rodinný dům ve svahu.....	80
4.17 Mateřská školka Nádražní.....	82
Závěr	84
Seznam zdrojů:	86
Literatura chronologicky:.....	86
Prameny abecedně:.....	90
Internetové zdroje abecedně:.....	92
Soupis zkratek.....	95
Summary.....	96

Seznam vyobrazení.....	97
Obrazová příloha.....	100

Úvod

Snahou této práce je přiblížení architektury a urbanismu severomoravského města Šternberk odborné i laické veřejnosti. V minulosti se hlavní pozornost ve většině případů, ubírala ke známým uměleckým centrům nebo větším městům, ve kterých byla větší koncentrace kvalitnější architektury, a tak byly pro badatele zajímavější. V současné chvíli se situace mění a badatelé se obrací k neprozkoumaným městům. Zde se pozornost ubírá k menšímu městu, které je svou historií a architekturou stejně tak zajímavé. Úsilím práce je načrtnout umělecko-historické a urbanistické hodnoty města, které jsou důležité pro jeho pozdější utváření.

Hlavní snahou je představit architekturu ve Šternberku, vymezenou konkrétním časovým úsekem od poloviny 19. století do roku 2019. Kromě významných veřejných staveb, bytové a rezidenční architektury, představuje i industriální stavby. Ty hrály velmi důležitou roli převážně v 19. a 20. století, kdy ve Šternberku vzkvétá textilní průmysl a tabáková výroba. Snahou textu není vytvořit souborný seznam veškerých staveb zbudovaných ve Šternberku ve vymezeném časovém úseku, ale představit výběr těch nejdůležitějších staveb z hlediska jejich kvality či důležitosti v dějinách města. Práce reflektuje i kvalitu stavební produkce, která v průběhu let u jednotlivých objektů kolísala.

V první kapitole se věnuje výčtu jednotlivých badatelských prací autorů, kteří se věnovali historii města a v některých případech i jeho architektuře. V následující části zkoumá práce dějiny města od jeho vzniku až do moderní doby. Posléze se zabývá urbanismem, zpočátku raným formováním města a poté hlavně urbanistickým vývojem od 19. století téměř dodnes. Ve stejné kapitole je řešena bytová výstavba, která v druhé polovině 20. století proměnila dosavadní tvář Šternberka. Nejrozsáhlejší část zabírá katalog vybraných, chronologicky seřazených staveb. Veškeré poznatky jsou soustředěny a následně zhodnoceny na konci, v závěru.

1 Přehled dosavadního bádání

Dějiny města Šternberka a v ojedinělých případech i jeho architektonický vývoj zajímali nejprve německy a později česky hovořící badatele. Soustředili se převážně na starší dějiny města a gotickou, barokní či klasicistní architekturu. Hlavním zdrojem starších badatelů byly především dokumenty městské registratury. V některých případech najdeme ve starších německých pracích nesrovnalosti v oblasti pravdivosti informací.

Jedny z prvních stručných dějin města sepsal v osmdesátých letech 18. století olomoucký magisterní a později zemský rada v Brně, František Jiří Eberl (1753–1837). Eberl v této době zastával funkci šternberského syndika¹. Jím sepsané dějiny vyšly roku 1789 pod názvem *Versuch einer Geschichte der Stadt Sternberg als ein Beitrag zur mährischen Geschichte*² v Brně v časopise *Mährisches Magazin*. U líčení raných dějin pravděpodobně stále vycházel z kronikáře Václava Hájka z Libočan (konec 15. století–1553), od něhož přebral i popis bájného vítězství Jaroslava ze Šternberka nad tatarskými a uherskými nájezdníky.³

Další systematické dějiny Šternberka s názvem *Chronik der Stadt Sternberg, anfangend vom Jahre 1241–1865*,⁴ sepsala v šedesátých letech 19. století dvojice autorů, Eduard Lazenský (18?–19?), šternberský městský kaplan, a Josef Matzner (1830–1913), šternberský radní. Z jejich práce vycházela roku 1894 vydaná publikace *Geschichte der Stadt Sternberg in Mähren*⁵ od Wilhelma Stiefa (1861–1929), šternberského úředníka a historika samouka. Jeho, z hlediska metody, již překonané dílo, je nadále cenným zdrojem faktografických informací o dějinách města. Při studiu historie města je rovněž neopomenutelná práce *Šternbersko: Vlastivědná čítanka*⁶ z roku 1931 od Zdeňka Opluštily (1885–1939). V roce 1939 sepsal tehdejší správce městského muzea a studijní rada Wilhelm Linhart (19/20. století) v němčině krátké pojednání o Šternberku pod

¹ (kdysi) úředník obstarávající agendu úřadu zvl. obecního – Lumír Klimeš, heslo syndik, in: Lumír Klimeš, *Slovník cizích slov*, Praha 1981, s. 750.

² František Jiří Eberl, *Versuch einer Geschichte der Stadt Sternberg als ein Beitrag zur mährischen Geschichte*, *Mährisches Magazin*, 1789.

³ Bohdan Kaňák, Zpřístupnění archivních fondů Městských archiv Šternberk a Okresní archiv Šternberk, in: *Olomoucký archivní sborník*, 2019, č. 17, s. 23–6.

⁴ Eduard Lazenský – Joseph Matzner, *Chronik der Stadt Sternberg, anfangend vom Jahre 1241–1865*, Šternberk 1865.

⁵ Wilhelm Stief, *Geschichte der Stadt Sternberg in Mähren*, Thayngen-Schaffhausen 1934.

⁶ Zdeněk Opluštíl, *Šternbersko: Vlastivědná čítanka XX*, Vyškov 1931.

názvem *Geschichtliche Entwicklung der Stadt Sternberg*.⁷ Další správce městského muzea a archivář, Josef Valíček (1899–1986) sepsal sedmdesátých letech 20. století dvě práce *Místopis Šternberka 1848–1860*⁸ a *Z minulosti a současnosti města Šternberka*,⁹ které představují další důležité zdroje při našem bádání o dějinách města.

Velmi důležitými prameny jsou veškeré odborné práce o Šternberku od Miroslava Koudely (narozen 1964) ze státního okresního archívu v Olomouci. Jako jeden z mála badatelů se věnuje novodobým dějinám Šternberka. Jeho jednotlivé odborné články se věnují nejenom rozsáhlé historii Šternberka, ale i jeho architektuře. Mezi takové lze zmínit například historický seriál „Šternberské století 1909–2009“,¹⁰ který vyšel v celkem deseti částech ve *Šternberských listech*. Nelze ani opomenout publikaci *Šternberk slovem a obrazem*,¹¹ na niž spolupracoval s archivářem Bohdanem Kaňákem (*1958), který se ve svých odborných článcích rovněž zabýval Šternberkem. Mezi současnými badateli zabývajícími se Šternberkem vyniká jméno Vlasty Hlůzové (*1935), šternberské rodačky a bývalé učitelky, která napsala nespočet publikací a článků orientovaných na tematiku Šternberka. Můžeme zmínit například její nejznámější dílo *Stopami šternberské historie*.¹² Pro faktografické a místopisné údaje o okrese i městě je nadále nepostradatelná publikace *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*.¹³ Rovněž můžeme zmínit i dílo *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*¹⁴ od Karla Kučy (*1961) z roku 2008, ve kterém se nachází rozsáhlé heslo města Šternberk. V něm se autor věnuje jak jeho historii, tak architektuře. Šternberskou architekturu kromě Miroslava Koudely a Karla Kučy zmiňuje i publikace vydaná ČVUT (České vysoké učení technické v Praze) – *Industriální topografie*.¹⁵ Jak vyznívá z názvu knihy, jsou zde zmíněny hlavně průmyslové stavby Šternberka.

⁷ Wilhelm Linhart, *Geschichtliche Entwicklung der Stadt Sternberg*, 1939.

⁸ Josef Valíček, *Místopis Šternberka 1848-1860* (Učební texty vysokých škol), FF UPOL, Olomouc 1970.

⁹ Josef Valíček, *Z minulosti a současnosti města Šternberka*, Šternberk 1969.

¹⁰ Miroslav Koudela, Šternberské století 1909–2009, *Šternberské listy*, č. 13–21, 2009.

¹¹ Bohdan Kaňák – Miroslav Koudela – Jan Mráček, *Šternberk slovem a obrazem*, 1996.

¹² Vlasta Hlůzová, *Stopami šternberské historie*, Šternberk 2011.

¹³ Josef Bartoš, *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960*, sv. 3, Ostrava 1972.

¹⁴ Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku VII Str – U*, Praha 2008.

¹⁵ Lukáš Beran – Vladislava Valchářová – Jan Zikmund (eds.), *Industriální topografie: průmyslová architektura a technické stavby. Olomoucký kraj*, Praha 2013.

Důležitým pramenem při studiu architektury Šternberka jsou i fotografie, které nám poskytují unikátní náhled na původní vzhled staveb. Fotografie jsou shromážděné jak v nesignovaném archivu Šternberka ve Státním Okresním archivu v Olomouci, tak ve dvou publikacích *Šternberk lidé a fotografie*¹⁶ a *Šternberk 1989–2019*.¹⁷

Dílečtí zmíněné publikace, píšící o historii města Šternberk, se v oblasti informací nijak zvlášť neodlišují a nepřichází s ničím novým. Jako hlavní zdroj informací při bádání nám slouží převážně starší literatura a archivní prameny, protože do současné doby stále postrádáme moderní zpracování souborných dějin města. To by se mělo brzy změnit. V současnosti se pod vedením Davida Papajíka připravuje obsáhlá monografie dějin Šternberka o rozsahu sedmi set deseti stran. Jednotlivá zkoumaná období dějin mají na starosti odborní garanti. Odevzdání hotového rukopisu městu plánují na konec dubna 2021 a vydání následující rok.¹⁸

¹⁶ Karel Fiala, *Šternberk lidé a fotografie*, Šternberk 2018.

¹⁷ Karel Fiala, *Šternberk 1989-2019*, Šternberk 2019.

¹⁸ Milada Hronová, Na univerzitě se připravují obsáhlé Dějiny Šternberka, *Žurnál Online*, <https://www.zurnal.upol.cz/nc/zprava/clanek/na-univerzite-se-pripravuji-obsahle-dejiny-sterberka>, vyhledáno 10. 11. 2020.

2 Historie města

Severomoravské město Šternberk leží nedaleko Olomouce¹⁹ na středním toku řeky Sítky a na přechodu Hornomoravského úvalu a úpatí Nízkého Jeseníku. Západní okrajovou částí navazuje na hanáckou rovinu. Jižní část má rovinatý charakter, severní část stoupá po západní stráni, kde začíná hornatý terén. Má bájemi a pověstmi²⁰ opředenou historii, která spadá hluboko do 13. století. V minulosti sloužil Šternberk jako důležitá křižovatka obchodní cesty vedoucí z Olomouce do oblastí Slezska a Uničova. Formování budoucího města ovlivnila intenzivní kolonizace původně téměř neosídleného zeměpisného území, které se rozprostíralo od jesenického podhůří až k vzdáleným hranicím Opavska a jež patřilo již ve 14. století k největším rodovým panstvím na Moravě.²¹

2.1 Založení hradu a počátky Šternberka jako města

Výstavbu šternberského hradu přibližně v rozmezí let 1253 až 1269 lze spojit se jménem Zdeslava ze Šternberka († 1265?).²² Zpráva z kroniky Přibíka Pulkavy z Radenína, dokládá, že ve službách uherského krále ubránil roku 1253 Olomouc před divokými Kumány. Rovněž s pozdějším králem Přemyslem Otakarem II (1233–1278), bojoval o území vymřelých rakouských Babenberků. Odměnou za své služby získal tenkrát převážně neosídlené území rozkládající se severně od Olomouce, kde si později vystavěl hrad. Na základě královské listiny Přemysla Otakara II.²³ z roku 1269 s první zmínkou o hradu Šternberk, nikoliv o městě, můžeme s jistotou říct, že jej páni ze Šternberka vlastnili. Po smrti Zdeslava přešel majetek na jeho čtyři syny. Šternberské panství na Moravě připadlo nejstaršímu synovi Albrechtu staršímu ze Šternberka († 1299), který zastával funkci olomouckého purkrabího a započal s postupným osídlením získaného území.²⁴

¹⁹ Od roku 1960 patří město Šternberk do okresu Olomouc.

²⁰ Dle pověsti vděčí Šternberk za svůj vznik udatnému Jaroslavovi ze Šternberka. Ten se měl 1241 nedaleko Olomouce postavit Tatarům, ubránil tak Moravu před jejich vpádem a za odměnu získal od krále území severně odtud, kde si postavil hrad Šternberk. Prvně se u Václava Hájka z Libočan v 16. století.

²¹ František Hrubý, *Severní Morava v dějinách*, Brno 1947, s. 60–74.

²² Zdeslav ze Šternberka, tzv. Zdeslav II. z Divišova užíval dříve přídomku z Chlumce a byl potomkem rodu Divišovců. V roce 1242 postavil nad řekou Sázavou hrad Šternberk, ten nese jméno podle rodového erbu (Stern = hvězda, berg = hora). Zastával významné politické funkce na přemyslovském dvoře.

²³ Tato listina potvrzuje rozhodnutí ve věci sporu o pozemky mezi pány ze Šternberka a klášterem Hradisko.

²⁴ Viz Kaňák – Koudela – Mracký (pozn. 11), s. 9–10.

Označení Šternberka jako města je prvně zmíněno až roku 1296 v listině Albrechta mladšího ze Šternberka († 1301?). Své plné pravomoci nabylo až v druhé polovině 14. století a na počátku 15. století. Rozkvět spojený s velkou výstavbou nastal za správy Alberta ze Šternberka (1322–1380).²⁵ Ten roku 1357 zdědil spolu se svým bratrem rodový majetek, po jehož smrti jej spravoval se synovcem Petrem ze Šternberka († 1397). Albert ze Šternberka zastával vysoké církevní funkce, působil jako důvěrný rádce Karla IV. a pohyboval se ve vysokých politických kruzích. Mezi významné stavby, které vznikly za jeho vlády, bezesporu patřil jak roku 1339 zřízený špitál Štěpána ze Šternberka při kostele Očištění Panny Marie,²⁶ tak i roku 1371 postavený klášter řeholních kanovníků řádu sv. Augustina²⁷ spolu s kostelem Zvěstování Panny Marie. Před rokem 1376 obehly Šternberk hradby prostupné třemi branami, které daly městu pevné hranice a jejichž pozůstatky nacházíme na některých místech dodnes.²⁸

Rod pánů ze Šternberka, za období své téměř sto padesát let trvající vlády (1253–1397), rozšířil území šternberského panství až k tehdejším slezským hranicím. Ke konci tak čítalo mimo hradu, města i osmnáct vesnic, tři města a dvacet devět přilehlých vsí.²⁹ Smrtí Petra ze Šternberka († 1397) vymřela moravská větev pánů ze Šternberka po meči. Poté připadlo panství, na základě uzavřených smluv, jednomu z nemocnějších moravských rodů, pánům z Kravař, konkrétně Petrovi Plumlovskému z Kravař († 1411).³⁰ Ten za pomoci vydané listiny udělil městu roku 1409 právo mílové i olomoucké městské právo, kterým mu potvrdil správní a soudní autonomii. Během husitských válek město roku 1430 obléhal, a nakonec dobyl Prokop Veliký, jehož dosazená husitská posádka dva roky plenila město. Páni z Kravař stáli na straně husitství a dokázali si udržet panství po téměř celé století.³¹

²⁵ Albrecht Aleš ze Šternberka (asi 1322–1380 v Litomyšli), biskup ve Zvěříně, Litomyšli a arcibiskup magdeburský. Nejvýznamnější členy moravské větve rodu Šternberků. Patřil k úzkému kruhu vzdělanců, diplomatů a vysokých církevních činitelů obklopujících císaře Karla IV.

²⁶ Původní podoba se nedochovala, roku 1775 byl zbořen a nahrazen novou stavbou kostela se zasvěcením Nejsvětější Trojici. – Viz Kaňák – Koudela – Mráček, (pozn. 11), s. 15.

²⁷ Křížová chodba kláštera dodnes nese Albertovy rodové a církevní znaky.

²⁸ Viz Kaňák (pozn. 3), s. 14–20.

²⁹ Součástí rozsáhlého majetku, které zdědily dcery, byly i další vesnice a usedlosti.

³⁰ Tomáš Baletka, Páni z Kravař, *Z Moravy až na konec světa*, Praha 2004, s. 93–94

³¹ Viz Valíček (pozn. 9), s. 6–7. – Státní okresní archiv Olomouc, *Archív města Šternberk*, listiny, inv. č. 3. – Zdeněk Pokluda, Moravské statky Albrechta Kostky, in: *Východočeské listy historické*, č. 21–22, Hradec Králové 2004, s. 279–285.

Po smrti posledního mužského představitele rodu pánů z Kravař roku 1466, Jiřího Strážnického z Kravař (1415/20–1466), vymírá rod po meči a rozsáhlý majetek, který zahrnoval i další panství (například Helfštýn a Plumlov), přešel na jeho čtyři dcery. Šternberskou državu zdědila nejstarší dcera Ludmila z Kravař († 1502). Během vládnutí jejího prvního manžela, Albrechta Kostky z Postupic, pobýval roku 1469 krátce na hradě Šternberk král Jiří Poděbrad.³² Ludmiliným druhým sňatkem s Janem Berku z Dubé a Lipé († 1525), roku 1480 přešlo panství na tento rod. Během poručnictví nezletilého Václava Jana Berky († 1563),³³ Šternberk roku 1538 vyhořel.³⁴ Po Janově zplnoletnění započala velká přestavba hradu na renesanční zámek³⁵. V průběhu jejich vlády zažívá Šternberk hospodářský, kulturní a územní rozvoj. Po stránce národností převažovalo v 15. a v 16. století ve Šternberku české obyvatelstvo, do jehož osudu významně zasáhla česká a později německá reformace.³⁶

Změny nastaly roku 1570, po sňatku poslední představitelky rodu Berků, Kateřiny Berkovny (1553–1583), s Karlem II. z Minsterberku (1545–1617). Tímto sňatkem započala doba držení Šternberka v rukou minsterberských knížat. Ta měla o panství zájem převážně z hlediska hospodářského a stejně jako i pozdější majitelé na něj jen dojížděla a trvale zde nepobývala. V průběhu sta let se panství rozšířilo o několik nových vsí (např. Pňovice, Popice) a okolo roku 1600 patřilo mezi největší na Moravě, patřící jednomu majiteli. Během vlády minsterberských knížat hrálo město důležitou roli jako jedno z center luteránství na severní Moravě. Současně přibyl počet německých obyvatel. V souvislosti s novou vírou vystavěl kníže Karel II. dnes nedochovanou luteránskou modlitebnu v místech naproti dnešnímu katolickému kostelu. Po náhlé smrti mladého dědice Jindřicha Václava se v držení Šternberka střídali potomci³⁷ z druhého manželství Karla II. Minsterberka s Eliškou Magdalenou. Po smrti Karla Friedricha Minsterberka (1593–1647) vymřel rod po meči a panství několik let vlastnili Württembergové.³⁸

³² Bohdan Kaňák, 550. výročí diplomatického jednání králů Jiřího z Poděbrad a Matyáše Korvína mezi Olomoucí a Šternberkem, *Střední Morava* 25, 2019, č. 47, s. 4–15.

³³ zastával funkci nejvyššího soudce Markrabství moravského (1544–63)

³⁴ Požár zasáhl a výrazně poničil hrad, klášter, kostel a až na několik domů i celé město.

³⁵ Z této přestavby je zachován portál u vstupní brány s letopočtem 1536, renesanční přístavba na již. straně.

³⁶ Viz Kaňák – Koudela – Mráček (pozn. 11), s.10, 29.

³⁷ Po smrti Karla II, Jindřicha Václava roku 1591, stává dědicem jeho bratr, Jindřich Jan (1592–1639)

³⁸ Ladislav Hosák – Norbert Černý, heslo Šternberk, in: Norbert Černý, *Vlastivědy střední a severní Moravy II.*, Přerov 1942, s. 404–406. – Viz Stief (pozn. 5), s. 203.

Třicetiletá válka, krátkodobý vpád dánského vojska roku 1627, devastující požár téhož roku a pětiletá švédská okupace (1645–1650) měly velký dopad na obyvatelstvo i město, které zůstalo v troskách a prošlo nevyhnutelnou znovuvýstavbou takřka od základů. Tyto události znamenaly dramatický přelom v dějinách Šternberka. Následkem války i pobělohorských represí velmi prořídlo místní, z velké části luteránské obyvatelstvo.³⁹ V souvislosti s několik let trvající obnovou i nuceným odchodem nekatolické části obyvatelstva⁴⁰ přišlo do města mnoho nových, převážně německých obyvatel z okolních horských oblastí. Tím nastala další vlna poněmčování Šternberka. V roce 1668 zasedali v obnovené městské radě pouze němečtí měšťané katolického vyznání. V letech 1667–1669 dokončila jezuitská mise rekatolizaci obyvatel.⁴¹ Na duchovní správu města dohlížel klášter augustiánů-kanovníků.⁴² Město získalo katolický a německý ráz na další staletí.⁴³

Roku 1693 zakoupila Šternberk knížata z Lichtenštejnu,⁴⁴ která se stala poslední šternberskou vrchností. V 18. století prošel barokní úpravou augustiniánský klášterní komplex,⁴⁵ stal se tak jednou z nejvýznamnějších barokních staveb města. Následkem josefinských dekretů⁴⁶ byl roku 1784 zrušen klášter. O rok dříve čerstvě dokončený klášterní kostel přešel proto do rukou města a plnil funkci farního chrámu.⁴⁷

V druhé polovině 18. století, v době vlastnictví Lichtenštejnů, zažívá Šternberk období nového rozkvětu. Místní ekonomika začala sílit díky rozvoji tkalcovské výroby,⁴⁸

³⁹ Viz Opluštil (pozn. 6), s. 38.

⁴⁰ Porážka stavovského povstání znamenala zásadní společenskou změnu, povoleno bylo jen katolické náboženství. Obnovou zřízení zemským přešel stát k absolutismu.

⁴¹ Roku 1796 jej nechal kníže Alois z Lichtenštejna zbořit. Jeho podoba je známa pouze z dobových vedut.

⁴² Viz Kaňák – Koudela – Mráček, (pozn. 11), s. 25.

⁴³ Karel Kuča, heslo Šternberk, in: idem, *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku VII Str – U*, Praha 2008, s. 334. – Viz Valíček (pozn. 9), s. 9–10.; Miroslav Koudela, Třicetiletá válka v dějinách Šternberka, *Kulturní zpravodaj města Šternberka*, 1988, č.3–12.

⁴⁴ Šternberk pro Lichtenštejny zakoupil kníže Jan Adam z Lichtenštejna (1782–1805),

⁴⁵ Přibližně v letech 1718–1723 přestavěli probošství a ve 30. a 40. letech konvent dle projektu Antonia Beduzziho. Na výzdobě se podílel Jan Kryštof Handke, Filip Sattler a Jan Kammereith Barokní přestavbu kláštera (1775–1783) završila novostavba kostela Zvěstování Panny Marie.

⁴⁶ V roce 1782 Josef II. zrušil přes 700 klášterů, které nesloužily potřebám lidu Spolu s kláštery se rušily i náboženská bratrstva, literátské sbory a velká množství kostelů a kaplí.

⁴⁷ Viz Kaňák – Koudela – Mráček, (pozn. 11), s. 28–29 – Viz Stief (pozn. 5), s. 203–210.

⁴⁸ Dle slov tehdejšího brněnského novináře Oherála se město proměnilo v „jedno z nejpozoruhodnějších středisek živnostenského průmyslu v celém císařství.“

navazující na starší cechovní tradici. Svého vrcholu dosáhlo místní tkalcovství v první polovině 19. století. Již dříve město sloužilo jako centrum tkalcovství pro celou oblast Nížkého Jeseníku.⁴⁹ Tkalcovna měšťana Norberta Langerera, která vznikla již roku 1790, patřila mezi první tovární tkalcovny a předznamenala tak vznik moderního textilního průmyslu, který v druhé polovině 19. století tvořil základ městského hospodářství. Dalším přelomovým bodem v dějinách města byly josefínské reformy v osmdesátých letech 18. století. Reforma městské správy⁵⁰ z roku 1787 přinesla proměnu dřívějšího středověkého systému městské autonomie a konec původních typů měst.⁵¹ Významnou roli sehrál i dekret císaře Josefa o zrušení nevolnictví z roku 1781, díky němuž se chudé venkovské obyvatelstvo mohlo začít přesouvat do měst.⁵²

Rozkvétající ekonomice a vývoji města dalo ránu několik událostí z konce 18. století a počátku 19. století. Katastrofální dopad na nově vzniklé čtvrti měla povodeň z července roku 1789 a 1809. Ta smetla z povrchu nově vzniklá předměstí Světlov i Hvězdné údolí, strhla mosty a pronikla do centra města, kde poničila mnoho domů. Za následek měla i mnoho lidských životů. Na povodni zničené město měly rovněž neblahý vliv události týkající se většiny Evropy. V průběhu napoleonských výbojů do Evropy protáhlo Šternberkem v krátkém časovém období několik vojsk. Před slavnou bitvou u Slavkova posloužilo město jako místo setkání ruského cara Alexandra I. a rakouského císaře Františka I.⁵³ Stejně jako v minulosti sebou přinesla válka mnoho útrap, strádání, škod a zkázy. V letech 1805–1806 zemřelo mnoho občanů na následky epidemie tyfu. Porážkou Napoleona v bitvě u Lipska roku 1813 se definitivně uklidnila i místní válečná situace.⁵⁴ Avšak ještě v roce 1815 muselo město hostit domů vracející se ruské vojsko.⁵⁵

⁴⁹ Před založením textilních továren působila ve Šternberku velká řada drobných, doma pracujících tkalců

⁵⁰ Již v roce 1783 prošel magistrát regulací. V čele jmenovaných úředníků byl syndikus s právním vzděláním, Franz Eberle.

⁵¹ Města dříve pojímaná jako výrobní a odbytová střediska reforma zapojila do jednotné státní soustavy centrálně řízených byrokratických úřadů. – Jiřina Štouračová, Reformní zásahy Marie Terezie a Josefa II. do městské správy na Moravě, in: *Sborník prací FF brněnské univerzity*, C50, Brno 2003, s. 175.

⁵² Viz Kaňák – Koudela – Mracký (pozn. 11), s. 37, 42. – Miroslav Koudela, Šternberk ve stínu francouzské revoluce (1789–1815) I., in: *Kulturní zpravodaj města Šternberk*, 1989, č. 10, s. 13.

⁵³ Oba mocnáři se potkali dne 19. 11. 1805 v ulici U Horní brány.

⁵⁴ Po bitvě pobývali ve městě francouzští vojáci. V září 1814 tudy projel pruský král Bedřich Vilém III., pak car Alexander I., v březnu 1815 saský král.

⁵⁵ Viz Koudela, Šternberk ve stínu (pozn. 52), s. 13–14. – Jan Janák – Zdeněk Dobeš, *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu až po současnost*, Praha 2005, s. 223–225.

V 19. století prodělalo město bouřlivý rozvoj spojený především se zdejším rozrůstajícím textilním průmyslem. V této době se zdvojnásobila místní populace a následkem přičlenění několika předměstí a intenzivní výstavby po polovině 19. století se rozrostlo i město.⁵⁶ Šternberk, „*Weberstadt*“ (město tkalců) nebo „*moravský Lowell*“⁵⁷ jak byl v minulosti nazýván, proslul rozvinutým domácím řemeslným tkalcovstvím, které v 19. století přešlo na průmyslovou velkovýrobu. V padesátých letech 19. století existovalo ve městě 30 textilek, běliren, barvíren a apretur, ty zaměstnávaly několik tisíc domácích i okolních tkalců a dělníků. K nejvyhlášenějším jménům patřily firmy *Norbert Langer a synové* (založena roku 1840)⁵⁸, která zpracovávala len, bavlnu a hedvábí; *Grohmann a syn* (roku 1832) vyrábějící pentle; *Ignáz Georg Zweig*⁵⁹ (na Uničovské ulici, z roku 1861) zaměřující se na výrobu nepromokavých látek a zpracování hedvábí, *Heeg a Friedmann* (z roku 1850), *Fiedler* (roku 1840), *Gröger* (z roku 1832) & *Mikulaschek* (roku 1844) a spol. založená roku 1882 (dnes akciová společnost Mora na Opavské ulici).⁶⁰ V roce 1900 se ve městě nacházelo už jen dvacet textilních podniků, z nichž velká část zanikla po první světové válce. Za první republiky zůstalo jen pár nejvýznamnějších podniků (*Gröger & Mikulaschek a spol.*, *Alexander Meisel*; *Franz Riedl junior*).⁶¹

Po vydání nového živnostenského řádu z roku 1859, kterým zanikly cechy, výroba textilu vlivem mimoevropských událostí začíná ve Šternberku stagnovat a stoupá počet nezaměstnaných. Přesto byly v druhé polovině 19. století založeny ještě dva nové textilní podniky, *Franze Riedla* (z roku 1867, na křižovatce ulic Uničovská a Potoční) na zpracování lnu a bavlny a *Alexandera Meisela* (z roku 1895). Dočasná krize v šedesátých letech 19. století našla řešení v novém průmyslu, a to tabákovém. Roku 1872 založilo město, pod záštitou c.k. ministerstva financí, státní tabákovou továrnu, později

⁵⁶ Miroslav Koudela, *Šternberské století 1909–2009. Část 1. Šternberk na počátku 20. století, Šternberské listy*, 2009, č. 13, 31. 7, s. 8–9.

⁵⁷ Takto Šternberk nazval podle proslulého amerického centra textilní výroby roku 1840 novinář Jan Ohéral.

⁵⁸ Založena Norbertem Langerem a syny, Franzem a Carlem. Dekretem z 23. června 1853 mu byla udělena pravomoc pro výrobu lněného a bavlněného zboží.

⁵⁹ Roku 1881 postavila vídeňská firma Ignaze Georga Zweiga (1825–1912) první moderní textilní továrnu ve Šternberku.

⁶⁰ Miroslav Koudela, *Šternberský historický kalendář aneb kapitoly z dějin Šternberska. Z počátků dělnického hnutí ve Šternberku, Kulturní zpravodaj města Šternberk*, 1989, č. 12, s. 9.

⁶¹ *Ibidem*, s. 9. – Viz Kuča (pozn. 14), s. 331.

největší průmyslový podnik ve Šternberku. Továrna zahájila výrobu roku 1873 nejdříve v pronajatých prostorech na Olomouckém předměstí, záhy pak v nové budově na dnešní Nádražní ulici.⁶² Průmysl zde navíc doplňovalo několik menších podniků, a to čtyři mlýny (Passingerův parní mlýn na křižovatce ulic Dvorská a Světlov, Scholzův mlýn na Dvorské ulici), čtyři pily nedaleko nádraží, dvě cihelny, kamenolom a nedaleko města dvě železorné doly (*Paul* a *Juliana*). Doly ukončily svou činnost koncem 19. století. Důležitý podíl na průmyslu měl i roku 1877 zřízený Kubelkův pivovar. Původní pivovar, později přestavěný na sladovnu, stál při řece Sitce (v sevření ulic Dvorská, Československé armády a U Horní brány). Roku 1892 ho nahradila nová budova s moderním vybavením na Uničovském předměstí (ulice Babická).⁶³ K rozvoji města přispělo i v letech 1869 až 1872 zřízené nové železniční spojení s Olomoucí a Uničovem. Do nedávné doby byla jejím pozůstatkem místní stavba nádraží.⁶⁴

Hlavní hnací silou místní ekonomiky představoval průmysl. Přesto všechno si v každodenním životě Šternberka zachovaly své místo i tradiční živnosti, řemesla a obchod. Ve město se nacházelo na počátku 20. století celkem dvě stě dvacet tři obchodů i prodejen různého zboží, sedmdesát devět výčepů a hostinců a tři hotely. Podporou místních podnikatelů a živnostníků byla městská spořitelna, založená v roce 1858.⁶⁵

Revoluce roku 1848 odstranila starý feudální řád a položila základy moderní občanské společnosti. V tomto období se rovněž zmáhá dělnické hnutí spojené s řadou demonstrací, například Solnou revolucí z roku 1866. Šternberk se vymanil z poddanství Lichtenštejnů a změnil se ve svobodné město s vlastní samosprávou. V roce 1850 se stává sídlem okresního úřadu⁶⁶ a soudu (sídlil na Opavské ulici). Přírůstek řady škol, završilo roku 1894 zřízení vyšší německé reálky (nyní Základní škola na náměstí Svobody) a v roce 1935 založení českého reálného gymnázia (na Horním náměstí). Nově získává město zdravotnická zařízení, nejvýznamnějším z nich byl roku 1890 založený druhý

⁶² V továrně našli práci především ženy, stejně tak i v pozdější továrně firmy Chronotechna.

⁶³ Vlasta Hlůzová, Pivovarnictví ve Šternberku, in: *Kulturní revue Olomouckého kraje* 16, 2019, č. 2, s. 23–25. – Lukáš Beran, heslo Pivovar Adolfa Kubelky, in: Lukáš Beran – Vladislava Valchářová – Jan Zikmund (eds.), *Industriální topografie: průmyslová architektura a technické stavby. Olomoucký kraj*, Praha 2013, s. 194–195.

⁶⁴ Viz Koudela, Šternberk ve stínu (pozn. 52), s. 8. – Josef Bartoš a kol., *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*, Ostrava 1972, s. 236–237.

⁶⁵ Viz Koudela, Část 1. (pozn. 56), s. 8–9.

⁶⁶ Správní reformou z roku 1960 ztrácí město status okresního města.

moravský zemský ústav pro choromyslné (na Olomoucké ulici). Ten doplnila roku 1913 otevřená moderní městská, později okresní nemocnice (na Jivavské ulici), jedno z nejvýznamnějších zařízení na Olomoucku. Toto období prospívalo spolkovému životu, jehož hlavním centrem se stala budova německého tělocvičného spolku Turnverein (Slovanský dům na náměstí Svobody) a český Národní dům (Olomoucké ulici),⁶⁷ přestavěný z původní německé městské střelnice. Po staletí tu žily v těsné blízkosti české a německé národnosti komunity. Jejich soupeření a sociální protiklady moderní průmyslové společnosti do velké míry ovlivnily atmosféru města v druhé polovině 19. století. Vztahy obou komunit dramaticky vyvrcholily po první světové válce.⁶⁸

2.2 Od první po druhou světovou válku

V období vypuknutí první světové války, konkrétně v létě 1914, nalézáme Šternberk ve víru národnostních sporů, které vyvrcholily slavnostním otevřením Národního domu, centra českého života ve městě.⁶⁹ Již brzy po vyhlášení všeobecné mobilizace dne 31. července 1914 se dotkla válka i samotného Šternberka, odkud odešlo na frontu několik stovek mužů. Válka citelně zasáhla do chodu a celkové atmosféry města, kterým projížděly četné vojenské transporty.⁷⁰ Budovy kláštera, škol, spolkové domy i továrny přestaly sloužit svým účelům a jejich prostory se využívaly k potřebám lazaretů. Po určitou dobu zabraly spolkové a školní budovy vojenské posádky, z toho důvodu zůstala většina škol uzavřená. Těžké válečné útrapy, zhoršené hospodářskou krizí, měly výrazný sociální dopad a ke konci války vedly ke zhroucení ekonomiky.⁷¹ Následkem odvodů a přechodu na válečnou ekonomiku musela majoritní část místních podniků značně omezit nebo úplně zastavit svou činnost. Ve spojitosti se zuboženým stavem občanů a rostoucími válečnými ztrátami na životech stoupala v posledních letech války nespokojenost místních, kteří pořádali otevřené demonstrace. Po první světové válce

⁶⁷ Od roku 1914 sloužil jako hlavní centrum českého společenského života.

⁶⁸ Viz Kaňák – Koudela – Mracký (pozn. 11), s. 33–34.

⁶⁹ Miroslav Koudela, Šternberský historický kalendář aneb kapitoly z dějin Šternberska. Šternberk v době 1. světové války, in: *Kulturní zpravodaj města Šternberk*, 1989, č. 9, s. 13.

⁷⁰ *Ibidem*, s. 13–14.

⁷¹ Miroslav Koudela, Šternberské století 1909–2009. Část 2. Šternberk v posledních letech „starého mocnářství“ První léta v Československé republice (1909–1918), *Šternberské listy*, 2009, č. 14, s. 9–10.

odezněly následky válečné krize a ekonomika se opět začala vzpamatovávat.⁷² Rovněž se na chvíli uklidila i národnostní situace v pohraničí.⁷³

Dne 28. října 1918 vznikla samostatná Československá republika, jejíž vytvoření sebou přineslo problémy v národnostní otázce. Se vznikem československého státu se do té doby převažující německé obyvatelstvo ocitlo z celostátního hlediska v menšině. S nastalou situací se nehodlali smířit místní Němci, kteří se 31. října 1918 postavili proti začlenění města i kraje do nově vzniklého samostatného státu. Dožadovali se nezávislosti provincie „*Sudetenlandu*“, s hlavním centrem Šternberkem, která se měla stát součástí německého Rakouska (Deutsch-Österreich). Místní německé úsilí však neobdrželo tolik očekávanou zahraniční podporu. Nepokoje na čas přerušilo dosazení československého vojska do města. Avšak 4. března 1919 se opět zažehla další německá vzpoura, která měla za následek patnáct obětí z řad vzbouřenců a dvě oběti z řad vojska.⁷⁴ Teprve dvě mírové smlouvy – s Německem ve Versailles (28. června 1919) a s Rakouskem v Saint Germain (10. září 1919), které uznaly nezávislost a celistvost Československé republiky, udělaly definitivní čáru za snahami o připojení pohraničního území (i provincie Sudetenlandu) k Rakousku a Německu.⁷⁵

Ve dvacátých a třicátých letech 20. století upevnila svou pozici dříve utlačovaná kultura české menšiny. To se projevilo založením české obecné školy (založena 1919, ulice Dr. Hrubého), české mateřské školy (založena 1920) a české měšťanské školy (založena 1922, ulice Dr. Hrubého). Oporou šternberských Čechů se kromě Národní jednoty stala zejména tělocvičná jednota Sokol (založena 1923). Přes veškeré změny, kterými Šternberk prošel, zachoval si za první republiky stále charakter německého města v čele s německou správou.⁷⁶

Ve dvacátých letech se město potýkalo nejenom s hospodářskou, ale i bytovou krizí, která byla vyřešena stavbou novým obytných domů pro přibývající české obyvatelstvo. Ani hospodářská krize nezabránila pozvolné poválečné obnově a růstu

⁷² Vlasta Hlůzová, *Šternberk za 2. světové války*, Šternberk 2015, s. 10.

⁷³ Viz Koudela, *Šternberk v době 1. světové války* (pozn. 69), s. 14.

⁷⁴ Viz Valíček (pozn. 9), s. 12.

⁷⁵ Zdeněk Flejberk – Josef Prucek, *Archiv města Šternberk 1346-1945*, Šternberk 1969, Š1-1, Státní okresní archiv Olomouc, s. 8. – Miroslav Koudela, *K činnosti tzv. Výkonného výboru německého Národního shromáždění ve Šternberku na podzim 1918*, Olomouc 1989, s. 57–76.

⁷⁶ Miroslav Koudela, *Šternberské století 1909–2009. Část 3. První léta v Československé republice (1919–1928)*, *Šternberské listy*, 2009, č. 15, s. 6. – Viz Hlůzová (pozn. 72), s. 10–11.

města. Opět se otevřelo muzeum, proběhla i oprava několika místních domů, hostinců, kostela, rekonstrukce radnice a na dnešní třídě Československé armády se otevřela první benzínová pumpa. Roku 1921 se konal historicky první ročník automobilových závodů „Ecce Homo“, jenž se konají každý rok až dodnes. Následující rok v březnu zahájil Otto Saxinger výstavbu moderního kina (později Tylovo divadlo na Masarykově ulici). Ve třicátých letech se Šternberk přiblížil k částečné obnově své někdejší prosperity, která umožnila nákladné investice. Mezi nejdražší projekty patřila proměna hřbitova u ulice Opavské a Pod Kioskem na městský park, jehož výstavbu zakončilo roku 1928 zbudování hudebního pavilónu. V roce 1931 vznikla v parku takzvaná „*Trinkhalle*“ kde se mohli návštěvníci osvěžit nápoji. Následující rok zahájila lichtenštejnská správa hradu jeho částečnou rekonstrukci.⁷⁷

Velká celosvětová hospodářská krize zasáhla Šternberk v létě roku 1930, tím byl ukončen slibný začátek obnovy jeho předválečné prosperity. Ve třicátých letech 20. století zanikly kvůli krizi některé místní podniky, zejména zbylé textilní továrny a pivovar, propouštěla i šternberská tabáková továrna. Následkem toho strmě stoupla nezaměstnanost a prosperující město začalo upadat. I přes skomírající ekonomiku se česká menšina dočkala roku 1935 založení českého reálného gymnázia. V druhé polovině třicátých let se šternberská radnice pokoušela o pozvednutí ekonomiky prostřednictvím investování do řady staveb (např. nový vodovod, mosty nebo obytné domy), které přineslo práci místním nezaměstnaným. Situace se nezlepšila ani v posledních předválečných letech – v únoru 1937 vyšel v *Pražském burzovním kurýru* článek s názvem „Šternberk – umírající město“, kde byly vyličeny tíživé poměry Šternberka.⁷⁸

Přetrvávající napětí mezi českými a německými občany z minulých let a špatná ekonomická situace tragicky vyústily v německou okupaci Šternberka a jeho připojení k Říši 9. října 1938.⁷⁹ Nacistická správa měla velkorysou vizi obnovy města. Z těchto plánů byla však realizována pouze malá část například v roce 1939 letní koupaliště ve

⁷⁷ Viz Koudela Část 3. (pozn. 76), s. 6, 7.

⁷⁸ Miroslav Koudela, Šternberské století 1909–2009. Část 4. Šternberk v době hospodářské a politické krize (1929–1938), *Šternberské listy*, 2009, č. 16, s. 9, 10.

⁷⁹ František Láznička, *Češi ve Šternberku*, Šternberk 1968, s. 14, 25.

Sprchovém údolí. Druhá světová válka narušila ve Šternberku, jako i v jiných městech, jeho slibný vývoj.⁸⁰

Konec války a osvobození města Rudou armádou 5. května 1945 stálo na počátku nové éry města spjaté s odchodem německé většiny a návratem českého obyvatelstva v roce 1946. Zároveň započala dramatická restrukturalizace místního průmyslu. Po válce opět rozkvetl zdejší spolkový život i výstavba kulturních a sportovních zařízení. Vznikl například sportovní stadion, koupaliště a šternberské muzeum s archívem.⁸¹

2.3 Od poloviny 20. století až po současnost

Únorový převrat roku 1948 proběhl ve Šternberku bez velkých protestů a spolu s poválečnou restrukturalizací průmyslu dal městu opětovně nový směr. S likvidací soukromého vlastnictví zaniklo mnoho místních podniků, pil, mlýnů (roku 1955), jakož i jediná tiskárna (roku 1950). V druhé polovině 20. století zbylo ve Šternberku padesát dva různých prodejen, osm pohostinství a hotel Šternberský dvůr.⁸² Ve stejné době proběhlo znárodnění větších podniků, které tvořily podstatnou část šternberského průmyslu zaměřeného hlavně na jemnou mechaniku a zpracování dřeva. Roku 1947 přestěhovala do prostor zaniklé tabákové továrny svou výrobu hamburská firma Deutsche Messapparatebau vyrábějící budíky, která brzy začala fungovat pod novou značkou Chronotechna.⁸³ Ta byla až do devadesátých let 20. století hlavním výrobním závodem a zaměstnavatelem ve Šternberku. Po zlikvidování posledního textilního podniku Vigona (dříve Heeg a Friedmann) roku 1951 zanikl charakteristický textilní průmysl. Tuto ztrátu částečně nahradily později zřízené strojírenské závody Moravia a dřevařské závody Delt s nově vybudovaným vojenským opravárenským podnikem (v adaptovaném objektu psychiatrické léčebny ve Lhotě). Ve městě sídlilo několik dalších významných firem, například Stavokonstrukce a Okresní stavební podnik. V druhé polovině padesátých let přistoupilo vedení města k výstavbě nových skladů, opravě stávajících závodů a novému asanačnímu plánu, přičemž zbořili například rozsáhlý blok na Olomoucké ulici. Oprav se

⁸⁰ Miroslav Koudela, *Šternberské století 1909–2009*. Část 5. Šternberk v letech okupace a poválečné obnovy (1938–1948), *Šternberské listy*, 2009, č. 17, s. 8.

⁸¹ Miroslav Koudela, *Šternberské století 1909–2009*, Šternberk 2009, s. 15–22.

⁸² Viz Valíček (pozn. 8), s. 7.

⁸³ Zuzana Křenková – Lukáš Beran, heslo Státní tabáková továrna/Chronotechna, in: Lukáš Beran – Vladislava Valchářová – Jan Zikmund (eds.), *Industriální topografie: průmyslová architektura a technické stavby. Olomoucký kraj*, Praha 2013, s. 193.

dočkaly i místní kulturní památky – především zdejší hrad, který byl roku 1948 otevřen veřejnosti, prošel rozsáhlou rekonstrukcí. K významným investicím se zařadila rekonstrukce jatek (roku 1949) a výstavba obřího sila u nádraží (roku 1958), která narušila panorama města a dodnes tvoří jeho pohledovou dominantu.⁸⁴

V dalších letech se město výrazně rozrostlo. To s sebou přineslo řadu problémů – trvalý nedostatek bytů, špatnou infrastrukturu a nedostatečnou kapacitu škol. Následovala velkolepá výstavba, která pokračovala řadu let a řídila se novým zastavovacím a regulačním plánem. Pod záštitou města, průmyslových podniků a vojenské správy byla na počátku šedesátých let zahájena rozsáhlá stavba nových obytných domů. Jako příklad můžeme uvést šestici jednopatrových domů (tzv. *Nová čtvrť*) v oblasti Olomoucké ulici, obytné domy na Lidické, Jívavské a Husově ulici, bytový dům na Opavské ulici a dvoupatrových blok domů v okolí kina. Rekonstrukce zasáhla i veřejnou infrastrukturu. Zároveň postupovala další vlna asanace historické zástavby, která se dotkla převážně Olomouckého předměstí. S rostoucím počtem obyvatel se navýšil i počet místní škol a školek. Nynější gymnázium rozšířila přístavba z šedesátých let, Na Valech vznikla nová mateřská škola a na Opavské ulici první jesle. Stavebními úpravami prošly i kulturní instituce – přestavbou kina Saxinger vzniklo Tylovo divadlo (roku 1955); městské muzeum se přesunulo do adaptovaného domu na Bezručově ulici. V témže čase byla zahájena výstavba očištěných lázní v Potoční ulici. Šedesátá léta přinesla změnu v pozici města, které ztratilo po více jak sto letech status okresního města, a tím klesl jeho význam. Mnohé úřady, instituce a podstatná část řídicích a rozhodovacích pravomocí bezprostředně se týkajících města i celého regionu byla přenesena do nového okresního centra, Olomouce.⁸⁵

Zmíněné hospodářské a obytné stavby, které každým rokem přibývaly, postupně měnily panorama Šternberka, které pozbylo tradiční siluetu a získalo novou tvář. Rozvolněnou politickou situaci jara 1968 ukončil vpád vojska Varšavské smlouvy, který se ve Šternberku obešel bez výrazných nepokojů. Bez ohledu na probíhající normalizaci, která měla za následek proměnu celkové atmosféry i místních poměrů, se vývoj města nezastavil. Pokračovala asanace staré zástavby a výstavba nových obytných domů,

⁸⁴ Viz Valíček (pozn. 8), s. 22. – Viz Koudela, Část 5. (pozn. 80), s. 9.

⁸⁵ Miroslav Koudela, Šternberské století 1909–2009. Část 6. Šternberk v „budovatelských letech“ 1949–1958, *Šternberské listy*, 2009, č. 18, s. 7–8. – Miroslav Koudela, Šternberské století 1909–2009. Část 7. Šternberk v letech 1959–1968, *Šternberské listy*, 2009, č. 19, s. 9–10.

protože Šternberk se nadále potýkal s nedostatkem bytů. Postaveny byly jedny z nejvyšších panelových domů nedaleko Národního domu, tak spousta dalších na ulicích – Nádražní, Uničovská, Jívavská a v oblasti Světlov a Na Vyhlídce. Prostředí historické zástavby narušila v letech 1975–1978 stavba obchodního domu na třídě Československé armády. Další roky pokračovaly ve stejném duchu až do revoluce v roce 1989.⁸⁶

Po Sametové revoluci proběhla ve Šternberku řada stávek. Po prvních svobodných volbách, ve kterých drtivě zvítězilo Občanské fórum, se do města opět vrátila demokracie a město tak zaplavila vlna euforie. Mnoho vesnic, dříve násilně integrovaných, se uvolnilo z područí Šternberka (například Babice, Krakořice, Těšíkov). Transformaci ekonomiky spjaté s návratem tržního hospodářství, privatizací a majetkovými restitucemi se opět obnovilo drobné soukromé podnikání, přibyla široká a pestrá síť obchodů i služeb. Privatizace se dotkla i velkých podniků – například šternberského závodu Moravia nebo Chronotechny. Většina z nich si, i přes obtíže spojené s privatizací, udržela výrobu. Některé však musely propouštět. V devadesátých letech se zastavila bytová výstavba a vedení města se soustředilo hlavně na rekonstrukci infrastruktury a stávajících chátrajících objektů. Přesto vzniklo i několik nových staveb obchodů, přístavba gymnázia a úprava mnoha stávajících prostor pro nové účely. Velký dopad na místní ekonomiku měl zánik Chronotechny roku 2000.⁸⁷ Pracovní místa poskytla nová firma Invensys Appliance Controls, přesto hlavním zaměstnavatelem zůstal rozvíjející se vojenský opravárenský podnik. I přes kolísající ekonomickou situaci se nezastavil rozvoj města, který pokračoval v trendech minulých let. K prioritám patřila nadále modernizace a rozšiřování městské infrastruktury. Modernizovány, rozšířeny a opraveny byly i objekty škol. V letech 2005–2006 uskutečnilo město jednu z nejrozsáhlejších investic, a to kompletní rekonstrukci a regeneraci historického centra města. Šternberk je dodnes prosperujícím a rozrůstajícím se městem, které v současné době investuje do řady oprav a výstavby nových moderních budov.⁸⁸

⁸⁶ Miroslav Koudela, Šternberské století 1909–2009. Část 8. Šternberk v letech normalizace (1969–1978), *Šternberské listy*, 2009, č. 20, s. 8–9.

⁸⁷ Viz Křenková – Beran (pozn. 83), s. 193.

⁸⁸ Miroslav Koudela, Šternberské století 1909–2009. Část 10. Polistopadová obroda společnosti (1989–1998), *Šternberské listy*, 2010, č. 1, s. 8–9.

3 Výstavba a urbanismus města Šternberk

Město Šternberk, jak bylo zmíněno, se rozkládá na komplikovaném terénu. Historické jádro města leží na levém břehu řeky Sítky. Prudký stoupající a členitý terén se podepsal na složitém půdorysu města, utvářeného v několika urbanizačních etapách. Kolonizace tohoto území silně souvisela s hradem, o němž první zmínka pochází z roku 1269. Město je prokazatelně zmíněno až několik let poté, na konci 13. století (roku 1296).⁸⁹ Rozloha, jakou má Šternberk dnes, je dána od poloviny 19. století, kdy započalo postupné začleňování zrušených osad – Dlouhá ulice, Olomoucké předměstí, Světlov, Uničovské předměstí, Hvězdné pole, Hvězdné údolí, Novosady, Na Valech, Lhota, Zámecký kopec, které se později staly městskými čtvrtěmi.

Ke středověké kolonizaci není dochováno mnoho zpráv, ani nebyly provedeny dostačené archeologické průzkumy. Z tohoto důvodu není možné vytvořit konečný výklad vzniku Šternberka. Předpokládá se, že město prodělalo v raném počátku dvě etapy vývoje. Během první vzniklo pravděpodobně nejstarší historické jádro, dnešní Bezručova ulice (Olomoucké předměstí) a na ní navazující ulice Československé armády.⁹⁰ Toto území bylo současně dopravním i hospodářským těžištěm budoucího města. Druhou etapou vznikla oblast předhradí (nynější Horní náměstí a ulice U Horní brány) s později založeným kostelem, radnicí a vzniklými panskými domy. Samotný kolonizační akt, který stál za založením města, lze spojit s pravidelným čtvercovým Hlavním náměstím s rozvětvenou postranní uliční sítí.⁹¹

Koncem 18. století začala díky silící měšťanské vrstvě růst rezidenční výstavba. Přibližně v letech 1820–1840 kulminoval stavební rozvoj města, za kterým stál příchod tkalcovských dělníků. Pro ně vznikla souvislá zástavba řadových patrových domů na Olomouckém (Olomoucká a Bezručova ulice) a Uničovském předměstí (západní strana Rýmařovské ulice).⁹² Domy vystavěné v tomto období lze nejčastěji spojit s tvorbou Ignatze Schmieda (1789–1875) a Jakuba Snietivého (1792–1836).⁹³ Jejich tvorba byla

⁸⁹ Ladislav Hosák, *K založení hradu a města Šternberka*, 1974–76, s. 91–97.

⁹⁰ Tato oblast je všeobecně pokládána za předlokační sídliště ulicového typu či tržní ves pravděpodobně s vlastním kostelem, dnešní kostel Nejsvětější Trojice.

⁹¹ Národní památkový ústav v Olomouci, Slavomíra Kašpárková, *Šternberk. Stavebně-historický průzkum městského jádra*, nepublikováno, 1980. – Viz Kaňák (pozn. 3), s. 12–14.

⁹² Viz Stief (pozn. 5), s. 313.

⁹³ Leoš Mlčák, Šternberský stavitel klasicismu Jakub Snietivý (1792-1836), *Vlastivědný věstník moravský*, 1997, č. 1, s. 71–74.

velmi podobná, oba užívali stále barokně klasicistní prvky josefinské doby. I velká část vnitřního města a staré části předměstí prošla přestavbou. Následkem byla radikální proměna podoby Šternberka po stránce ekonomické a architektonické. Rozsah města a zastavěné plochy z této doby až do první poloviny 20. století zachycuje plán stabilního katastru vypracovaný roku 1834.⁹⁴

Formy většiny místních staveb v 19. století vycházely z empíru, později modifikovaného vlivy historismu. Prudký rozvoj předměstí v 19. století byl z urbanistického hlediska problematický, neboť postrádal jakoukoliv regulaci ze strany úřadů. Růst města se řídil hlavně ekonomickými možnostmi občanů a jejich vlastnickými vztahy. Určující roli při zakládání nových domů a vytyčování nových předměstských ulic měla i stará síť cest. Nové ulice vznikly rovněž rozparcelováním mnoha měšťanských zahrad, například dnešní Kopečná a Schodová ulice. Další parcelaci městské půdy dokládá plán z roku 1827 i na Uničovském předměstí.⁹⁵ Na základě toho můžeme říct, že měl rozvoj města až do poloviny 19. století živelný charakter. Poté už se objevily větší regulační snahy, nejdříve v nařízeních Silničního komisariátu a poté magistrátu města, avšak projevovaly se začaly až v druhé polovině 19. století hlavně v dodržování uliční čáry.⁹⁶

Na přelomu první a druhé poloviny 19. století působil jako hlavní městský stavitel Johann Aulegk (1815–1873). Ten ve svých projektech využíval vyspělé empírové tvarosloví a v některých případech i prvky neogotiky nebo náznaky „*rundbogenstilu*“ Právděpodobně je autorem bezpočtu místních staveb. K jeho nejvýznamnějším archivně doloženým zakázkám patřil, dům tkalcovského cechu (z roku 1842)⁹⁷ na Hlavním náměstí, domy pro Grögerovu rodinu na Opavské (č. 18, čp. 56, z roku 1846)⁹⁸ a Bezručově ulici (č. 7, čp. 1154, z roku 1843).⁹⁹ K dalším výrazným empírovým stavebním počínům se zařadil z roku 1853 rozměrný dřevěný pavilón „*Kiosk*“ v zalesněné oblasti (dnes ulice Pod Kioskem), který měl podobu sloupového chrámu.¹⁰⁰ Kromě více podlažních domů, které si nechali vystavět průmyslníci podél nové Opavské

⁹⁴ Zemský archív Brno, D9, *stabilní katastr 1824–1931*, inv. č. 1558, 3258, 2054, 2324, 3003.

⁹⁵ Státní okresní archív Olomouc, *Archív města Šternberk*, inv. č. 1242, kart. 177.

⁹⁶ Tomáš Vítek, *Stavební rozmach v období klasicismu*, Šternberk 2002, s. 5.

⁹⁷ Státní okresní archív Olomouc, *Archív města Šternberk*, inv. č. 1239, kart. 177.

⁹⁸ Státní okresní archív Olomouc, *Archív města Šternberk*, inv. č. 1242, kart. 182.

⁹⁹ Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. 1154.

¹⁰⁰ Vznikl z iniciativy stavebního rady Peregrina Skolastera podle neznámého návrhu – Der Kiosk im Stadtwalde bei Sternberg, *Sternberg Volksblatt*, 23. 5. 1885, s. 1–4.

nebo Jivavské ulice, byly realizovány i další zajímavé stavby – bývalé muzeum hodin na nároží Bezručovy ulice, měšťanská střelnice¹⁰¹ na Olomoucké ulici a mnoho dalších.¹⁰²

Šternberk v průběhu celého 19. století představoval významné průmyslové středisko. Ještě v první polovině téhož století zde převládala řemeslná výroba, a tak se průmysl na vzhledu města výrazně neprojevil. Oproti jiným průmyslovým centrům postrádal Šternberk velké továrny, činžovní domy a periférie. První velké tovární budovy zbudovali průmyslníci v posledních dvou desetiletích 19. století. Zdejší průmysl podpořila roku 1870 vzniklá železniční dráha a státní tabáková továrna vybudovaná na Olomouckém předměstí v letech 1873–1875. V následujících dvaceti letech vyrostlo na předměstí Šternberka, převážně v blízkosti nádraží, několik hlavně textilních továren, které svými komíny narušily dosavadní panorama města, jemuž do té doby dominovaly kostelní věže a hrad.¹⁰³

Na konci 19. a počátku 20. století bylo ve Šternberku vybudováno několik veřejných staveb. Můžeme zmínit novou radnici (z roku 1868) na nároží Radniční ulice a Horního náměstí, o dva roky později postavenou školu na náměstí Svobody a okresní úřad, který vznikl na Horním náměstí, kde dříve stával kostel Nejsvětější Trojice. Při popisu architektonických transformací města nelze opomenout ani celkovou puristickou proměnu hradu, díky níž získal v letech 1883 až 1890 neogotickou a neorenesanční formu.¹⁰⁴ Již v této době měl Šternberk svůj regulační plán, který byl platný od roku 1888. Ten je však pravděpodobně nedochovaný nebo ztracený, proto nelze říct, kdo jej vytvořil, či jakou měl podobu a jak se přesně promítl do následovné výstavby.¹⁰⁵

I přes četné historizující přestavby, zahrnující hlavně dílčí úpravy vnitřních dispozic nebo fasád s využitím neorenesančního, neobarokního a později secesního dekoru, si městské jádro uchovalo klasicistní charakter. Novostaveb vzniklo v jádru města jen několik, například novogotická budova spořitelny na Radniční ulici (z roku 1895), a tak nebyla narušena slohová jednotu ulic a náměstí. V tuto dobu působilo ve Šternberku několik stavitelů, kteří většinou vytvářeli i návrhy fasád, do kterých vtělili

¹⁰¹ Viz Stief (pozn. 5), s. 333.

¹⁰² Karel Morav, *Historický místopis Šternberka – historické jádro*, rukopis, in: Státní okresní archiv Olomouc 1975, s. 41.

¹⁰³ Viz Kaňák – Koudela – Mracký (pozn. 11), s. 32.

¹⁰⁴ Michal Konečný, *Hrad Šternberk*, Kroměříž 2019, s. 101–103.

¹⁰⁵ Na regulační plán Šternberka z roku 1888 odkazuje Roman Koucký, autor územního plánu Šternberka z roku 1997. Kde se v současnosti nachází nebo zdali stále existuje, není známo.

svůj charakteristický styl. Od sedmdesátých let 19. století působil ve městě Johann Aulegk mladší a Karl (1820–1907) a Wilhelm Mikulaschekové.¹⁰⁶ Na přelomu nového století přichází na scénu další stavitel, Oswald Veth, jehož práce tvořily podstatnou část místní produkce, a to až do první poloviny 20. století.¹⁰⁷

V dalších letech přibývaly nové stavby občanské vybavenosti. Na jižním okraji předměstí Hvězdného Pole vznikla roku 1913 městská nemocnice a oproti se nacházela dříve zřízená psychiatrická léčebna (původně II. moravský zemský ústav pro choromyslné). Rozrostl se i počet škol. K vyšší německé reálce zřízené roku 1894 přibýlo roku 1935 české reálné gymnázium. Neotálela ani bytová výstavba, v rozmezí let 1900–1950 přibýly ve Šternberku stovky činžovních a rodinných domů, které splňovaly nový standard bydlení. Několik dalších bloků vzniklo ve východní části Novosadů, podél Opavské ulice až na jih ke Svatoplukově ulici a na Olomoucké ulici. Na základě porovnání dvou nedatovaných plánů Šternberka, prvního pravděpodobně ze závěru 19. století či počátku 20. století a druhého z počátku druhé světové války, lze zpozorovat zastavování zemědělské půdy a následné sjednocení jednotlivých předměstí v celistvé město.¹⁰⁸

Za první republiky se výstavba zprvu soustředila hlavně na vybudování českých škol, které ve Šternberku chyběly. V září roku 1922 započala na dnešní Masarykově ulici stavba české obecné školy. Projekt jednopatrové budovy s velkými okny, horizontální římsou mezi patry a sedlovou střechou vypracovali olomoucký architekt Jan Komrška a šternberský inženýr Veth. Realizace díky tlaku veřejnosti proběhla rychle a dokončena byla v září roku 1923. O rok později k ní přibyl objekt české měšťanské školy na přilehlé ulici Dr. Hrubého. Projekt školy, od kojetínského architekta J. Beneše, o půdorysu písmene L s velkými okny a přilehlou přízemní tělocvičnou, otevřel své prostory veřejnosti v září roku 1925. Šternberk se potýkal i s nedostatkem bytů. To městská rada vyřešila odprodejem pozemků družstvům, ale i finanční podporou výstavby levných domů. Tak vzniklo například devatenáct obytných domů na Olomouckém předměstí (tzv. „Družstevní čtvrť“). V závěru roku 1924 městská rada schválila nový zastavovací plán města. V letech 1925 až 1928 realizovalo město největší projekt, přeměnu hřbitova

¹⁰⁶ Miroslav Papoušek – Tomáš Vítek, Šternberští stavitelé období klasicismu, in: Státní památkový ústav v Olomouci, Výroční zpráva 2001, Olomouc 2002, s. 110–117.

¹⁰⁷ Viz Koudela, Část 1. (pozn. 56), s. 8.

¹⁰⁸ Viz Valíček (pozn. 8), s. 18–19, 23. – Viz Kuča (pozn. 43), s. 336.

(na ulici Opavské a Pod Kioskem) na městský park, nynější Tyršovy sady. V letech 1930 až 1931 v něm postavil Oswald Veth, ve Šternberku známý architekt, kubistický kavárenský kiosk. Ve třicátých letech dále realizoval stavbu moderního kina Saxinger (z roku 1922, na Masarykově ulici), domu s obchodem pro firmu Baťa (z roku 1924, na Hlavním náměstí) a renovaci hradu. Kromě zmíněných staveb bylo postaveno roku 1928 kino Hess (dnes kino Oko na Masarykově náměstí), nová hasičská zbrojnice (z roku 1928) a otevřel se Masarykův dům sociální péče na Obloukové ulici.¹⁰⁹

I přes velkolepé nacistické plány na obnovu města byla stavební činnost v této době slabá. Za zmínku stojí například skupina osmi „lidových obytných domů“ z roku 1939 na Olomoucké ulici. Nejradičálnější proměny město prodělalo až v druhé polovině 20. století. Nespočetná bytová a průmyslová výstavba změnila celkovou tvář Šternberka. Velký zásah rušivého charakteru prodělalo městské jádro zejména po roce 1948. Netřeba zmiňovat, že s velkou bytovou výstavbou souvisela i rozsáhlá asanace starších staveb. Ta se řídila dle asanačních plánů a studií. Jednu takovou, konkrétně asanační studii podrobného územního plánu, vypracoval roku 1968 Václav Capoušek (1914–1997).¹¹⁰ O několik let později, roku 1981, vyhotovili architekti Antonín Škamrada (*1928) a Petr Čehovský asanační územní plán historického jádra.¹¹¹ Asanace citelně narušila urbanistickou strukturu na jižní straně města, v oblasti mezi ulicí Obloukovou a Československé armády. Tam starší domy v centru města nahradil roku 1978 dokončený nový obchodní dům nerespektující stávající budovy z hlediska hmoty a měřítka. Stejně tomu tak bylo i v případě dalších novostaveb na Jarní ulici i v přístavbě školy na Opavské ulici a jinde. Architektonický vzhled města narušily i dobové necitlivé rekonstrukce fasád, pro něž bylo charakteristické odstranění původního historického tvarosloví, často včetně portálů, jejich následné nahrazení hladkou omítkou a osazením typizovaných oken. Obdobným způsobem byla narušena nebo zničena do té doby zachovaná původní vnitřní dispozice domů.¹¹²

Již od padesátých let se ve velkém měřítku rozvíjela bytová výstavba. Ta započala dostavbou nových domů ve stávajících blocích ve čtvrti Dlouhá ulice a Hvězdné pole. Od

¹⁰⁹ Viz Koudela Část 3. (pozn. 76), s. 6, 7.

¹¹⁰ Národní památkový ústav Olomouc, Urbanisticko – architektonická syntéza. Studie podrobného asanačního plánu, inv. č. 4331.

¹¹¹ Národní památkový ústav Olomouc, *fond Šternberk*, Asanační územní plán historického jádra města Šternberk, inv. č. 4332

¹¹² Viz Kuča (pozn. 43), s. 336.

šedesátých let začaly vznikat rušivé panelové domy a sídliště menších měřítek. Místní největší panelové sídliště zabíralo plochu mezi Nádražní ulicí a řekou Sitkou. Roku 1963 započalo stavební bytové družstvo výstavbu sídliště v přednádražním prostoru. Do roku 1965 zde postavilo osm bloků čtyřpodlažních obytných domů ve dvou řadách po čtyřech. Následující rok vypracoval Stavoprojekt Olomouc investiční studii, v níž řešil asanaci a další výstavbu na Nádražní ulici. Při první etapě se realizoval jeden obytný dům s devíti podlažními, takzvaný internát Chronotechny (roku 1967), a tři výškové domy o třinácti patrech, které se staly nejvyššími panelovými domy ve Šternberku. Návrhy vytvořili architekti ze Stavoprojektu Olomouc – architekt Adámek (hlavní architekt ateliéru) a architekt J. Juránek (odpovědný projektant). Během probíhající výstavby doplnilo sídliště roku 1972 nově dokončené přízemní nákupní středisko Prim. Po asanaci zbylých prostor textilní firmy Vigony začala roku 1974 stavba čtyř sedmipatrových a šesti čtyřpatrových paneláků, které završily bytovou výstavbu na Nádražní ulici. Na projektu pracoval hlavní architekt ateliéru Bílý a architekt Blahoslav Adamík (1925–2008), vedoucí projektant ze Stavoprojektu Olomouc.¹¹³

Další větší sídliště o dvanácti sedmipatrových budovách vyrostlo roku 1975 na Uničovské ulici. Za jeho návrhem stál zmíněný vedoucí architektonického ateliéru, architekt Bílý, a doprovodný projektant architekt L. Smetana ze Stavoprojektu Olomouc. V polovině roku 1976 vyřešila Družstevní projektová kancelář Olomouc (DRUPOS), v čele s vedoucím kanceláře architektem Horákem a vedoucím projektu architektem Ladislavem Pospíšilem, výstavbu tří řad dvoupodlažních domů ve svažitém terénu na východním okraji města, Na Vyhlídce. Již o několik let dříve, v roce 1970, byla pro tuto oblast vypracována podrobná územní studie, ta však předpokládala stavbu rodinných domů. Finálních sedm panelových domů v dříve řídké zastavěné ploše lesnatého území mělo značný dopad na panorama města.¹¹⁴

Stavba rodinných domů se omezila na minimum – zmínit můžeme domy na předměstí Zámecký Vrch, na severním okraji Novosadů či na okraji Uničovského předměstí, konkrétně na ulici Babická, na které výstavba pokračovala i později v devadesátých letech. Kromě obytných staveb nelze opomenout ani nové objekty

¹¹³ Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka sídliště na Nádražní ulici.

¹¹⁴ Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka sídliště na Uničovské. – Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka Na Vyhlídce.

občanské vybavenosti – mezi takové lze zmínit zimní stadion na Blahoslavově ulici nebo autobusové nádraží vedle nádraží vlakového.¹¹⁵

Bytová výstavba pokračovala i v dalších letech. Roku 1981 schválil místní národní výbor program výstavby v lokalitě Světlov. Program předpokládal rozsáhlou zástavbu, která měla doplnit již existující pětici panelových domů. Realizována byla nakonec jen část. Oblast se nacházela blízko historického jádra, tomu odpovídalo i řešení pěti bytových domů, které měly tři podlaží, z nichž poslední patro bylo umístěno v podkroví. Oproti ostatním projektům domů ve Šternberku byly domy ve Světlově zastřešeny sedlovou střechou, tím se přiblížily k formám předválečné zástavby. Za řešením projektu stála již dříve zmíněná Družstevní projektová kancelář Olomouc (DRUPOS) v čele s hlavním projektantem, architektkou Jarmilou Raimrovou, a odpovědným projektantem inženýrem Z. Losenickým. O pět let později, roku 1986, vytvořil Stavoprojekt Olomouc, v čele s vedoucím architektem Vítem Adamcem (1925–2015), další projekt na výstavbu jedenácti panelových domů na Jivavské ulici, mající v základu písmeno L.¹¹⁶

Kromě jednotlivých urbanistických plánů na výstavbu panelových sídlišť vypracoval Stavoprojekt Olomouc, v čele s vedoucím projektu architektem Miroslavem Strnadem a hlavním architektem Janem Nováčkem, roku 1969 pro Šternberk směrný uzemní plán, který počítal s pětiletým plánem výstavby nových bytů. Plán kromě jiných obsahoval i urbanistickou část. V ní byl zhodnocen špatný stav málo početného bytového fondu i neekonomicky nízký počet průmyslové zástavby. Hlavním principem celého řešení bylo maximální využití stávající zastavěné části a její rekonstrukce či asanace. Eventuální zastavění volné plochy vyplývalo z projednané rozvojové koncepce jednotlivých závodů (Chronotechna, Kovoprojekt Praha) a charakteru území (intravilán). Vlastní urbanistické pojetí bylo následovné. Těžiště městského organismu, městské centrum, doplňoval nový ústřední komplex (obchodní dům). Na toto těžiště měly navazovat skrze síť cest všechny obytné i účelové stavby. Obytné soubory měly mít charakter velkých obytných skupin navazujících přímo na městské centrum. V plánu bylo rozšíření polikliniky, mateřských a základních škol. Vyšší zástavba se předpokládala v rovinaté oblasti před nemocnicí, v přednádraží a na Uničovské ulici. Svahovitý terén na

¹¹⁵ Viz Kuča (pozn. 43), s. 336–337.

¹¹⁶ Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka Světlov. č. p. 2258–2262. – Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka sídliště na Jivavské.

východě byl předurčen pro výstavbu rodinných domů atriového a terasového typu. Kromě výstavby řešil plán i rozšíření zeleně, ochranu přírody a zemědělské plochy. Především výstavba se řídila podrobným územním plánem města Šternberka, ten se však v sedmdesátých letech stal v důsledku politicko-organizačních změn zastaralý. Na samotný zastavovací plán pak navazoval podrobný asanační plán řešící historické jádro od architekta Václava Capouška (1914–1997).¹¹⁷

Nelze vynechat památkovou hodnotu Šternberka, která byla díky hradu a augustiniánskému klášteru reflektována již od roku 1964, kdy bylo v okolí hradu vyhlášeno památkové ochranné pásmo.¹¹⁸ To mělo pravděpodobně vliv na zmírnění intervencí do historického jádra města. Roku 1992 se Šternberk stal městskou památkovou zónou. V devadesátých letech prošlo historické jádro rehabilitací a opravou.¹¹⁹

Po Sametové revoluci, v devadesátých letech, panovala na šternberské radnici příznivá situace, která umožnila městu oslovit pro vypracování nového územního plánu architekta podle vlastního výběru. Před samotným plánem byla vypracována ještě územní studie, za níž stáli pražští architekti z tehdejšího D. A. Studia, Martin Rajniš (*1944), Stanislav Fiala (1962), Jaroslav Zima (1961) a Tomáš Prouza (1961). Začátkem roku 1992 pak město požádalo pražského architekta Romana Kouckého (1959) o vypracování nového územního plánu. Hlavní ideou a mottem celého Kouckého plánu bylo definování a lokalizace jednotlivých funkčních vrstev města. Na základě toho byl Šternberk rozdělen do tří pásových oblastí: krajina – rekreace neboli rekreační oblast (na severovýchodě na svazích za městem), historie – bydlení neboli obytná část (od severozápadu k jihovýchodu – střed zastavěného území) a současnost – produkce neboli průmyslová oblast (nejjižnější část a jihozápad). Jednalo se o úvahu, jak Šternberk funguje nebo jak by spíš fungovat měl.¹²⁰

¹¹⁷ Státní okresní archiv Olomouc, *fond Šternberk*, Směrný územní plán Šternberka z roku 1969, inv. č: neinventarizováno.

¹¹⁸ Ochranné pásmo kol hradu Šternberka na Moravě, in: *Rozhodnutí ONV v Olomouci o památkovém ochranném pásmu zde dne 22. 1. 1964*, <https://pamatkovykatolog.cz/pravni-ochrana/ochrannepasmo-kol-hradu-sternberka-na-morave-202109296>, vyhledáno 2. 2. 2021.

¹¹⁹ Městská památková zóna Šternberk, in: *Vyhláška MK ČR č. 476/1992 Sb. ze dne 10.9.1992 o prohlášení území historických jader vybraných měst za památkové zóny*, <https://pamatkovykatolog.cz/pravni-ochrana/mestska-pamatkova-zona-sternberk-84597>, vyhledáno 2. 2. 2021.

¹²⁰ Za informace o urbanistickém vývoji Šternberka po roce 1989 vděčím ing. arch. Pavlu Grassemu.

Plán byl z mnoha hledisek „ideální“, ale měl daleko k realitě a spoléhal se na budoucí „dohodu státu, města a občanů na utváření a využití území“.¹²¹ Kromě hlavního plánu byly vypracovány i drobnější regulační plány a dopravní studie. Dalším důležitým bodem byla i snaha snížit ve městě podíl tranzitní dopravy, proto byla připravena rozvaha o rekonstrukci Rýmařovského mostu a trasování jihozápadního a severního obchvatu města. Popsaný plán schválilo městské zastupitelstvo 4. prosince 1996 a platit začal začátkem února 1997. V průběhu let prošel různými úpravami, přesto by platný až do vydání nové územního plánu v roce 2014. V novém územním plánu, který svou kvalitou řešení zaostává za Kouckého plánem, bylo opomenuto řešení jihozápadního a severního obchvatu města, tedy myšlenka, jakou plán Romana Kouckého obsahoval.¹²²

Připomínkou angažmá Romana Kouckého (*1959) ve výstavbě Šternberka tak zůstává jeho bytový dům Labutí či U Labutí, jemuž věnujeme samostatné heslo v katalogu. Pouze na papíře zůstala jiná práce tohoto architekta pro Šternberk, projekt městské knihovny z roku 1994.¹²³ V raných devadesátých letech se též město dočkalo klášterní budovy pro řád klarisek, kterou v postmodernistickém stylu navrhl pro areál bývalého kláštera augustiniánů olomoucký architekt Tomáš Černoušek (1927–2001).¹²⁴ O tento projekt se v roce 1991 ucházeli žáci profesora Emila Přikryla (*1945) z pražské Akademie výtvarných umění, například Ján Studený (*1966), Rostislav Klíma (*1968), nebo Rudolf Netík (*1966). Kdyby byly uskutečněny jejich velkorysé minimalistické projekty, Šternberk by se tak ocitl v popředí soudobé architektonické tvorby v českých zemích.¹²⁵

V posledních letech neprodělalo město žádné zásadní zásahy do urbanistické dispozice. V současnosti probíhá dostavba nových obytných domů v oblasti Světlov. Rovněž na městem prodaných pozemcích v lokalitě Vinný Vrch a Pod Kapličkou se plánuje rozsáhlá výstavba rodinných domů.¹²⁶ Kromě rezidenční architektury můžeme

¹²¹ Roman Koucký, *Architektonická kancelář*, Praha 1999, cit. s. 111

¹²² Roman Koucký, *Územní plán Šternberka*, 1996, Stavební odbor města Šternberk. – Roman Koucký, *Architektonická kancelář*, Praha 1999, s. 102–115.

¹²³ *Ibidem*, s. 175–186.

¹²⁴ Jiří Pometlo, Sakrální stavby v českých zemích, *Stavba VII*, 2000, č. 1, s. 46–51.

¹²⁵ Srov. *Emil Přikryl a jeho škola*, katalog Galerie Jaroslava Fragnera, Praha 1995, s. 65, 71, 80.

¹²⁶ *Územní studie Pod kapličkou a Vinný vrch ve Šternberku*, <https://www.sternberk.eu/mesto-sternberk/zakladni-informace-o-sternberku/uzemni-planovani-sternberk/uzemni-studie-sternberk/5366-uzemni-studie-pod-kaplickou-a-vinny-vrch-ve-sternberku.html>, vyhledáno 15. 3. 2021

zmínit několik dílčích plánovaných staveb. Šternberk dnes připravuje několik projektů, které by měly být realizovány v následujících letech – krytý bazén,¹²⁷ multifunkční sportovní halu a nový domov pro seniory. Poslední zmíněný projekt v sobě skýtá velký potenciál, vzhledem ke skutečnosti, že město svěřilo návrh areálu architektonickému ateliéru Masperti. Jedná se však stále jen o studii, jejíž realizace není jistá.

¹²⁷ *Město Šternberk, Šternberk: Město uzavřelo smlouvu na výstavbu krytého bazénu, Parlamentní Listy, <https://www.parlamentnilisty.cz/politika/obce-volicum/Sternberk-Mesto-uzavrelo-smlouvu-na-vystavbu-kryteho-bazenu-598722>, vyhledáno 24. 2. 2021*

4 Katalog staveb

4.1 Měšťanská střelnice – Národní dům

adresa: Olomoucká č. p. 1621/68

architekt: Johann Aulegk st.?.; přestavba Vladimír Lukáš

datace: cca 1845/50; 1913–1914; 1923

Budova Národního domu, v současnosti známá především pod hovorovým názvem „Lidovka“, má za sebou bohatou historii. Prošla během ní nejenom funkčními, ale i stavebními proměnami. S jejími počátky je významně spjat německý střelecký spolek, který hrál důležitou roli v německé kultuře Šternberka.

V první polovině 19. století zakoupil zmíněný spolek měšťanů rozsáhlejší pozemek na Olomouckém předměstí. Na něm si postavili roku 1845 nový spolkový dům, s velkou pravděpodobností podle plánů městského architekta a pozdějšího starosty Johanna Aulegka staršího (1815–1873).¹²⁸ Šlo o volně stojící dvoupatrovou empírovou budovu na obdélníkovém půdorysu, zastřešenou polovalbovou střechou. V prvním patře se nacházel velký sál a vysoká půlkruhová okna, která mohla být ukázkou oblíbeného *rundbogenstilu* v 19. století. V přízemí byla jednoduchá obdélníková okna. Mírně naznačený rizalit průčelí zdobila v prvním patře po stranách oken šestice pilastrů, pravděpodobně s iónskými hlavicemi¹²⁹ a na vrcholu půlkruhový fronton s neidentifikovanými reliéfy. Půlkruhové štíty zakončovaly rovněž i boční strany fasády. Tu dále doplňovala jemná bosáž na nárožích a u hlavního vstupu, několik pilastrů vysokého řádu spojených oblouky nad půlkruhovými okny a široká tordovaná římsa, která se až na nároží táhla po celé fasádě. Tyto prvky dodávaly průčelí na bohatosti a plastičnosti.¹³⁰

Nová stavba spolek výrazně zadlužila. K této situaci nepřispěl ani postupně klesající zájem o střelbu, za nímž stál i roku 1887 založený tělocvičný spolek Turnverein, jenž krátce sídlil v měšťanské střelnici. Na nějaký čas našly prostory spolkového domu

¹²⁸ Tomáš Vítek, *Stavební rozmach Šternberka v období klasicismu*, Šternberk 2002, s. 10

¹²⁹ Na základě dochovaných fotografií nemůžeme s úplnou přesností určit o jaký typ hlavic se jednalo. Nemůžeme vyloučit ani korintské hlavice.

¹³⁰ Viz Hlůzová (pozn. 12), s. 91–96. – Státní okresní archiv Olomouc, *fond Šternberk – fotodokumentace*, nezpracováno, Schiessstätte mit Hotel „zur alten Post“.

své uplatnění pro konání výstav. Avšak již koncem roku 1912 ukončil střelecký spolek svou činnost a budovu spolu se zařízením koupil místní továrník Alois Belleda s manželkou Olgou. Nedlouho poté jej Belleda prodal skupině místních Čechů pod záštitou olomouckého Pozemkového ústavu.¹³¹

První kroky k rozvoji české spolkové aktivity byly provedeny v roce 1897, rozhodnutím o založení Družstva národního domu ve Šternberku, společnosti s ručením omezeným.¹³² Budoucí sídlo družstva, národní dům, který měl být financován hlavně zakoupenými podíly družstevních záložen, se měl stát „*střediskem společenského i národního ruchu v městě i okrese*“¹³³. Díky iniciativě českých vlastenců vznikl v roce 1912 v Olomouci Pozemkový ústav, mezi jehož hlavní úkoly patřila podpora různých českých ekonomických a společenských aktivit Národní jednoty. Češi na Olomoucku se prostřednictvím této organizace chtěli bránit proti německému a jeho expanzi a zamýšleli pomáhat českým menšinám na německy hovořícím území. Roku 1913 podpořil Pozemkový ústav koupi „*Schiesstätte*“ (střelnice) ve Šternberku, v té době převážně německém městě. Tato koupě však značně zasáhla místní Němce. Ztráta historické střelnice, bývalého centra německého společenského a spolkového života, vyvolala u řady německých obyvatel Šternberka vlnu nevole. To se projevovalo vytloukáním oken i fyzickým napadením manželů Belledových a dalších Čechů.¹³⁴

Pro potřeby spolku prošla stavba na přelomu let 1913 a 1914 rekonstrukcí, kterou spolek svěřil prostějovskému architektovi Vladimíru Lukášovi (18??–19??), díky němuž získala nový secesní vzhled. Přestavba zasáhla do celkové dispozice, a to jak do úprav interiéru, tak fasády, která prodělala výrazné proměny. Byla zbavena torčované římsy a původní vysoká půlkruhová okna v patře nahradila menší okna obdélníková, nad která architekt v rizalitu umístil trojici oválných oken, jež rámoval secesní florální štuk. Čtyři pilastry rizalitu narušila mezipatrová římsa, nad níž byly pilastry zúženy, zdvojeny

¹³¹ Viz Hlůzová (pozn. 12), s. 90.

¹³² Národní dům ve Šternberku, *Pozor IV*, 1897, č. 14, 4. 2., s. 1–2.

¹³³ Ze Šternberka, *Pozor V*, 1898, č. 1, 1. 1., cit. s. 2

¹³⁴ *Die Tschecheneinbruch in Sternberg abgeschlagen, Deutsches Volksblatt für Mähren und Schlesien XXXVIII*, 1914, č. 47, 8. 7., s. 1. – Radim Prokop, Národnostní aspekty v činnosti Národní jednoty pro jihozápadní Moravu v meziválečném období 1918–1938, in: Karel Sommer (ed.) a kol., *České národní aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky*, Ostrava 2003, s. 196–218. – Martin Král, *České spolky ve Šternberku v letech 1908–1938* (diplomová práce UPOL), Olomouc 2011.

a opatřeny iónskými hlavicemi. Střed průčelí završoval půlkruhový tympanon s bohatě ztvárněnými znaky českého království, které obklopovala řada lipových listů a úponků. Rizalit po stranách rytmizoval vysoký pilastrový řád zakončený na vrcholu subtilní římsou, na kterou doléhaly slepé arkády. Florální výzdoba se objevila i ve slepých arkádách nad okny v patře, v podobě dekorativních terčů, i pod jejich parapety, ve formě štukových festonů. Toto vše dodalo průčelí dynamický rastr. Interiér prošel dispoziční proměnou. Provozovatelé posledního zřízeného národního domu na Moravě se vzdali toho, co jím starší budova střelnice nabízela, velkého sálu. Sál zabírající celé první patro přestavěli na byty. Přestože se nedochovala stavební dokumentace, je možné, že byla ve středové části v patře ponechána větší místnost sloužící jako dvorana. Tomu mohla nasvědčovat i trojice malých oválných oken v horní část rizalitu pod střešní římsou, která obvykle sloužila k osvětlování větších prostor.¹³⁵

Stavba našla své uplatnění nejenom jako spolkový dům české menšiny, ale zároveň i jako hotel a hostinec. Slavností předání zrekonstruované budovy, opatřené českými znaky, 5. července 1914 se vystupňovala nenávist šternberských Němců proti všemu českému a budova se stala opět terčem vandalismu.¹³⁶ České symboly, hlavně českého lva, chápali Němci jako provokaci. Na shromážděné Čechy jich několik zaútočilo kameny. Výsledkem toho bylo několik zraněných a vymlácená okna, což získalo pozornost i v dobovém tisku.¹³⁷ Během první světové války česká spolková aktivita značně ustrnula. Úřady nechaly z budovy odstranit české znaky, sál v prvním patře daly přestavět na byty. Dokonce padla myšlenka o prodeji, ke kterému se však nakonec nepřistoupilo.¹³⁸

Po první světové válce začala ve městě vzkvétat česká kultura i spolkový život. V poválečném období vzniklo nově Družstvo Národního domu a Šternberská česká záložna, na něž přešly podíly na Národním domě, které patřily i Ústřednímu výboru

¹³⁵ Státní okresní archiv Olomouc, *fond Národní jednota – místní odbor Šternberk*, nezpracováno, Protokoly 1908–1948, Zpráva o spolkové činnosti za rok 1914. – Národní dům, Foto: Karel Hipman, K německým násilnostem šternberským, *Český svět*, 1914, č. 45, 24. 7., s. 17.

¹³⁶ Zhanobení Národního domu ve Šternberku, *Venkov IX*, 1914, č. 162, 10. 7., s. 7.

¹³⁷ Státní okresní archiv Olomouc, *fond Národní jednota – místní odbor Šternberk*, nezpracováno, Protokoly 1908–1948, zápis z 9. 10. 1913.

¹³⁸ Karel Hipman, K německým násilnostem šternberským, *Český svět*, 1914, č. 45, 24. 7., s. 17. – Jan Hamáček, O český Šternberk, *Salon: Společnost – Sport – Divadlo – Film – Móda – Výtvarné umění I.*, 1923, č. 7–8, 1. – 2., s. 22.

Národní jednoty v Olomouci. Pro kulturní účely ve městě a okolí nechal roku 1923 výbor přistavit v zahradě sál s jevištěm, který byl s hlavní budovou spojen úzkým krčkem. Disponoval i vlastním hlavním vchodem od jihu.¹³⁹ Rovněž i za touto stavbou stál Vladimír Lukáš.¹⁴⁰ Náklady na ni však českou menšinu značně zatížily. Sál s jevištěm označoval dobový tisk těmito slovy: „...sál vskutku krásný, prostranný a reprezentativní“¹⁴¹. V něm byla v zadní sekci hlediště umístěna galerie, pod kterou se nacházely mezi dvěma lizénami dvoje vstupní dvoukřídlé dveře, navrchu zdobené štukovým půlkruhovým obloukem a ve středu se štukovým dekorem. Celý prostor iluzivně rozdělovala vystouplá mezipatrová římsa. Horní patro vymalované ve světlých tónech kontrastovalo s tmavě vymalovaným parterem¹⁴². Prostorové uspořádání budovy v tomto období bylo následující: v přízemí umístěná restaurační místnost s výčepem, kuchyň, byt hostinského a záložna, v prvním patře pohostinské pokoje, klubovní místnost a soukromé byty. Národní dům měl v pronájmu litovelský pivovar a sál s jevištěm Odbor Národní jednoty.¹⁴³

V meziválečném období sídlily v Národním domě téměř všechny místní české spolky, díky nimž se stal centrem národního a kulturního života české menšiny ve Šternberku a blízkém okolí. V průběhu celého období mezi dvěma světovými válkami usilovali místní Češi o získání stejných práv jako němečtí občané. Překazil to vzestup nacismu a nástup druhé světové války. Během událostí roku 1938, při nichž německé vojsko obsadilo a přičlenilo Šternberk k Říši, opustila město většina Čechů. O rok později se Národní dům dostal do rukou Němců a po válce se již k původnímu účelu nevrátil.¹⁴⁴

¹³⁹ Půdorys přístavby sálu zobrazuje situační plán protějšího domu č. 95 z roku 1938. - Státní okresní archiv Olomouc, *Archiv města Šternberk*, inv. č. 1242, Olomoucká 95.

¹⁴⁰ Slavnostní otevření se odehrálo téhož roku představením *Viny* od Jaroslava Hilberta. Souběžně byl ustaven ochotnický spolek Dramatický kroužek Národní jednoty ve Šternberku. – Viz Hamáček (pozn. 135), s. 23.

¹⁴¹ Viz Hamáček (pozn. 138), cit. s. 22.

¹⁴² Parter je výraz používaný pro označení příze mní části architektury nebo zahrady. Označuje také přízemní část hlediště v divadle nebo v koncertní síni

¹⁴³ Viz Hamáček (pozn. 138), s. 22. – František Láznička, *Češi ve Šternberku*, Šternberk 1968, s. 12, 16.

¹⁴⁴ Národní dům byl prohlášen za německý konfiskát. Po válce úřad odmítl žádost o navrácení budovy Národní jednotě. Ta neměla dostatek peněz na vykoupení, a tak se jí nepodařilo získat Národní dům zpět. Národní jednota obnovila roku 1945 svou činnost, ale zanedlouho byla v roce 1948 centrálními státními orgány zrušena. – Viz Hlůzová (pozn. 12), s. 94.

Zánikem Národní jednoty několik let po válce přestal dům sloužit jako divadlo. Okolní budovy, spolu s dostavěným sálem, prošly demolicí v sedmdesátých letech 20. století.¹⁴⁵ Poté započala postupná výstavba nových sídlišť v přilehlých ulicích (Nádražní, U Střelnice), tím zůstala stavba Národního domu jedinou připomínkou původní zástavby. Národní dům sloužil od druhé poloviny 20. století různým účelům (pivnice, restaurace) a od devadesátých let je v soukromém vlastnictví. V současné době je v něm restaurace s diskotékou.

Na současný a značně pozměněný vzhled budovy měly vliv mnohé úpravy, mezi které bezesporu patří výměna oken; očištění fasády od štukového dekóru, římsy a rámování; instalace neonových nápisů a velkoplošné reklamy na stranách budovy; přičlenění menší přístavby k čelní stěně a úprava zadní části budovy. Po těchto zásazích zůstalo zachováno z původní stavby jen tvarování čelního a bočních štítů a některé zbytky detailů na průčelí. Podobu budovy více narušila boční přístavba ve tvaru takzvaného „*bonbónu*“, jejíž snahou je navázat na tvarování štítu hlavní budovy, ale přestavba nekoresponduje s její architekturou a vizuálně tak působí nesourodě.¹⁴⁶

Národní domy vznikly přestavbou střelnic kromě Šternberka i ve Vyškově a Místku. Z architektonického hlediska nepředstavovala šternberská střelnice, později Národní dům, stavbu přelomovou, ale měla důležitou roli jako centrum formující se německé a později české šternberské spolkové aktivity. Výstavba střelnic na mnoha místech rakouské monarchie souvisela s velkou oblibou střelby už od doby renesance. Jako příklad můžeme uvést střelnici v Kroměříži, přestavěnou v letech 1851–1852, která od roku 1907 sloužila jako místní sokolovna až do devastujícího požáru 1919, po kterém byla nahrazena budovou novou. Další příklady nalezneme například ve městech Litovel, Liberec, Klášterec nad Ohří nebo Olomouc (dnes nedochovaná). V některých případech měly střelnice průčelí opatřené sloupovým portikem (například v Liberci). Při studiu starých fotografií střelnic z 19. století spatřujeme jisté podobnosti v architektonickém pojetí, a to spíše v rámci detailů nebo celkového dojmu. Nemůžeme hovořit o žádné systematické výstavbě na základě jednoho vzoru. Z uvedených příkladů střelnic můžeme však soudit, že jako hlavní stavební styl posloužil především empír nebo neoklasicismus.

¹⁴⁵ Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. 1621.

¹⁴⁶ Viz Kaňák – Koudela – Mráček, (pozn. 11), s. 25.

Rovněž můžeme šternberskou stavbu zařadit mezi české a německé národní domy s palácovým vzhledem a s tektonicky utvářenými fasádami a monumentalizovanými vstupy. Do této kategorie spadají národní domy v Olomouci, Vyškově a Moravském Krumlově. Dále jej můžeme dát do souvislosti se skupinou národních domů ve slohové variaci neobaroko a secese – přestavěný Národní dům v Hustopečích a dva nově postavené národní domy v Židlochovicích a Prostějově. Ve většině jde o geometrickou variantu stylu secese.

Literatura a prameny:

Státní okresní archiv Olomouc, *fond Národní jednoty – místní odbor Šternberk*, nezpracováno.

Městský úřad Šternberk, Archív stavebního odboru, složka domu č. 1621.

Národní dům ve Šternberku, *Pozor IV*, 1897, č. 14, 4. 2., s. 1–2.

Ze Šternberka, *Pozor V*, 1898, č. 1, 1. 1., cit. s. 2.

Die Tschecheneinbruch in Sternberg abgeschlagen, *Deutsches Volksblatt für Mähren und Schlesien XXXVIII*, 1914, č. 47, 8. 7.

Zhanobení Národního domu ve Šternberku, *Venkov IX*, 1914, č. 162, 10. 7., s. 7.

Karel Hipman, K německým násilnostem šternberským, *Český svět*, 1914, č. 45, 24. 7., s. 17.

Jan Hamáček, O český Šternberk, *Salon: Společnost – Sport – Divadlo – Film – Móda – Výtvarné umění I*, 01. – 02. 1923, č. 7–8, s. 22.

František Láznička, *Češi ve Šternberku*, Šternberk 1968.

Tomáš Vítek, *Stavební rozmach Šternberka v období klasicismu*, Šternberk 2002.

Karel Sommer (ed.) a kol., *České národní aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky*, Ostrava 2003.

Vlasta Hlůzová, *Stopami šternberské historie*, Šternberk 2011.

Martin Král, *České spolky ve Šternberku v letech 1908–1938* (diplomová práce UPOL), Olomouc 2011.

4.2 Radnice

adresa: Horní náměstí č. p. 78/16

architekt: Anonym; Johann Aulegk st.?

datace: 1638–1642; 1868

Šternberská radnice se nachází v historickém jádru města, pod místním hradem, na nároží Horního náměstí a Radniční ulice. První zmínky o její existenci pocházejí z konce 16. století, avšak předpokládá se, že zde mohla stát již od počátku středověku. Roku 1627 postihl Šternberk požár, následkem něhož vyhořela spousta domů i radnice. Ta zůstala v chatrném stavu a na čas ji zajišťovalo lešení. Roku 1637 prodělala dílčí opravy za účelem stabilizace. Nakonec město přistoupilo ke kompletní přestavbě, započaté roku 1638 a dokončené o čtyři roky později, roku 1642. Po ní radnice získala, dle mnohých badatelů, nový raně barokní vzhled; tomu odpovídalo ztvárnění hodinové věže. V dalších letech, konkrétně v letech 1675, 1701 a 1765, prodělala radnice menší dispoziční i stavební úpravy.¹⁴⁷ Plány na další přestavbu z roku 1832 nebyly nakonec realizovány.¹⁴⁸

Ze společenského hlediska patřily radnice k nejvýznamnějším stavbám ve městech. Jejich důležitosti odpovídalo i architektonické ztvárnění. Význam radničních budov často vyjadřovaly honosné věže, které se stávaly dominantami organismu města. To se však netýkalo Šternberka.¹⁴⁹

Na základě dochované fotografie, datované před rokem 1868, je nám známa podoba starší radnice. I přes význam budovy se jednalo o velmi skromně pojatou obdélníkovou stavbu s pětiosým průčelím. Její hladce pojatou omítku zdobila v horní části nepřerušovaná subtilní římsa a na nároží bosované zdivo. K zadnímu traktu radnice přiléhal menší dvůr. Dispozičně se jednalo o jednopatrovou stavbu, jejíž hlavní prostory byly pravděpodobně umístěny v prvním podlaží. Do něj se vstupovalo dvěma naproti sobě umístěnými krytými předloženými schodišti. V jejím průčelí, v místě, kde ústila schodiště, byla umístěna jednodílná arkáda dosedající na dva pilíře. Samotná věž byla situována ve středu průčelí a zakončovala ji cibulovitá baň se zvonící a špicí, které vystupovaly nad linii vysoké atiky, za níž se pravděpodobně skrývala sedlová střecha. Ve

¹⁴⁷ Viz Lazenský – Matzner (pozn. 4), s. 18.

¹⁴⁸ Státní okresní archiv Olomouc, *Archív města Šternberk*, inv. č. 1239, kart. 177.

¹⁴⁹ Karel Kibic, *Radnice. Ratuši. Town halls. Rathäuser*, Praha 1971, s. 9.

věži byl umístěn rovněž jeden ze dvou přízemních vchodů. Při popisu nelze opomenout malé měřítko radnice, to bylo v kontrastu s důležitostí Šternberka. Jednou z možných příčin skromného měřítka a podoby radnice byly válečné události, které zasáhly Šternberk, a patrně i skutečnost, že se nejednalo o královské město.¹⁵⁰

Pokud budeme hledat pararely staré šternberské radnice mezi radnicemi vystavěnými nebo přestavěnými v obdobném čase, nalezneme pouze dílčí shodné prvky. Za příklad můžeme uvést starou zlínskou radnici. Ta sice pocházela ze závěru 16. století a měla původně renesanční podobu, ale její vzhled, zachycený na fotografii ze závěru 19. století, má blízko ke skromnému ztvárnění šternberské fasády. Dalšími příbuznými paralelami jsou budovy ze 17. století – stará radnice v Židlochovicích, Vlašimi a v Krásnu nad Bečvou. Obdobně představené schodiště ústící ve věži, jaké bylo užito u starší šternberské radnice, najdeme v honosnější podobě u mnoha radnic.

Období 19. století znamenalo pro radniční architekturu změnu, ne vždy však prospěšnou. Starší radnice prošly úpravami, přestavbami a v některých případech byly zcela zbourány a nahrazeny novostavbami v historizujícím slohu. Demolice postihla i šternberskou radnici. Její nynější podoba pochází z roku 1868, kdy město původní radnici zbouralo a v témže roce začalo s výstavbou nové. Ta získala zcela odlišný vzhled, který více korespondoval se ztvárněním měšťanských staveb než s radniční architekturou. Lze ji porovnat například s protější budovou gymnázia. Od ní radnici odlišovala pouze věž skromného měřítka ve středu budovy. Nejednalo se hodinovou věž, jakou bychom u radniční budovy čekali. Až na tento prvek nedisponovala budova žádným dominantním znakem odkazujícím na její význam.¹⁵¹

Starší radnici nahradila rozměrově větší dvoupatrová stavba s třináctiosým průčelím a zkosenými nárožími. Fasáda byla ztvárněna v neoklasicistním stylu. Přízemí od prvního patra oddělovala nepřerušovaná jemně profilovaná kordonová římsa. Zbylá podlaží členila průběžná římsa parapetní, jejíž plynulost narušovalo několik lizén na nároží. Okna rizalitu a nároží byla v prvním patře zdobena, kromě ostění, i půlkruhovou nadokenní římsou s konzolami a štukovým dekorem. Zbylá okna v patře byla opatřena pouze rovnou nadokenní římsou. Na hlavní římsu dosedala střecha sedlového typu doplněná deseti vikýři. V přízemí měla okna dvojí podobu. Kromě dvojítkých oken obdélníkových, která se objevují v prvním i druhém podlaží, bylo na nároží několik

¹⁵⁰ Státní okresní archiv, *fond Šternberk – fotodokumentace*, Radnice Šternberk před rokem 1868.

¹⁵¹ Viz Kibic (pozn. 149), s. 15.

vysokých obdélníkových oken francouzského typu sahajících až k zemi. Ta se podle dobových fotografií dala otvírat do ulice jako dveře. Kromě hlavního vchodu ve středu fasády, který lemoval lizénový rám se znakem města, bylo možno do budovy vejít dvěma dalšími vchody na nároží a na boku. Na základě toho můžeme soudit, že přízemní prostory byly využívány až do poloviny 20. století pro obchodní účely. Interiéry prošly do dnešní doby největšími proměnami. Nyní se za hlavním vstupem nalézá hala se stlačenou valenou klenbou. Zbylé prostory zakončují klenby valené a plackové. Do zbylých pater ústí trojdílné schodiště. Součástí radnice byl i dvůr, ten je nyní v přízemí opatřen skleněným zastřešením.¹⁵²

Autor radnice není archivně doložen, ale za nejpravděpodobnějšího je považován Johann Aulegk (1815–1873), kterému je kromě jiných staveb přisuzováno i autorství šternberské střelnice. Tomu může nasvědčovat konzervativně pojatá fasáda odkazující na jeho starší klasicistně pojaté práce, tak rovněž fakt, že o rok dříve Aulegk nastoupil do úřadu starosty. Z toho můžeme soudit, že se na stavbě radnice určitým způsobem podílel v každém případě.¹⁵³ Neoklasicistní radnice z poloviny 19. století nalezneme po celé republice. Pararely nalezneme v Hlučíně (z roku 1868) a například v Dubé (z roku 1851). S radnicí ve Šternberku mají společné jen stylové dekorativní prvky využití na jejich fasádách. To, co ji naopak od ostatních odlišuje, je chybějící hodinová věž.

Podle dochovaných záznamů prodělala radnice v roce 1924 menší stavební úpravy. Ve stejné době zde sídlil i poštovní úřad. O čtyři roky později, v létě roku 1928, byly přestavěny vnitřní prostory zasedacího sálu radnice. Plán od městského stavebního úřadu, při němž byl zasedací sál zvětšen připojením sousední poradní místnosti a vybaven novým vnitřním vybavením, realizovala místní stavební firma M. Helma. V lednu 1939, při novoročním projevu, představil tehdejší starosta Alois Pauler velkolepý plán na výstavbu a obnovu města, který zahrnoval i projekt nové radnice. Ta, jako spousta jiných zamýšlených staveb nacistické správy, nebyla postavena.¹⁵⁴

¹⁵² Státní okresní archiv, *fond Šternberk – fotodokumentace*, – Miroslav Horký, Šternberk. budova radnice rok 1940, 1940, Foto: soukromý archiv Miroslava Horkého.

¹⁵³ Zdeněk Fišera, Heslo Šternberk, in: *Ibidem, Historické radnice Čech, Moravy a Slezska 2. Katalog historických radnic H-Ž*, Praha 2010, s. 343. – Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 78.

¹⁵⁴ Státní okresní archiv Olomouc, *fond Městský národní výbor Šternberk*, Pamětní kniha města Šternberka 1250–1950, inv. č: neinventarizováno, s. 251–264.

V druhé polovině 20. století prodělala nejviditelnější proměny fasáda v přízemí. Původní hladkou omítku vystřídala bosáž. Garážová vrata ze sedmdesátých let, umístěná namísto dřívějších bočních vchodů, byla zazděna a nahrazena stejnorodými obdélníkovými okny korespondujícími s ostatními částmi budovy. K hlavnímu vchodu bylo přistavěno nízké protilehlé schodiště. Na závěru devadesátých let byly uskutečněny dílčí úpravy vnitřních dispozic radnice. Poslední stavební zásahy byly uskutečněny v roce 2009. Proběhla bezbariérová úprava, instalování výtahu a v neposlední řadě kompletní oprava fasády.¹⁵⁵

Literatura a prameny:

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 78.

Státní okresní archiv Olomouc, *fond Šternberk – fotodokumentace*, Radnice Šternberk před rokem 1868.

Státní okresní archiv Olomouc, *fond Šternberk – fotodokumentace*,

Státní okresní archiv Olomouc, *fond Městský národní výbor Šternberk*, Pamětní kniha města Šternberka 1250–1950, inv. č: neinventarizováno.

Eduard Lazenský – Joseph Matzner, *Chronik der Stadt Sternberg, anfangend vom Jahre 1241–1865*, Šternberk 1865.

Karel Kibic, *Radnice. Ratuši. Town halls. Rathäuser*, Praha 1971.

Milan Kunc, Šternberk. Budova radnice v roce 1963, 1963, Foto: Soukromý archiv Milana Kunce. – Irena Černocká, Radnice bude do konce letošního roku bezbariérová, *Šternberské listy*, 2009, č. 12, s. 2

Zdeněk Fišera, *Historické radnice Čech, Moravy a Slezska 2. Katalog historických radnic H-Ž*, Praha 2010.

¹⁵⁵ Milan Kunc, Šternberk. Budova radnice v roce 1963, 1963, Foto: Soukromý archiv Milana Kunce. – Irena Černocká, Radnice bude do konce letošního roku bezbariérová, *Šternberské listy*, 2009, č. 12, s. 2.

4.3 Tabáková továrna – továrna Chronotechna

adresa: Nádražní ulice č. p. 2481/47

architekt: stavebně-technické oddělení Tabákové režie ve Vídni;

Anonym

datace: 1873–1875; 1947

Hlavní podíl na rozvíjející se šternberské ekonomice měl od druhé poloviny 18. století až do krize v šedesátých letech 19. století textilní průmysl. Východisko z této krize našel Šternberk v založení továrny Tabákové režie c. k. ministerstva vnitra. Ta se stala po mnoho následujících let hlavním zaměstnavatelem obyvatel Šternberka i širokého okolí. Provoz zahájila roku 1873 nejdříve v prozatímních pronajatých prostorech na Olomoucké ulici. Nedlouho poté přestěhovala svou výrobu do nově vystavěných budov na Nádražní ulici.¹⁵⁶

Pro účely továrny vznikl od základu nový rozsáhlý průmyslový areál, jehož stavba byla zahájena roku 1874 a dokončena na podzim, o rok později. Ten se skládal ze čtveřice trojtraktových a třípodlažních křídel obepínajících podélný dvůr, v němž stával komín. Fasáda hlavního objektu měla neoklasicistní vzhled. Delší strany fasády členilo dvacet tři okenních os a strany kratší patnáct. Jednotlivé okenní osy od sebe oddělovaly pilastry vysokého řádu, na jejichž hlavice dosedala jednoduchá nepřerušovaná římsa. Okna byla bez šambrán a měla obdélníkovou podobu s jemně naznačeným oblým zakončením. Okenní otvory prvního patra byly opatřeny největším počtem dekorativních prvků. Shora je zdobil jemný štukový dekor s nadokenní přímou římsou na konzolách a zespodu parapet na konzolách s obdélnou parapetní výplní. Zbylá okna doplňovalo jemné rámování a parapety na skromných konzolách. Přízemí od vrchních pater oddělovala nepřerušovaná odstupňovaná římsa. Prostory kryla sedlová střecha prolomená několika komíny a světlíky. Střecha dosedala na korunní římsu vysazenou na stupňovitých konzolách. V jejím středu byl umístěn štít s názvem továrny. Vedlejší přízemní vchody do delších křídel továrny zdobila kovová markýza na dvou kovových sloupech. Do dvora

¹⁵⁶ Miloslav Čermák – Jaroslav Spišák, *Historie a současnost podnikání na Olomoucku*, Žehušice, 2004, s. 118.

existovaly dva průjezdy se segmentovým záklenkem, umístěným v prostřední ose delší strany budovy.¹⁵⁷

Do areálu se vstupovalo skrze vrátnici. Jednalo se o patrovou obdélníkovou stavbu v neoklasicistním slohu, v němž byl realizován celý areál. Její průčelí členila obdélníková okna se šambránou a nadokenními i podokenními římsami na subtilních konzolách. O několik let později, přibližně v první polovině 20. století, přibylo ke stávajícímu areálu dvoupatrové a trojtraktové skladiště výrobků a surovin, které korespondovalo se stylem zbylých budov. Situováno bylo v zadní části areálu a přiléhalo k delší ose budovy. S hlavním průmyslovým komplexem je spojovala krytá, částečně prosklená chodba, jejíž strop nesl jeden středový pilíř.¹⁵⁸

Za celkovým ztvárněním tabákové továrny ve Šternberku stálo stavebně technické oddělení Tabákové reže ve Vídni, které dodalo typové plány.¹⁵⁹ Obdobné návrhy posloužily při výstavbě továren v Budišově nad Budišovkou, Novém Jičíně a Lanškrouně. Další analogie nalezneme i ve Svitavách a Táboře, kde byly postaveny továrny se shodným pojetím fasády, ale obměněným půdorysem. Samostatné skladiště vyrostlo rovněž i v Olomouci. Jelikož stavby vycházely z totožných návrhů, můžeme hovořit o takzvané sériové výstavbě tabákových továren shodného stylu.

Jakožto velký podnik se tabáková továrna soustředila nejenom na navýšení výroby, ale i na péči o své zaměstnance. Protože hlavní podíl zaměstnanců tvořily ženy, zajišťovala továrna péči o jejich děti formou „ústavu pro kojence“. Kromě hlavních výrobních prostor se v továrně nacházela knihovna. Ve třicátých letech 20. století nechal závod postavit pro své zaměstnance několik obytných domů.¹⁶⁰

Co se týče místní tabákové produkce, ta se zpočátku soustředila primárně na výrobu několika typů doutníků. Roku 1882 rozšířil portfolio továrny nově zavedený produkt cigaret, jehož výroba se instalováním nových strojů velmi rychle rozrůstala. Počátkem následujícího století, konkrétně v roce 1905, zaměstnával tabákový podnik téměř dva tisíce zaměstnanců, z nichž podstatnou část tvořily ženy. Během druhé světové

¹⁵⁷ Budova bývalé Chronotechny Šternberk r. 1901, 1901, Foto: Soukromý archiv. – Státní tabáková továrna ve Šternberku okolo roku 1910, kolorovaná pohlednice. Foto: Otto Kloss, in: Státní okresní archiv Olomouc

¹⁵⁸ Státní okresní archiv Olomouc, *fond Šternberk. fotodokumentace Chronotechna*, inv. č. neinventarizováno.

¹⁵⁹ Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka Chronotechna.

¹⁶⁰ Jan Pospíšil, Státní továrna na tabák, in: Zdeněk Opluštil. *Šternbersko: Vlastivědná čítanka*, Vyškov na Moravě 1931, s. 238–239.

války ukončila šternberská tabáková továrna roku 1940 definitivně svůj provoz a již ho znovu neobnovila. Jejím zrušením a zlikvidováním zbylých textilních továren ztratilo po válce okresní město Šternberk svůj hlavní průmysl.¹⁶¹

Do opuštěných továrních prostor se roku 1947 přestěhoval závod hamburské firmy Deutsche Messapparaturbau – Messap. V době přemístění byl znám již pod názvem Chronotechna Meziměstí a jednalo se o závod se zavedenou sériovou výrobou budíků. Podnik se zrodil v Meziměstí u Broumova (v okrese Náchod) v červnu roku 1942, kde se původně zaměřoval na jediný výrobek, časovač do protiletadlových granátů. Sťahování strojů a výrobních zařízení všech oddělení do nového města trvalo takřka celý rok. Poté zahájila provoz Chronotechna Šternberk, jakožto jeden z mnoha závodů na výrobu hodin patřící do celostátního podniku Chronotechna. Ten vznikl v březnu roku 1946 a jeho základ tvořily dva velké podniky – Messap v Meziměstí u Broumova a Kovodělné závody Rachmann v Boru u České Lípy. Později vznikly továrny Chronotechna například ve Vyškově, Brně a Broumově.¹⁶²

Pro účely přestěhovaného závodu prošla důkladně postavená čtyřkřídlá dvoupatrová budova adaptací za několik desítek milionů československých korun. Ta se projevila zejména rozšířením výrobní haly a vybudováním zdravotnického a sociálního zařízení. Postavena musela být i vrátnice, která svou velikostí navázala na původní, poškozenou během druhé světové války. Nová vrátnice nepředstavovala nijak výraznou budovu. Měla jednoduše pojatou fasádu s obdélníkovými okny s jemným rámováním v přízemí. V druhé polovině 20. století doplnila vstupní bránu správní budova o třech podlažích. V sedmdesátých letech ji s vrátnicí propojil krytý vchod. Jako poslední přibyla do průmyslového areálu v devadesátých letech budova šaten, jež zastínila ústřední továrnu. Jednalo se o třípatrovou obdélníkovou novostavbu protnutou uprostřed menším obdélníkovým traktem, který vyčníval na delších stranách průčelí. Obkládala ji fasáda z kovové konstrukce, kterou vyplňovaly zelené skleněné tabule. Dokončena byla v průběhu roku 1991 a za jejím ztvárněním stáli architekti ze Stavoprojektu Olomouc.¹⁶³ Chronotechna měla ve šternberském prostředí velkou váhu a podílela se na mnoha

¹⁶¹ Lukáš Beran – Jan Zikmund, Státní tabáková továrna, in: Lukáš Beran – Vladislava Valchářová – Jan Zikmund, *Industriální topografie: Olomoucký kraj*, s. 193. – Viz Pospíšil (pozn. 160), s. 236–237.

¹⁶² Zdeněk Martínek, *Dějiny československého hodinářského průmyslu I. a II.*, Brno 2009, s. 76–78, 85.

¹⁶³ Archív města Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka Chronotechna. – Viz Karel Fiala (pozn. 17), s. 64.

místních stavbách – panelovém sídlišti na Nádražní ulici, kulturním domě i mateřské škole v blízkosti továrny.

Roku 1980 se podnik začlenil do koncernu Tesla Rožnov pod Radhoštěm. Po Sametové revoluci by koncern zrušen a Chronotechna se stala roku 1990 samostatným státním podnikem. Následnou privatizací závodu o dva roky později, roku 1992, vznikla akciová společnost Chronotechna Šternberk. V průběhu privatizačního procesu poklesl počet původních odběratelů. To mělo za následek postupný pokles výroby časoměrných přístrojů a roku 2000 její definitivní konec. Hodinářská výroba se nezastavila jen ve Šternberku, ale i v dalších hodinářských firmách. Hlavní objekty továrny si pronajalo několik podniků. Zbylé nevyužívané budovy centrálních šaten a vrátnice byly zbořeny. Na jejich místě vznikla volná parcela, na které postavila společnost Albert jeden ze svých supermarketů.¹⁶⁴

Literatura a prameny:

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka Chronotechna.

Zemský archiv Opava – Olomouc, *spis o fondu Chronotechna*, Šternberk, stručná historie podniku Chronotechna – EUTECH.

Státní tabáková továrna ve Šternberku okolo roku 1910, kolorovaná pohlednice. Foto: Otto Kloss, in: Státní okresní archiv Olomouc

Zdeněk Opluštil, *Šternbersko: Vlastivědná čítanka*, Vyškov na Moravě 1931

Výroba ve Šternberku skončila, *Olomoucký týden 1*, 2000, č. 5, s. 1.

Miloslav Čermák – Jaroslav Spišák, *Historie a současnost podnikání na Olomoucku*, 2004.

Zdeněk Martínek, *Dějiny československého hodinářského průmyslu I. a II.*, Brno 2009

Lukáš Beran – Vladislava Valchářová – Jan Zikmund (eds.), *Industriální topografie: průmyslová architektura a technické stavby. Olomoucký kraj*, Praha 2013.

Karel Fiala, *Šternberk 1989–2019*, Šternberk 2019.

¹⁶⁴ Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, *spis o fondu Chronotechna*, Šternberk. Stručná historie podniku Chronotechna – EUTECH. – Výroba ve Šternberku skončila, *Olomoucký týden 1*, 2000, č. 5, s. 1.

4.4 Dostavba a přestavba Šternberského hradu

adresa: Horní náměstí č. p. 170/ 6

architekt: Carl Gandolf Kayser; Oswald Veth

datace: 1883–90; 1929–30

Šternberský hrad má za sebou velmi bohatou historii spadající hluboko do 13. století. V 19. století jej měli ve svém vlastnictví Lichtenštejnové. V letech 1858 až 1929 zastával roli vládnoucího knížete Jan II. z Lichtenštejna (1840–1929). Přestože nejvíce pobýval na zámku v Lednici a ve Valticích, věnoval svou pozornost i péči o další rodová panství. V průběhu jeho téměř devadesát let trvající vlády prodělala mnohá z nich značné přestavby. Nejvíce se jeho stavební činnost projevila na obnově hradu Šternberk.

Kdy přesně započaly stavební úpravy, není úplně jednoznačné. Starší literatura uvádí červen roku 1886. Naopak v dochovaných pramenech a účtech figurují informace, které nasvědčují tomu, že některé stavební práce mohly proběhnout již na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let.¹⁶⁵ Jednoznačně víme, že kníže roku 1886 svěřil přestavbu hradu rakouskému architektovi Carlu Gandolfu Kayserovi (1837–1895). V této době to byl již velmi zkušený architekt zaměřující se na přestavby hradů. Pro knížete již dříve dokončil úpravy na hradě Liechtenstein u Mödlingu. Kromě toho zastával funkci architekta mexického císaře Maxmiliána I. (1832–1867). Na základě korespondence lze předpokládat i spoluúčast Kayserova spolupracovníka, architekta Humberta Walchera von Moltheima (1865–1926). Ten proslul především svými pozdějšími úpravami například zámku Červená Lhota nebo hradu Křivoklát.¹⁶⁶

Ideový koncept obnovy, který architekt Kayser knížeti předložil, počítal s celkovým sjednocením stavby za pomoci puristického očištění od veškerých pozdějších úprav, které narušovaly její stylovou jednotu. Po odstranění dílčích různorodých prvků – krakorců, malých arkýřů i různě velkých oken s rozličným zaklenutím, byla v plánu nová fasáda s rozměrnými okny renesančního tvarování a kamenným ostěním. Největší pocty se mělo dostat kapli, cenné historicky i architektonicky. Kayser se ji rozhodl zdůraznit výrazně převýšenou střechou se sanktusníkem, arkýřem a neomítaným kamenným

¹⁶⁵ Viz Stief (pozn. 5), s. 359.

¹⁶⁶ Rostislav Vojkovský, *Šternberk. Hrad – zámek ve stejnojmenném městě*, Hukvaldy 2012, s. 39. – Michal Konečný, *Hrad Šternberk*, Kroměříž 2019, s. 101.

zdivem. V tomto jeho řešení lze spatřit možnou inspiraci dílem Eugèna Emmanuela Viollet-le-Duca (1814–1879).¹⁶⁷

Stavební úpravy započaly v létě roku 1886 kaplí. Na přestavbě, pod dohledem stavebního vedoucího Karla Luby, pracovala firma šternberského stavebního mistra Jana Hönigschmida. V průběhu roku 1887 byly hotovy téměř všechny kamenické práce na kapli, poté se započalo s úpravami na samotném hradě. V devadesátých letech se změnilo vedení a stavbu začal řídit vídeňský architekt Gustav von Neumann (1859–1928). Ten přizval novou šternberskou stavební firmu Maxe Herzoga, s níž spolupracoval až do dokončení všech prací. Stavební úpravy v roce 1892 natolik postoupily, že se začalo pracovat na interiérech. Von Neumann z vlastní iniciativy rozpracoval některé Kayserovy návrhy, s nimiž své nápady pravidelně konzultoval. Zádrhel v jejich téměř bezproblémové spolupráci vyvstal v roce 1894, kdy von Neumann vytvořil vlastní variaci řešení kaple. Kníže podpořil původní návrh, avšak aby si von Neumanna udržel, pověřil ho roku 1897 vyhotovením plánu na úpravu a zastřešení gotické válcové věže, tak i závěrečným řešením projektu arkýře v presbytáři kaple. Ačkoliv se některé realizace, například stavba točitého schodiště nebo dokončení regotizace kaple pod vedením von Neumanna, táhly téměř až do započetí první světové války, skončila přestavba hradu podle návrhu architekta Kaysera na podzim roku 1898.¹⁶⁸

Necitlivá romantizující přestavba hradu z přelomu 19. a 20. století zanechala značné škody. Přibyla věžovitá přístavba u kaple, arkády s chodbou ke kapli, most z parku. Upraveno bylo jak vnitřní nádvoří, tak i celá fasáda, na kterou přibyla sgrafitová omítka. Gotickou kapli narušila její regotizace, při níž přibyla vysoká kombinovaná polovalbová střecha a štíty.

Závěrečné stavební úpravy za vlády Jana II. proběhly v období 1906 až 1913 dle návrhu místního stavitele Josefa Kricka. Ve velké většině se jednalo o skromné úpravy – zabudování jídelního výtahu a několik nových příček v prvním a druhém podlaží, jako například realizace prosklené příčky mezi rytířským sálem a knížecím apartmánem.¹⁶⁹ Pravděpodobným iniciátorem poslední velké opravy hradu byl kníže Alois

¹⁶⁷ Viz Konečný (pozn. 166), s. 103.

¹⁶⁸ Zemský archiv v Opavě – pobočka Olomouc, fond *Velkostatek Šternberk*, inv. č. 1025, sign. III-74, kart. 56, nefol. – Tomáš Vítek, Válcová věž šternberského hradu, in: *Sborník Národního památkového ústav, územního odborného pracoviště v Olomouci*, Olomouc 2010, s. 130–151.

¹⁶⁹ Slavomíra Kašpárková – Helena Richterová – Tomáš Vítek, *Šternberk na Moravě. Hrad. Stavebně historický průzkum*, strojopis, Olomouc 2001, s. 6, in: Národní památkový ústav Olomouc.

z Lichtenštejnu (1873–1955). Opravy se uskutečnily na přelomu roku 1929 a 1930 dle návrhu místního stavitele Oswalda Vetha. Pod dohledem místních památkářů získal hrad novou fasádu i nové krovy včetně střešní krytiny.¹⁷⁰

Puristickými úpravami z 19. a první poloviny 20. století památkové objekty ztrácely různorodé stylové prvky. Staré stavby tak získávaly zcela nový neogotický či neorenesanční vzhled, jaký ani v době svého dokončení neměly. Kromě hradu Šternberk naležeme příklady takových úprav po celé České republice.

Literatura a prameny:

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka hrad Šternberk.

Národní památkový ústav – územní odborné pracoviště v Brně – Archív bývalého Státního památkového ústavu pro Moravu a Slezsko, *fond Profánní památky Šternberk*, nefol.

Zemský archív v Opavě – *pobočka Olomouc*, *fond Velkostatek Šternberk*, inv. č. 1025, sign. III-74, kart. 56, nefol.

Wilhelm Stief, *Geschichte der Stadt Sternberg in Mähren*, Thayngen-Schaffhausen 1934.

Slavomíra Kašpárková – Helena Richterová – Tomáš Vitek, *Šternberk na Moravě. Hrad. Stavebně historický průzkum*, strojopis, Olomouc 2001, in: Národní památkový ústav Olomouc.

Rostislav Vojkovský, *Šternberk. Hrad – zámek ve stejnojmenném městě*, Hukvaldy 2012.

Michal Konečný, *Hrad Šternberk*, Kroměříž 2019.

¹⁷⁰ Národní památkový ústav – územní odborné pracoviště v Brně – Archív bývalého Státního památkového ústavu pro Moravu a Slezsko, *fond Profánní památky Šternberk*, nefol. – Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka hrad Šternberk.

4.5 Kino Saxinger – Tylovo divadlo

adresa: Masarykova č. p. 312/2

architekt: Oswald Veth; Anonym

datace: 1922; 1955–1957

Po uklidnění počáteční dramatické situace ve Šternberku, spjaté se vznikem samostatné Československé republiky, započala jeho postupná poválečná obnova. V této době vznikly ve Šternberku dvě kina; jedno z nich zřídil Otto Saxinger († cca 1945). Ten patřil se svým bratrem Maxem (1879–1962) mezi průkopníky kinematografie a později i mezi stavebníky kin na severu Moravy. Dalšími takovými byly na Šumpersku bratři Oeserovi. Saxingerovi uspořádali své první kinematografické představení ve Šternberku v roce 1901, poté cestovali s kočovným biografem po Moravě a Slezsku. Roku 1911 otevřel Otto ve Šternberku první stále kino (není známo, na jaké adrese) a Max zase ve sklepních prostorech radnice města Šumperk.¹⁷¹

V březnu 1922 započala stavba moderního německého kina Saxinger na nároží dnešní Kollárovy ulice a Masarykovy třídy.¹⁷² Za projektem stál ve šternberském prostředí velmi činný stavitel Oswald Veth. O stejnou parcelu měla zájem i česká menšina pro stavbu školy, ta byla nakonec realizována na vedlejším pozemku.¹⁷³

Patrový objekt kina na obdélníkovém půdoryse měl secesní podobu. Delší strana na Kollárově ulici dosedala na nízký kamenný sokl a její plochu rytmizoval lichý počet lizén s oválnými slepými okny pod korunní profilovanou římsou. Její střed v přízemí členily dva vchody mezi lizénami a svrchu zvlněný fronton. Sedlovou střechu na kratších stranách zakončovaly trojúhelníkové štíty. Ke kratšímu průčelí směřujícímu do Masarykovy ulice přiléhal menší přístřešek na subtilních sloupech, který sloužil jako vchod. Tomu nasvědčoval i nápis „*Saxingers Lichtspielhaus*“. Hlavní část vnitřních prostor zabíral sál s dřevěnou mírně sešikmenou podlahou a malým jevištěm. Ze sálu se

¹⁷¹ Aneta Zlámalová, Studie vývoje architektury v Litovli, Šternberku a Uničově v letech 1900–1970, *Vlastivědný věstník moravský*, 2016, č. 4, s. 344. – Vlasta Hlůzová, *Prošli Šternberskem: výběrový slovníček 225 osobností*, Šternberk 2010, s. 110.

¹⁷² Viz Hlůzová (pozn. 12), s. 71.

¹⁷³ Vlasta Hlůzová, Z historie stavby české menšinové školy ve Šternberku, *Kulturní Revue Olomouckého kraje* XVII, 2020, č. 1, s. 43.

schodištěm vstupovalo na galerii ve tvaru lyry na tenkých sloupech. Součástí vnitřního vybavení byl i vestibul, šatny a toalety v přístavku.¹⁷⁴

Kino bez přestání fungovalo až do konce druhé světové války, poté přešlo do vlastnictví města. To jej zprvu využívalo jako sklad pro zkonfiskovaný cenný majetek vysídlených Němců a poté od roku 1952 pro skladování obilí. Přibližně někdy v této době byl zbourán vstupní přístřešek na Masarykově ulici. Již od ledna 1951 zvažoval městský výbor možnosti využití někdejších prostor kina a dospěl k rozhodnutí o adaptaci na kulturní dům osvěty. Pro tyto účely bylo vytvořeno v rozmezí let 1952 až 1954 několik architektonických studií, v nichž se řešilo jak rozšíření, tak i přístavba z Masarykovy ulice. Nejvelkolepější plán přestavby vypracoval v létě 1954 významný český architekt Lubomír Šlapeta (1908–1983). Jeho plán počítal se zvýšením stropu jeviště, přístavbami ve dvoře a připojením secesního rodinného domu z roku 1922 od Oswalda Vetha. Čelní vstup měl být řešen přístavbou s trojúhelníkovým portikem se sloupy v čistých moderních liniích, které však vycházely ze starších řešení antické chrámové architektury. Jako příklad může v našem prostředí posloužit řešení kostela Vzkříšení Páně ve Slavkově u Brna z druhé poloviny 18. století. Ke ztrátě Šternberka se projekt nerealizoval.¹⁷⁵

Někdy v průběhu let 1953–1955 změnil šternberský výbor rozhodnutí a bývalé kino Saxinger se začalo přestavovat na Tylovo divadlo. Na nádvoří byl přistavěn přízemní objekt. Proměny prodělaly i interiéry – zvětšilo se jeviště a v sále přibylo orchestřiště. Adaptován byl i sousední dům v Kollárově ulici, ve kterém kdysi bydlel Otto Saxinger. Sál měl kapacitu pět set sedmdesát čtyři míst. Vzniklé divadlo zahájilo svůj provoz 8. května 1955 představením *Prodané nevěsty* od Bedřicha Smetany. Již v této době probíhala stavba ještě neschválené přístavby dle návrhu od neznámého autora, týkající se průčelí v Masarykově ulici. Roku 1957 byla přístavba dokončena a sloužila jako vstup i jako objekt, do nějž byly umístěny foyer s šatnami, sociální zařízení a sklad kulís. Přízemní objekt s rovnou střechou, realizovaný v rámci akce Z, nesl znaky socialistického realismu. Fasádu členěnou lizénami prolamovaly tři čelní vchody, rámovaly ji travertinové pilíře a svrchu tenká markýza.¹⁷⁶

V druhé polovině minulého století sloužilo divadlo různým účelům. Kromě divadla se zde pořádaly nejrůznější společenské akce. Od sedmdesátých let se zde opět

¹⁷⁴ Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 312.

¹⁷⁵ *Ibidem*.

¹⁷⁶ *Ibidem*.

promítaly filmy. Kromě přístavby v šedesátých letech a opravy omítky v letech devadesátých neprodělalo divadlo žádnou rekonstrukci. Proto začala budova i její vnitřní vybavení chátrat a přestávala vyhovovat standardům moderní doby (dodnes je uvnitř vytápění na tuhá paliva). Roku 2007 si nechalo město vypracovat od olomouckého ateliéru Polách & Bravenec, s. r. o., studii na rekonstrukci a dostavbu Tylova divadla. Kvůli dlouholetému chátrání vystoupaly náklady na rekonstrukci na několik desítek milionů korun.¹⁷⁷ Přestože ateliér vyhotovil velmi chytře řešenou studii, při níž by vynikl secesní objekt v kontrastu s moderními materiály, nenalezlo město dostatek financí na její realizaci. Z tohoto důvodu byl provozovatel nucen objekt roku 2008 z technických důvodů uzavřít. V roce 2010 prodalo město nemovitost soukromému vlastníkovi, který městskému zastupitelstvu předložil projekt multikulturního centra. Ten se však i přes mnoho slibů nerealizoval. Budova tak nadále chátrá a marně čeká na rekonstrukci i smysluplné využití.¹⁷⁸

Paralelu šternberského kina nalezneme v Šumperku, kde si v letech 1920–1921 nechal Max Saxinger postavit od šumperského stavitele Antona Schwestky novou reprezentativní budovu kina s rondokubistickým členěním, a to na nároží dnešních ulic M. R. Štefánika a Slovanské. Dnešní vzhled pochází z let 1928–1929, navrhl ho významný drážďanský architekt Rudolf Bitzan.¹⁷⁹

Literatura a prameny:

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 312.

Vlasta Hlůzová, *Prošli Šternberskem: výběrový slovníček 225 osobností*, Šternberk 2010.

Vlasta Hlůzová, *Stopami šternberské historie*, Šternberk 2011.

Aneta Zlámalová, Studie vývoje architektury v Litovli, Šternberku a Uničově v letech 1900–1970, *Vlastivědný věstník moravský*, 2016, č. 4, s. 337–351.

Vlasta Hlůzová, Z historie stavby české menšinové školy ve Šternberku, *Kulturní Revue Olomouckého kraje*, 2020, č. 1, roč. 17, s. 42–47.

¹⁷⁷ Atelier Polách & Bravenec s.r.o., Rekonstrukce a dostavba Tylova Divadla ve Šternberku, 2007, http://www.atelierpb.cz/#!/gallerycontent/verejne_stavby/2_divadlo_sternberk, vyhledáno 20.4. 2021.

¹⁷⁸ Lucie Bukvová, Přestavba divadla na relaxační centrum se zpozdí, https://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/tylovo-divadlo-sternberk-prestavba-20110208.html, vyhledáno 20. 4. 2021.

¹⁷⁹ Josef Pavlíček – Ctirad Medlík – František Spurný, *Šumperské proměny*, Štítý 1992, s. 73.

4.6 Obchod pro firmu Baťa

adresa: Hlavní náměstí č. p. 92/4

architekt: Oswald Veth

datace: 1924

Východní frontu Hlavního náměstí, které bylo charakteristické převažující klasicistní a empírovou zástavbou, doplnila za první republiky nově postavená budova pro zlínskou firmu Baťa. Vpravo s ní sousedil měšťanský dům s empírovou fasádou, který ji výrazně převyšoval i předstupoval. Dům po levé straně byl bez architektonických prvků a měl svojí výškou i šířkou k nové budově mnohem blíž.

Demolice staršího objektu byla provedena přibližně před rokem 1924. Na základě dochovaných fotografií lze soudit, že se jednalo o jednopatrovou stavbu pravděpodobně s jednouchou klasicistní fasádou.¹⁸⁰ Nedlouho poté vypracoval pro dlouhou úzkou parcelu projekt řadového domu s filiálkou firmy Baťa místní stavitel Oswald Veth. Pravděpodobně šlo o jednu z prvních městských prodejen této firmy v měřítku celé Moravy. Jak dokládá dochovaná dokumentace a korespondence mezi architektem a firmou Baťa, návrhy na pojetí průčelí se měnily. Jeden z prvních plánů, vyhotovený v září 1924, měl secesní geometrické tvarosloví, a to jak v plastických prvcích na fasádě, tak v celkovém ztvárnění výloh. U druhého, pravděpodobně již finálního návrhu, je vidět výrazný posun k čistějším a skromnějším geometrickým liniím. To, co z návrhu nebylo realizováno, byl neonový nápis v podkrovní úrovni fasády.¹⁸¹

Na základě finálního projektu byl postaven pozdně secesní jednopatrový řadový dům, který byl citlivě začleněn do kontextu okolní zástavby. Fasádu členily tři pravidelné okenní osy s posecesním dekorem, s jednoduchými geometrickými motivy. Pravoúhlá okna v patře (s původní výplní do tvaru T) v mělkých pravoúhlých výplních měla společnou parapetní římsu. Středové okno rámovala dvojice hladkých lizén spojených v půdním patře neprofilovaným překladem. Přízemí po celé šíři zabírala mírně zapuštěná

¹⁸⁰ Celkový pohled od severu. Kolem roku 1900, pohlednice – světlotisk, soukromá sbírka, in: Tomáš Vítek, *Stavebně – historický průzkum Hlavní náměstí č. 4*, Národní památkový ústav Olomouc 2002, s. 12.

¹⁸¹ Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 92.

pravoúhlá výloha s vchodem v jejím středu. Od vrchních pater ho oddělovala plochá kordovaná římsa, na níž dosedala deska s nápisem „Baťa“.¹⁸²

Celý objekt se kromě čelní budovy skládal ze samostatného křídla pro schodiště a s přízemní přístavby o celé šířky parcely ve dvoře. Přízemní prostory sloužily obchodním účelům a v patře byl umístěn služební byt.¹⁸³

Již v průběhu roku 1929 byla ve dvoře přistavěna budova správkárny obuvi pro firmu Baťa. I za touto stavbou stál Oswald Veth. Další úpravu o dva roky později, roku 1931, realizovala firma Moritze Helma. Při ní přibyla další přístavba ve dvoře a byla provedena změna vnitřního uspořádání. Až na pozdější úpravy, které zasáhly do interiéru, si objekt uchoval původní vzhled po realizaci v roce 1925. Přestože byl objekt postavený jako obchod firmy Baťa Zlín, nepředstavoval ikonický firemní obchodní dům. Od typických baťovských objektů se liší svou pozdně secesně ztvárněnou fasádou, se zachovalým železným zábradlím ve stylu art deco, a má tak význam jen lokálního charakteru. Nelze ji proto opomenout v prvorepublikovém stavebním vývoji města Šternberk.¹⁸⁴

Literatura a prameny:

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 92.

Tomáš Vítek, *Stavebně – historický průzkum Hlavní náměstí č. 4*, Národní památkový ústav Olomouc 2002.

¹⁸² Ibidem.

¹⁸³ Tomáš Vítek, *Stavebně – historický průzkum Hlavní náměstí č. 4*, Národní památkový ústav Olomouc 2002, inv. č. 6102, s. 10–11.

¹⁸⁴ Ibidem.

4.7 Altán v Tyršových sadech

adresa: Sadová, bez č. p.

architekt: Oswald Veth; rekonstrukce: Masperti – Pavel Martinka, Ondřej Spusta

datace: 1931; 1/2017–11/2018

Přestože se Šternberk potýkal ve dvacátých letech minulého století s hospodářskou a finanční krizí, realizoval ve třicátých letech jeden z finančně nejnáročnějších projektů, při kterém vznikl městský park „*Stadtpark*“. Právě založení tohoto parku, dnešních Tyršových sadů, dalo vzniknout stavbě kubistického vzhledu, známé ve své době jako „*Trinkhalle*“. Zřízení městského parku znamenalo v dějinám města velmi důležitou událost, tomu nasvědčuje i několik článků v časopise *Deutsches Volksblatt für Mähren und Schlesien*. Nejzásadnější z nich sepsal roku 1936 bývalý šternberský starosta Hieronymus Schlossnikel (1868–1942) a shrnoval v něm desetiletý vývoj šternberského městského parku.¹⁸⁵

První myšlenka na vybudování parku se objevila v roce 1908, po zrušení starého hřbitova v blízkosti nemocničního kostela na Olomouckém předměstí. Poté, co byly odklizeny zbytky náhrobků, započaly v roce 1925 přípravné práce. Vypracování projektu se ujal místní okrašlovací spolek v čele s profesorem Wilhelmem Herzogem. Avšak již brzy začal být velkolepý plán pro spolek finančně nedostupný, a tak jeho realizaci převzalo roku 1926 město Šternberk. Za účelem nasbírání dostatku potřebných financí zřídilo městské zastupitelstvo parkový výbor.¹⁸⁶ Tehdejší starosta Stefan Maly oslovil vypracováním plánu parku nejdříve vídeňské architektky, ale kvůli vysokým nákladům se obrátil nakonec na místního zahradníka městského hřbitova Edmunda Riedla. Roku 1928 byl park již z velké části hotový a připravený přivítat první návštěvníky. Veškeré práce byly završeny zhotovením několika objektů.¹⁸⁷

Na základě dochovaného plánu víme, že v červenci roku 1927 vypracoval šternberský architekt Oswald Veth projekt hudebního pavilónu, který byl dokončen o rok

¹⁸⁵ Hieronymus Schlossnikel, 10 Jahre Stadtpark. Ein Rückblick auf eine Entwicklung, *Deutsches Volksblatt für Mähren und Schlesien*, 1936, č. 26, 27. 6., s. 5–6.

¹⁸⁶ Složený byl z předsedy Franze Schmidta, učitele, pokladníka Franze Czerného a bývalého starosty Hieronyma Schlossnikela.

¹⁸⁷ Viz Hieronymus Schlossnikel (pozn. 185), s. 5. – Viz Koudela Část 3. (pozn. 76), s. 7.

později a osazen pamětní deskou.¹⁸⁸ V následujících letech doplnily prostory parku další objekty.¹⁸⁹ V říjnu 1930 vypracoval projekt stavby altánu opětovně architekt Oswald Veth. Realizace probíhala hladce a již v březnu 1931 byl altán, zvaný svým využitím jako „*Trinkhalle*“, připraven k provozu. Jeho prostory byly pronajaty cukráři Hansi Hoffmannovi, který zde zřídil cukrárnu slavnostně otevřenou 23. května 1931.¹⁹⁰

Pro navržený projekt byla vybrána parcela na vrchu svažitého terénu v severovýchodním okraji Tyršových sadů. Zděný přízemní altán nevelkých rozměrů dosedal na kameno-betonové základy. Hlavní čtvercovou budovu se vstupem do sklepních prostor uzavírala stanová střecha se středovou vysokou špicí. Z jihu k ní přiléhala obdélná veranda s plochou střechou podpíranou jedním pravoúhlým sloupem. Oba prostory propojoval vchod. Není jasné, jaký vzhled měly dveře, ale pravděpodobně korespondovaly se ztvárněním dochovaných oken. Do hlavního objektu se vstupovalo skrze dvoukřídlé prosklené dveře umístěné Vethem ve středové ose západní fasády. Dveře po obou stranách doplňovala symetricky rozmístěná nárožní čtvercová okna, dělená příčkami do devíti polí. Severní stranu doplnila trojice stejně řešených oken. V zadní části přechodu mezi verandou a hlavním budovou vybíhal zkosený komín. Plastičnost fasády dotvářely dynamické kosé geometrické tvary. Dynamické ztvárnění fasády bylo podtrženo průběžnou, na šikmo se vyklánějící korunní římsou.

Poté, co přestal altán sloužit své původní funkci jako letní cukrárna, našel jen přechodné využití. Někdy po druhé světové válce prošel altán částečnou stavební úpravou. Boční otevřená část verandy byla zazděna a sloužila nějaký čas jako garáž a hlavní prostor jako sklad. Následujících několik let objekt chátral a jeho stav byl již v devadesátých letech minulého století žalostný. Z roku 1991 jsou dochovány dokumenty nasvědčující snaze o rekonstrukci altánu. Žádné kroky však podniknuty nebyly a tak tento významný šternberský objekt nadále chátral. V roce 2015 byl prohlášen za kulturní památku a o tři roky později, v roce 2018, se kubistický altán dočkal zasloužené kvalitní a citlivé restaurace od architektonického ateliéru Masperti, který navrátil altánu opět život.

¹⁸⁸ Hudební pavilón ani pamětní deska není dochována.

¹⁸⁹ Pro další výzdobu parku dodal architekt Friedrich Hermann Lange zdarma vázy a fontánu, stavitel Moriz Helm zhotovil toalety

¹⁹⁰ Státní okresní archiv města Olomouc, *Archiv města Šternberka*, inv. č. 411, sign. 4C, Strojopis pamětní knihy, 1828–1936, *Gedenkbuch Stadt Sternberg*, s. 130–133. – Městský úřad Šternberk, *Archiv stavebního odboru*, složka Tyršovy sady.

Architektonická kvalita altánu, jehož stylové prvky se nacházejí na pomezí kubismu a art deca, je nesporná. Lze jej zařadit mezi jedinečné stavby jak v rámci regionu, tak i šternberské architektury. Analogii nalezneme v Příkazech, kde se nachází kubismem ovlivněný zahradní altán.

Literatura a prameny:

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka Tyršovy sady.

Státní okresní archív města Olomouc, *Archiv města Šternberka*, inv. č. 411, sign. 4 C, Strojopis pamětní knihy, 1828-1936, Gedenkbuch Stadt Sternberg,

Hieronym Schlossnikel, 10 Jahre Stadtpark. Ein Rückblick auf eine Entwicklung, *Deutsches Volksblatt für Mähren und Schlesien*, 1936, č. 26, 27. 6., s. 5–6.

Miroslav Koudela, Šternberské století 1909–2009. Část 3. První léta v Československé republice (1919–1928), *Šternberské listy*, 2009, č. 15.

4.8 Kino Oko

adresa: Náměstí Svobody č. p. 1503/7

architekt: Anonym; Oswald Veth; Vladimír Kalivoda

datace: 1915; 1928; 1971–1974

Theresia Hessová, majitelka jednoho ze dvou šternberských kin, promítala filmy do roku 1915 v prozatímních prostorech tělocvičny spolku turnerů na Olomoucké třídě (č. p. 29, později Slovanský dům). V roce 1915 nechali manželé Hessovi postavit neznámým architektem na náměstí Svobody přízemní cihlovou budovu kina.¹⁹¹ Ta již v roce 1928 prošla kompletní přestavbou a modernizací interiérů. Za řešením stál ve Šternberku velmi činný stavitel Oswald Veth. Na základě částečně dochované dokumentace a několika historických fotografií známe podobu po přestavbě. Objekt byl zvýšen o jedno patro a osazen nejspíše valbovou střechou nebo strmou sedlovou střechou se třemi půlkruhovými světlíky uprostřed. Zvýšený střed průčelí byl zdoben žebrováním mezi hranolovými sloupy, na které dosedal svrchu sokl s velkým nápisem „*kino Oko*“. Průčelí prolamovala čtyři obdélníková okna v patře a ve středu přízemí okno prodejny vstupenek se dvěma vchody po stranách. Na nároží byly umístěny dva východy. Za levým se skrývalo schodiště do bytu v patře. V interiéru se za vstupním foyer nacházel bufet se šatnami, odkud se vstupovalo do kinosálu dvojnásobné délky čelní budovy. Ztvárnění fasády s geometrickým tvaroslovím odkazovalo na Vethovu dřívější stavbu pozdně secesního domu pro firmu Baťa na Hlavním náměstí.¹⁹²

Oproti druhému kinu Saxinger, jehož provoz byl v padesátých letech ukončen, zůstalo kino Hess, po roce 1945 přejmenované na kino Hvězda a vzápětí na kino Oko, v trvalém provozu. Po válce se stalo majetkem města, které ho nechalo na počátku sedmdesátých let kompletně přestavět.¹⁹³ V listopadu 1971 vypracoval projekt na rekonstrukci kina stavitel Wachsmuth z Kinotechniky Praha. V průběhu realizace však Wachsmuth onemocněl, a tak nakonec přestavbu dokončil inženýr Bohumil Honomichl. Na základě technické zprávy víme, že nejznatelnější proměny se děly v interiéru. Bylo

¹⁹¹ Viz Hlůzová (pozn. 171), s. 110. – Viz Hlůzová (pozn. 12), s. 75.

¹⁹² Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 1503. – Viz Karel Fiala (pozn. 16), s. 78, 116. – Karel Fiala, *Šternberk napříč časem 1850–1945*, Šternberk 2007, s. 43.

¹⁹³ Během oprav promítaly filmy v Tylově divadle (původně kino Saxinger). – Viz Zlámalová (pozn. 168), s. 343.

provedeno následující – nahrazení původního balkonu s loggiemi novým hledištěm ve spádu, úprava šaten i bufetu, nové schodiště, oprava střechy nad sálem a jak technického, tak i hygienického zázemí. Hlavní hmota objektu byla zachována, jen fasáda dostala nové obložení z dřeva, kamene a břizolitu. Práce byly ukončeny v závěru roku 1971.¹⁹⁴

Roku 1972 pokračovaly generální opravy kina, tentokrát podle projektu architekta Vladimíra Kalivody (1927–2005) z Valašského Meziříčí. Právě jeho plán dal průčelí i interiéru jeho současný vzhled. Objem budovy i rozmístění dveří bylo ponecháno, zato okna v patře zmizela. Celé první patro předsadil rám z betonových prefabrikátů vyplněný vertikálně umístěnými dřevěnými laťkami. Na ně byla umístěna velká neonová písmena, tvořící název „kino“. Rám vespodu podpíralo dvanáct ocelových nosníků, jejichž viditelné konce tvořily dekorativní plastický prvek, podobně jako kamenné obložení v přízemí. Kalivoda využil dřevo i v interiérech, nejvíc si s jeho použitím vyhrál v promítacím sále, kde jím obložil zadní a přízemní část bočních stěn. Vlnitý strop, pokrytý dřevěnými laťkami, měl akustickou i dekorativní funkci. Stavební práce byly dokončeny v závěru roku 1973, poté byla do vnitřních prostor nainstalována nová promítací technika a zvuková aparatura. Nově zrekonstruované kino se slavnostně otevřelo 1. října 1974.¹⁹⁵

Kino sloužilo široké veřejnosti mnoho let, avšak koncem roku 2007 bylo městem uzavřeno a nabídnuto k pronájmu. V únoru 2009 prošly úpravami vnitřní prostory, bylo zvětšeno jeviště a provedeny další nutné opravy. V květnu téhož roku obnovilo kino promítání. Nějakou dobu město zvažovalo rekonstrukci za účelem modernizace a oživení stavby, proto oslovilo olomouckého architekta Miroslava Pospíšila (*1964) z Atelieru-r. Ten v říjnu 2016 vypracoval studii, která vycházela z původní hmoty stavby a svým půdorysem následovala přilehlou hasičskou zbrojnicí. Nejvýraznějším prvkem měl být takzvaný „magic box“ v průčelí s výraznou kontrastní strukturou. K samotné realizaci město nakonec nepřistoupilo a několik roků poté kino uzavřelo.¹⁹⁶

Literatura a prameny:

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č.p. 1503.

Karel Fiala, *Šternberk napříč časem 1850–1945*, Šternberk 2007

¹⁹⁴ Viz Městský úřad Šternberk (pozn. 192).

¹⁹⁵ Ibidem.

¹⁹⁶ Atelier-r, Portfolio. Kino ve Šternberku, 2016, <https://atelier-r.cz/portfolio/kino-ve-sternberku/>, vyhledáno 25. 4. 2021.

Vlasta Hlůzová, *Prošli Šternberskem: výběrový slovníček 225 osobností*, Šternberk 2010.

Vlasta Hlůzová, *Stopami šternberské historie*, Šternberk 2011.

Aneta Zlámalová, Studie vývoje architektury v Litovli, Šternberku a Uničově v letech 1900–1970, *Vlastivědný věstník moravský*, 2016, č. 4, s. 337–351.

Karel Fiala, *Šternberk lidé a fotografie*, Šternberk 2018.

4.9 Mateřská škola Velox

adresa: Olomoucká ulice č. p. 2098/76

architekt: Vladimír Kalivoda

datace: projekt: 1975; realizace: 1976–1980

V sedmdesátých let minulého století investoval šternberský národní výbor nejenom do bytové výstavby, ale i do rekonstrukce a stavby mnoha objektů (obřadní smuteční síň, přístavba Odborového domu, školní jídelna a družina u 1. ZŠ a další).¹⁹⁷ Z této doby pochází i stavba mateřské školy Velox na Olomoucké ulici, jejíž projekt vypracoval v říjnu 1975 Vladimír Kalivoda (1927–2005), který v této době již realizoval pro Šternberk přestavbu kina Oko.

Architekt Vladimír Kalivoda (1927–2005) patřil mezi nejzajímavější regionální architekty působící na severní Moravě. V jeho stavbách lze spatřit inspiraci meziválečnou avantgardou, kterou načerpal během studia u Antonína Kuriala (1907–1983) na fakultě architektury a pozemního stavitelství na Vysokém učení technickém v Brně. Zároveň je v jeho tvorbě zřetelný vliv tehdejší architektury Západu a jeho rodného regionu Valašska. V letech 1960–1962 vykonával funkci odborného asistenta na katedře urbanismu na Vysokém učení technickém v Brně. Od roku 1963 až roku 1990 působil na Střední průmyslové škole stavební ve Valašském Meziříčí a roku 1991 založil vlastní firmu EXIMA s. r. o. K jeho známým realizacím patří koupaliště ve Valašském Meziříčí (1959), Keltská salaš Ebeka ve Starých Hamrech (1968) nebo experimentální rodinné domy ve Valašském Meziříčí, Rožnově pod Radhoštěm a Vsetíně (1969–1989).¹⁹⁸

Pro mateřskou školu, která získala svůj název po stavebních cementotřískových deskách Velox,¹⁹⁹ byl vybrán téměř nezastavěný mírně svažité pozemek v blízkosti Věžní, Obchodní a Olomoucké ulice. Kalivoda navrhl školku jako areál, který se skládá z centrální kruhové stavby a dvou pavilonů, spojených s centrem pomocí pergol ve středové linii. Půdorys pavilonů tvořil průnik čtyř šestiúhelníků a obdélníku. Součástí

¹⁹⁷ Martin Antoš, Z volebního programu NF ve Šternberku. Iniciativa občanu podmínkou splnění náročných cílů, *Stráž lidu* LVI., č. 123, 1976, 16. 11., s. 1.

¹⁹⁸ Michael Třeštík – Zbyněk Hraba, *Kdo je kdo v architektuře a příbuzných oborech v České republice 1993*, Praha 1993, s. 83. – Michael Třeštík, *Kdo je kdo Architektura*, Praha 2000, s. 105.

¹⁹⁹ Mateřské školy nesoucí název Velox vznikly v sedmdesátých let na mnoha místech České republiky.

Kalivodova projektu byla i zahradní úprava školského pozemku a návrh dětského hřiště.²⁰⁰

Centrální pavilon byl řešen jako přízemní kruhová stavba členěná několika ponořenými dveřmi a čtvercovými okny oddělenými zídkami. Jako zastíňovací prvek oken posloužila hladká široká římsa. Pavilón byl zastřešen plochou střechou, převýšenou uprostřed menším kruhovým objektem, v němž se skrývala technická místnost. Ve zbylých částech byly umístěny kanceláře, kuchyň, prádelna a další potřebné provozy. Boční pavilony vybíhaly do zahrady v podobě mnohoúhelníků, jejichž tvar se promítl i do jinak plochého zastřešení. Z exteriéru působily pavilony jako samostatné buňky, každá s jednou prosklenou stěnou s balkonem. V jejich prostorách byly dvě jídelny a herny. Ve vnitřním traktu, s fasádou členěnou obdobně jako kruhové centrum, byly šatny, přípravný jídel a hygienická zařízení. Veškeré stavby v areálu školky byly tedy přízemní, jejich jádro tvořil beton obložený cementotřískovými deskami Velox. Stavba areálu mateřské školy započala v říjnu 1976 a dokončena byla v roce 1980, spolu s přilehlým dětským a dopravním hřištěm.²⁰¹

Vladimír Kalivoda (1927–2005) vyprojektoval ve Šternberku ve své době pozoruhodnou a atypickou mateřskou školku, založenou na pavilonovém systému uspořádání. Toto ztvárnění, i jeho vnitřní dispozice, se více podobaly mateřským školám postavených v té době v zahraničí. Paralely můžeme nalézt v několika atypických projektech – mateřská škola a družina v Mnichově (autor neznámý); mateřská škola ve skupině škol v Alençon-Perseigne ve Francii (architekt Charles Henri Arguillère); mateřská škola ve společenském centru ve Waitlingenu-Rinsenackeru (architekt H. W. Merkle).²⁰²

Dobová periodika uvádějí, že se na výstavě podíleli studenti z místního gymnázia i brigádníci z místních závodů. To mohlo mít pravděpodobně vliv na nižší kvalitu zpracování, která se začala projevovat o několik let později mnoha závadami a následnými nutnými opravami.²⁰³ Bývala mateřská škola Velox, nyní škola základní, prodělala v devadesátých letech úpravy a adaptace interiérů pro svůj dnešní účel. Přesto vše se nejednalo o výrazné a destruktivní zásahy, které by narušily hlavní strukturu

²⁰⁰ Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 2098.

²⁰¹ Ibidem.

²⁰² Dagmar Rybářová – Petr Mezera – Jitka Zelenková, *Občanské stavby. Typologie školských staveb*, Praha ČVUT 1991, s.83–94.

²⁰³ Martin Antoš, Mladá podpora, *Stráž lidu* LVI., č. 116, 1976, 2. 11., s. 1.

objektu. Můžeme proto říct, že si až na zmíněné úpravy školka zachovala do dnešní doby téměř intaktní vzhled. V průběhu let se z oblasti, ve které se nachází, stala frekventovaná třída, v jejíž okolí vyrostla řada velkých obchodů a průmyslových objektů. Toto vše a skutečnost, že se o jedná o přízemní objekt obklopený vysokou vegetací, způsobuje, že se tato pozoruhodná stavba školky téměř ztrácí.

Literatura a prameny:

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č.p. 2098.

Martin Antoš, Mladá podpora, *Stráž lidu*, č. 116, 1976, roč. 56, 2. 11., s. 1.

Martin Antoš, Z volebního programu NF ve Šternberku. Iniciativa občanů podmínkou splnění náročných cílů, *Stráž lidu*, č. 123, 1976, roč. 56, 16. 11., s. 1.

Dagmar Rybářová – Petr Mezera – Jitka Zelenková, *Občanské stavby. Typologie školských staveb*, Praha ČVUT 1991.

Michael Třeštík – Zbyněk Hraba, *Kdo je kdo v architektuře a příbuzných oborech v České republice 1993*, Praha 1993.

Michael Třeštík, *Kdo je kdo Architektura*, Praha 2000.

4.10 Nákupní středisko

adresa: třída Československé armády č. p. 114/21

architekt: Státní projektový ústav obchodu Brno: Bohumil Honomichl,
Tomáš Zemánek, Pacáková, V. Kovařík

datace: projekt: 1974, realizace: 1978–1979

Výstavba z osmdesátých let dvacátého století se nešťastně podepsala na historickém jádru Šternberka. Roku 1976 byla místním národním výborem odsouhlasena asanace několika historických objektů – cukrárny na Olomoucké ulici, garáží na Příkopech, jednoho rodinného a tří obytných domů na Obloukové ulici. Plánovaná asanace se uskutečnila v březnu roku 1977 a vytvořila volnou parcelu pro budoucí obchodní dům. Pro rozlehlý pozemek, rozkládající se na třídě Československé armády a na nároží Obloukové ulice, vypracoval roku 1975 Státní projektový ústav obchodu v Brně projekt obchodního domu. Za řešením stál zodpovědný projektant inženýr Bohumil Honomichl s inženýrem Tomášem Zemánkem a za interiérem architekt V. Kovařík. Realizace projektu, k němuž první plány existovaly již v roce 1974, proběhla v letech 1977 až 1978.²⁰⁴

Nákupní středisko bylo navrženo jako třípodlažní obdélníková budova s ustupujícím vrchním podlažím a částečným podsklepením. K zadnímu traktu přiléhá přízemní obdélníkový sklad. Z konstrukčního hlediska se jednalo o železobetonový montovaný skelet s rovnou střechou z železobetonových stropních panelů. Ponoření objektu za uliční čáru umožnilo vytvořit parkoviště v přední části. Do prvního poschodí vedla rampa umístěná na nároží, která plynule přecházela v krytý ochoz. Ten na druhém konci šikmě sestupoval a měnil se v kryté betonové schodiště. Schodiště stavbu přesahovalo a kaskádovitě klesalo do spodního patra. Ochozy, které členily pilíře, umožňovaly přímý přístup k jednotlivým provozovnám. Na čelní fasádě byl umístěn neonový nápis „*nákupní středisko*“, kromě toho zdobil průčelí figurální plastický reliéf nad rampou. Mimo výloh vnášela světlo do interiéru pásová okna v zadním traktu, v ustupujícím druhém podlaží i v bočních stranách. Na fasádě architekti využili několik materiálů – převažuje hladká cementová omítka, dále pohledový beton, obklad kabřincem na některých spodních částech i kamenný obklad na pilířích.²⁰⁵

²⁰⁴ Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 114.

²⁰⁵ Ibidem. – Jaroslav Váňa – Vítězslav Kollmann – Martin Antoš, *Šternberk historie – současnost – perspektivy*, Šternberk 1984, s. 44–45.

Prostory objektu, osvětlené velkými skleněnými výlohami v kovových rámech, sloužily pěti prodejnám. Do přízemí architekti umístili samoobsluhu potravin s úsekem bourárny masa, přípravný zeleniny a chladírny. V prvním podlaží měly své prostory prodejna lahůdek a cukrárna s přípravkami, stejně jako prodejny obuvi a textilu. Sociální zařízení mělo své místo v suterénu, kde se rovněž nalézal sklad a strojovny chladicího zařízení. Ustupující patro sloužilo jako kanceláře a pomocné prostory provozů. V pozdějších letech se uspořádání měnilo.²⁰⁶

Stavba samotná nepředstavovala výrazné architektonické dílo. Jednalo se o obchodní dům, který svou velikostí i ztvárněním měl blíže k obchodům realizovaným spíše na sídlištích nežli v centru měst. Nápadný prvek představovaly kryté ochozy, které dávaly stavbě charakter a plastičnost. Z hlediska stylu nelze stavbu jednoznačně zařadit, avšak v některých prvcích – například v pásových oknech nebo v hladké omítce – nalézáme znaky neofunkcionalismu. Až na menší zásahy – umístění rampy vedle přízemního schodiště nebo olepení výloh reklamou – si nákupní středisko zachovalo podobu, jakou mělo při svém otevření roku 1979. V současné době má budova pražské vlastníky a jsou v ní umístěny různé provozy, od prodejny potravin až po realitní kancelář.

Podobná nákupní střediska, jaká do značné míry narušila jednotný ráz historických center měst, vznikala po celé České republice. Ve skupině obchodních domů, postavených v sedmdesátých a osmdesátých letech, můžeme nalézt analogii v brněnské čtvrti Bystrc. Tam byl v sedmdesátých letech vybudován trojpodlažní obchodní dům Letná. Shodné prvky představovaly kryté terasy členěné sloupy, ustupující vrchní patro a podobně pojatá pásová okna. Jako další můžeme uvést obchodní střediska v Děčíně, v Litomyšli na Komenského náměstí a v mnoha dalších městech.

Literatura a prameny:

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č.p. 114.

Jaroslav Váňa – Vítězslav Kollmann – Martin Antoň, *Šternberk historie – současnost – perspektivy*, Šternberk 1984.

Karel Fiala, *Šternberk lidé a fotografie*, Šternberk 2018.

²⁰⁶ Viz Archív města Šternberk (pozn. 204). – Viz Karel Fiala (pozn. 16), s. 119.

4.11 Smuteční síň města Šternberka

adresa: Dlouhá ulice č. p. 247/8

architekt: Vladimír Kalivoda; projekt: Vladislav Adamík

datace: nerealizovaný projekt: 1977; realizace: 1978–1982

Roku 1925 zrušilo město pro účely zamýšleného městského parku starý hřbitov v blízkosti nemocničního kostela na Opavské ulici pod Kioskem.²⁰⁷ Poté se jediným městským hřbitovem stal hřbitov na okraji města, přístupný z Dlouhé a Uničovské ulice.

V druhé polovině 20. století přestala z technických, etických i hygienických důvodů sloužit původní smuteční síň ve staré budově z roku 1880 svým účelům. Proto městský výbor rozhodl roku 1974 o stavbě nové smuteční síně, jež byla zahrnuta v šestém pětiletém plánu města.²⁰⁸

V červenci roku 1977 vypracoval projektovou studii architekt Vladimír Kalivoda, ve šternberském prostředí již velmi známý. V ní představil návrh smuteční síně nepravidelné hmoty i půdorysu o tvaru mnohoúhelníku. Po schodech se mělo vcházet do vstupní haly, z níž se opět po schodech sestupovalo do hlavní síně s kamenným obložení čelní stěny. Síň nabízela čtyřicet míst k sezení a dalších šedesát ke stání. Do bočních technických prostor, chladíren a zázemí existovaly dva boční vchody. Exteriér stavby charakterizovala výšková gradace. Jako hlavní stavební materiál měly sloužit prefabrikované betonové desky a na plášť pravděpodobně mohla být, na základě předchozích Kalivodových prací, využita bílá omítka a dřevěné laťky. Nalevo od hlavního vchodu se v plánu počítalo s umístěním skulptury *Života a smrti* z kamene a žuly. S uměleckými díly architekt kalkuloval i v interiéru – chtěl tam umístit textilní dílo s námětem *Život jde dál* v hlavním sále a keramický reliéf ve vstupní hale. Na areál smuteční síně měl navazovat urnový háj a poblíže mělo stát skulpturální kolumbárium. Realizace stavby byla naplánována na období 1977–1979. Kalivoda vypracoval zajímavý architektonický návrh s detailním řešením umělecké výzdoby i okolního pozemku, na jehož řešení se podíleli manželé Otrubovi. Šternberk tak mohl dostat vynikající stavbu.²⁰⁹

²⁰⁷ Viz Koudela Část 4. (pozn. 78), s. 6–7.

²⁰⁸ Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 247.

²⁰⁹ Vladimír Kalivoda, *Stavba smuteční obřadní síně ve Šternberku, 1977*, in: *Archív města Šternberk, Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 247.

Přesto nakonec Kalivodův plán nebyl realizován. Jedním z možných důvodů neúspěchu mohla být složitost návrhu, u něhož byl vznesen požadavek na zjednodušení za účelem výstavby z prefabrikátů v rámci akce Z. Je pravděpodobné, že by tím utrpěla kvalita provedení budovy. O několik let později, roku 1984, uskutečnil Kalivoda projekt jiné jedinečné smuteční síně, v Jablůnce u Vsetína, která dokládá, o co Šternberk přišel, když k uskutečnění projektu z roku 1977 nepřistoupil.

Po zvážení finančního a realizačního hlediska odstoupil městský výbor od již hotového Kalivodova projektu. Využil nakonec plánů smuteční síně postavené v Prostějově v letech 1973–1977, jež se už provozně osvědčila a jejíž realizace byla snadnější a lacinější. Za prostějovskou smuteční síní stál architekt Blahoslav Adamík ze Stavoprojektu Olomouc. Výstavba, realizovaná ve dvou etapách, zahrnovala kromě hlavní smuteční síně i křídlo márnice, urnový háj, parkoviště, úpravy vegetace a okolí. V polovině roku 1978 započal městský národní výbor ve Šternberku s realizací projektu v zadní části hřbitova. Na opačném konci stála stará empírová hřbitovní budova, ve které zůstala umístěna pohřební služba, sklad a sociální zázemí. Ze stavební dokumentace vyplývá, že byly ve srovnání se síní v Prostějově provedeny ještě další menší změny – obklad z jiného materiálu, zkrácení čelního chodbového křídla na celkovou délku průčelí, rozšíření chodby márnice a změny v jejím vybavení. Na celkovém vzhledu se však tyto odchylky zvláště výrazně nepodepsaly a smuteční síň si uchovala stejně jednotný ráz jako ta prostějovská.²¹⁰

Centrální prvek plochy průčelí, obloženého bílým mramorem, tvořila dvě úzká arkádová křídla sbíhající se vznosnými oblouky k vysokému středu. Ten uprostřed členila stěna z vračanského vápence, který byl využit i při obkladu hranolových sloupů v přízemí. Střed měly zdůraznit ještě dva kontrastní hranolové pylony, které, ačkoliv byly uvedeny v plánech, nebyly realizovány. Prosklená severní stěna smuteční síně umožňovala průhled do atriového dvora se zahradní úpravou. Výzdoba síně se snažila navázat na prostějovský originál, v jehož exteriéru i interiéru se uplatňovaly ladné křivky, a to především v jedinečném dřevěném akustickém podhledu. Až na několik detailů je výzdoba šternberské síně věrnou kopií Prostějova. Hlavními materiály, využitými v interiéru, se staly mramor, dřevo a sklo. Všechny vnitřní prostory měly logické

²¹⁰ Viz Městský úřad Šternberk (pozn. 208). – Tomáš Cydlík, Městský hřbitov a smuteční obřadní síň, in: Miroslav Chytil (ed.) – Ondřej Belšík – Tomáš Cydlík etl. al., *Slavné stavby Prostějova*, Praha 2009, s. 104–105.

dispoziční uspořádání. Technickohospodářský provoz našel místo v zadní části budovy, kde k němu měli přístup pouze zaměstnanci. Roku 1982 byla stavba hotova. Ta i přes chybějící vertikální prvek v průčelí působila harmonickým dojmem a poskytla pietní prostor pro smuteční obřady posledního rozloučení.²¹¹

V období od šedesátých do osmdesátých let minulého století, kdy byly postaveny obě smuteční síně dle Adamíkova projektu, probíhal stavební boom smutečních síní po celé České republice. Typizované měly být na doporučení úřadů i expertů všechny technické provozy, čekárna pozůstalých, místnost řečníka a obřadníka. Samotná obřadní síň sloužila jako prostor k individuálnímu architektonickému ztvárnění. Ačkoliv je šternberská smuteční síň pouze kopií originálu, můžeme ji dát do souvislosti s další významnými a originálními smutečními síněmi, jakou Adamíkova smuteční síň v Prostějově jistě byla.

Jako první můžeme zmínit smuteční síň v Brně-Židenicích, dílo architekta Ivana Rullera z roku 1977. Dále pak smuteční síně v Luhačovicích z 1978 od Vladimíra Pally, ve Zlíně od Jiřího Čančíka z roku 1978, ve Vsetíně od Jaroslava Zbořila a Jiřího Kadeřábka z roku 1977 a nakonec smuteční síň v Jablůnce z let 1984–1988 Vladimíra Kalivody, který byl i autorem původního projektu smuteční síně ve Šternberku. I přes snahy o systematizaci a typizaci zůstaly smuteční síně jedním z mála stavebních typů s osobitým pojetím, ovlivněným individuálním stylem architekta. Každá ze zmíněných smutečních síní je originál. Při jejich projektování hrál důležitou roli kontakt s přírodou. Někdy však jejich koncept vycházel z náboženských symbolik. Stavební a interiérová dispozice, včetně výzdoby smutečních obřadních síní, reflektuje funkci stavby, jejíž podstatu měla tvořit programově ateistická výchova socialistického člověka. Architektům se však dařilo vyjadřovat v jejich formě obecně humanistické ideje. Ve všech případech vznikly prosvětlené pietní prostory s využitím různorodých materiálů od betonu po mramor a dřevo.²¹²

Literatura a prameny:

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 247.

²¹¹ Viz Městský úřad Šternberk (pozn. 208). – Šternberk. Smuteční obřadní síň. Pohled od V, 2013, Foto: Dalibor Buršík, in: Národní památkový ústav v Olomouci. – Jaroslav Vebr, *Soudobá architektura ČSSR*, Praha 1980, s. 142.

²¹² Lucie Chromková, *Smuteční síně na Valašsku v období socialismu* (bakalářská diplomová práce), Katedra dějin umění, FFUPOL, Olomouc 2016.

Vladimír Kalivoda, Stavba smuteční obřadní síně ve Šternberku.

Jaroslav Vebr, *Soudobá architektura ČSSR*, Praha 1980

Miroslav Koudela, Šternberské století 1909–2009. Část 4. Šternberk v době hospodářské a politické krize (1929–1938), *Šternberské listy*, 2009, č. 16, s. 9, 10.

Miroslav Chytil (ed.) – Ondřej Belšík – Tomáš Cydlík etl. al., *Slavné stavby Prostějova*, Praha 2009.

Lucie Chromková, *Smuteční síně na Valašsku v období socialismu* (bakalářská diplomová práce), Katedra dějin umění, FFUPOL, Olomouc 2016.

4.12 Městské kulturní zařízení

adresa: Masarykova č. p. 307/20

architekt: Oswald Veth; Vladimír Kalivoda

datace: 1898–1900; 1977–1985

Šternberk, jakožto průmyslové město s téměř patnácti tisíci obyvatel, sice disponoval třemi kulturními institucemi – kinem Oko, Tylovým divadlem a Slovanským domem, avšak postrádal velké kulturní zařízení. Již v roce 1962 byly podniknuty první kroky k nápravě vypracováním přípravné dokumentace. Stavba se však tehdy nerealizovala a projektový úkol rekonstrukce a novostavby Odborového domu (později Kulturního domu) vyhotovil v říjnu 1975 a listopadu 1977 architekt Vladimír Kalivoda (1927–2005). Ten stál nejenom za celkovým architektonickým návrhem, ale byl i autorem interiérů. Výstavba, realizovaná ve třech etapách, započala koncem roku 1977 a dokončena byla o několik let později roku 1985.²¹³

Pro novostavbu kulturního zařízení, jehož investorem byl tehdy největší šternberský závod Chronotechna, byla vybrána prázdná parcela na Masarykově třídě. Ta tvořila proluku mezi jednopatrovým obytným domem a stejně vysokým nárožním objektem, který byl postaven roku 1900 dle projektu z roku 1898 od známého místního architekta Oswalda Vetha. Objekt je typickým příkladem historizujícího slohu, v němž bylo ve Šternberku postaveno mnoho místních budov. K nejvýraznějším architektonickým prvkům na fasádě patří nakoso posazený arkýř na vrcholu se seříznutou jehlancovou střechou. Kromě toho je fasáda bohatě členěna štuky, bosáží, římsami, šambránami a celou řadou dalších typických prvků.²¹⁴ Budova, postavená jako Dělnický dům místních německých sociálních demokratů, sloužila v dalších letech jako sídlo různých institucí (pěveckého sboru Vorwärts, lazaretu). V sousední Krampolově ulici k ní přibyla v roce 1905 budova tělocvičny.²¹⁵

Práce započaly v listopadu 1977 stavbou objektu v proluce na Masarykově ulici. Ten byl založen na půdorysu obdélníku s delší stranou směřující do ulice. Svou výškou

²¹³ Vladimír Kalivoda, Projektový úkol na rekonstrukci Kulturního domu SZK ve Šternberku, Šternberk 1977, in: Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 307.

²¹⁴ Budova je v současnosti památkově chráněna.

²¹⁵ Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 307. – Viz Fiala (pozn. 16), s. 37.

objekt navazoval na okolní zástavbu. Z levé strany byl propojen s nárožní budovou a v zadním levém traktu se stavbou sálu. Uliční fasádu rozčlenil Kalivoda do tří svisle symetricky umístěných částí. Její střed byl prostorově členěn a v přízemí ustupoval směrem dovnitř za uliční čáru. Vznikla tak zapuštěná pasáž s řadou oken a dvěma dveřmi uprostřed. Zvenčí ji lemovaly betonové nádoby na květiny. Patro zpevňoval ocelový nosník na dvou sloupech obložených travertinem. Jeho plochu členila pravidelně uspořádaná okna s kamenným obložením. Boční sekce průčelí měly shodné řešení, dvě okna v každém patře krytá svislou řadou latěk, uprostřed s uměleckým dílem. V interiéru přízemí byl umístěn vestibul, recepce, šatny, sociální zázemí a vstup do tanečního sálu. V patře bylo několik místností – velká a malá zasedací síň, klubovna, konferenční místnosti a administrativní zázemí.²¹⁶

V letech 1977 až 1978 vypracoval Kalivoda dokumentaci na realizaci sálu. Původní přízemní objekt s dřevěnou sedlovou střechou prošel roku 1980 demolicí a ve stejném roce ho nahradila nová stavba stejného objemu, jen zvýšená o jedno patro a zastřešená rovnou střechou jako hlavní vstupní objekt. Boční průčelí do Krampolovy ulice bylo doplněno svislými okenními žaluziemi, které byly užity na hlavním vstupu. Kromě oken zde byly umístěny dva nouzové vchody. Taneční sál, zabírající svou výškou dvě patra, dělil pouze balkon na delší straně sálu. Ze dvora k němu přiléhala menší budova obsahující dvoupatrové přísálí, bar a zázemí. Strop sálu zdobily originální hliníkové kachle, jaké nalezneme v pražském metru. Jako hlavní materiál bylo v interiérech použito dřevo.²¹⁷

Přestože Kalivodův projekt prodělal jisté zjednodušení, a to zvláště u pláště vstupní budovy, zachoval si objekt vysoký standard architektonického ztvárnění. Kulturní zařízení, které sloužilo mnoho let svému účelu, tvořily celkem tři budovy – vstupní část v Masarykově ulici, nárožní budova restaurace a knihovny v Masarykově a Krampolově ulici a sál v Krampolově ulici.

Všechny tři přílehlé objekty tvoří uvnitř průchozí kompaktní celek, který se po generální rekonstrukci v letech 2014 až 2015 stal moderním multifunkčním kulturním zařízením, které ve městě nahradilo funkci divadla, kina, galerie i městského klubu. Při rekonstrukci prošly interiéry modernizací na úkor ztráty originálního řešení a výzdoby.

²¹⁶ Viz Váňa – Kollmann – Antoš (pozn. 205), s. 42. – Martin Antoš, Šternberk, *Stráž lidu*, 1978, č. 33, roč. 58, 18. 3, s. 2. – Viz Městský úřad Šternberk (pozn. 212).

²¹⁷ *Ibidem*.

Zachován zůstal jen velký keramický panel s abstraktním znázorněním folklorního námětu v přízemním foyer. Jednalo se o zakuřovanou černou keramiku z umělecké dílny manželů Vladislava a Idy Vaculkových z Uherského Hradiště. Náročná budova, ve které je umístěna hospoda a v patře knihovna, získala pouze novou omítku, avšak zbylé dva objekty prošly radikálnějšími úpravami. Čelní vstup z Masarykovy ulici byl zcela očištěn od veškerých původních stylových prvků na holou omítku a stal se tak bílou stavbou bez osobitého charakteru. Křídlo sálu, neboli třetí budova areálu v Krampolově ulici, bylo zbaveno oken a holou zeď střídavě zdobí panely s jiným výtvarným námětem.²¹⁸

Literatura a prameny:

Městský úřad Šternberk, Archív stavebního odboru, složka domu č. p. 307.

Vladimír Kalivoda, *Projektový úkol na rekonstrukci Kulturního domu SZK ve Šternberku*, Šternberk 1977

Vítězslav Kollmann – Martin Antoš, *Šternberk historie – současnost – perspektivy*, Šternberk 1984.

Karel Fiala, *Šternberk lidé a fotografie*, Šternberk 2018.

Vlasta Hlůzová, Představení historie budovy Kulturního domu: Stopy významného moravského architekta Vladimíra Kalivody, *Šternberské listy*, 2020, č. 9, s. 20.

²¹⁸ Vlasta Hlůzová, Představení historie budovy Kulturního domu: Stopy významného moravského architekta Vladimíra Kalivody, *Šternberské listy*, 2020, č. 9, s. 20.

4.13 Gymnázium Šternberk

adresa: Horní náměstí č. p. 167/5, Horní náměstí č.p.48/3

architekt: stavba: Anonym; dostavba a rekonstrukce: Jan Polách, Petr Fabián, Robert Bravenec, Josef Vajdák

datace: 1963; 1995

Historicky první stálou školu ve Šternberku založil v roce 1384 místní klášter. K ní přibýlo mnoho dalších škol, jejichž počet v průběhu staletí kolísal. V 19. století se jednalo hlavně o německé školy. To bylo dáno převažujícím německým charakterem města v podstatě od doby pobělohorské až do druhé světové války. V polovině 19. století měl Šternberk rozvinuté školství. Od roku 1855 do roku 1906 zde vzniklo celkem sedm škol, například triviální škola (založená 1855), německá měšťanská škola (založená 1890) a vyšší německá reálka (založená 1894).²¹⁹

České školství ve Šternberku se začalo zmáhat až za první republiky. Roku 1919 byla zřízena první česká státní menšinová obecná škola a o tři roky později měšťanská škola i živnostenská pokračovací škola. První kroky k založení šternberského reálného gymnázia byly podniknuty v průběhu roku 1934, kdy byl ustaven přípravný výbor pro jeho zřízení, v čele s předsedou Bohušem Krčkem (rolník z Hnojic) a jednatelem Hynkem Smékalem (ředitelem měšťanské školy). Po kladném rozhodnutí v květnu roku 1935 bylo zřízeno „Spolkové československé reálné gymnázium Ústřední matice školské ve Šternberku na Moravě“. Po zestátnění o rok později získala škola nové jméno – Státní československé reálné gymnázium ve Šternberku. O několik měsíců později otevřelo gymnázium dveře prvním žákům, v jeho čele tehdy stál první ředitel František Wiedermann.²²⁰

Zpočátku sídlilo gymnázium v budově bývalé Filippovy tkalcovny na dnešní Sadové ulici. Po válce užívalo klášterní budovu Pod Kioskem a poté sídlilo ještě ve dvou prozatímních prostorech – v letech 1953 až 1959 v budově na ulici Dr. Hrubého a poté do roku 1963 na náměstí Svobody. Teprve v průběhu roku 1963 získalo gymnázium stálé

²¹⁹ Viz Valíček (pozn. 8), s. 22–23.

²²⁰ Viz Hlůzová (pozn. 12), s. – Státní okresní archiv Olomouc, Kronika ústavu. Gymnázium Šternberk. Kroka z let 1935–38, depon. – Vlasta Hlůzová – Anna Hesová, *70 let české školy ve Šternberku*, Šternberk 1993.

prostory na nynějším Horním náměstí, kde až do roku 1960 sídlil Okresní národní výbor Šternberk. Stavba, realizovaná v letech 1906–1907 původně pro okresní hejtmánství, byla třípatrová, v neoklasicistním stylu. Dispozici měla shodnou s protější radnicí. Jednalo se o tříkřídlovou budovu se středovým křídlem ve dvoře a s bohatě plasticky pojatou fasádou díky rustice a plastickému dekoru. Nejradikálnější zásah budova prodělala na počátku sedmdesátých let, omítka byla zcela očištěna od dekorativních prvků. Po ní zůstala nevýrazná šedá fasáda pouze s náznaky původní plastičnosti.²²¹

Po adaptaci vnitřních prostor, především po zbourání přepážek mezi bývalými kanceláři, bylo potřeba vyřešit ještě jeden problém, chybějící tělocvičnu. Za tímto účelem byly zbourány garáže na nádvoří a v červnu roku 1967 byl projekt tělocvičny realizován. Jednalo se o jednoduchou, architektonicky nevýraznou přízemní budovu o půdorysu obdélníku, která byla stavěna svépomocí. Na přelomu školního roku 1971/1972 přibyl počet žáků a tím vzrostl i počet tříd. Stávající prostory přestaly stačit a bylo rozhodnuto o rozšíření školy. Nový trakt byl přistavěn k levému křídlu kmenové budovy. Jednalo se o dvoupatrovou dlouhou stavbu obdélného půdorysu, zakončenou sedlovou střechou, a o další přízemní budovu. Opět šlo o nízkonákladový projekt realizovaný v rámci akce Z. Veškeré práce byly ukončeny na přelomu let 1974 a 1975. Tímto křídlem ve tvaru písmene L se spojila tělocvična s centrální budovou. Ani u jedné z přístaveb není znám autor návrhů.²²²

Rozrůstajícímu gymnáziu, kterému již nestačily stávající prostory, se podařilo v posledním desetiletí minulého století získat od města historickou chátrající budovu spolu s pozemkem v blízkosti gymnázia. V říjnu roku 1995 vypracovalo olomoucké studio Polách & Fabián (architekti Jan Polách, Robert Bravenec a Petr Fabián) stavební dokumentaci dostavby a rekonstrukce. Jelikož se jednalo o historickou zástavbu v městské památkové zóně, byl při koncipování projektu respektován stavebně historický průzkum i nařízení památkové péče. Celý projekt respektoval okolní zástavbu a její výškové řešení a chtěl ponechat veškeré možné původní prvky architektury. Celý areál přístavby tvořilo pět objektů různé hmoty se společným nádvořím.²²³

²²¹ Viz Karel Fiala (pozn. 192), s. 27.

²²² Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 167.

²²³ Jan Polách – Robert Bravenec – Petr Fabián *Dostavba a rekonstrukce gymnázia Šternberk*, in: Národní památkový ústav Olomouc, inv. č. 3261.

Po vyhotovení finálních plánů se v březnu 1996 přistoupilo k výstavbě. Čelní budova (objekt „A“), směřující na Hlavní náměstí, získala zrekonstruovanou moderně ztvárněnou fasádu s viditelně zvýšeným vrchním podlažím. To se projevilo výměnou střešní konstrukce, která měla podobu dvou sedlových střech se světlíkem. Následoval přízemní objekt „B“, ten kvůli havarijnímu stavu prošel demolicí. Nahradila ho dvoupatrová stavba s prosklenou stěnou do nádvoří, jejíž přízemní část sloužila jako propojovací křídlo celého areálu. Zbylé dva objekty („C“ a „D“) v zadním traktu propojila dostavba (objekt „E“). Objekt „C“, bývalá sýpka, prodělal úpravy pro účely učeben chemie, biologie a psychologie. Uvnitř, jako ve většině prostorů, byla zvednuta a otevřena konstrukce střechy i krovu. Na dvoře byla vyřešena komunikace pomocí schodiště a ramp. Poslední objekt „D“ měl různorodé využití. Z této budovy ústila krytá lávka lehké konstrukce z oceli a skla, která propojovala novou přístavbu se stávající budovou. Veškeré práce byly ukončeny o několik měsíců později v prosinci téhož roku. Do nových prostor škola umístila kmenové třídy, areál pro chemii a biologii, studovny a zázemí pro žáky i vyučující. Díky umírněné paletě barev (bílá, šedá a černá) a otevřením a prosvětlením prostorů získal chátrající areál historických budov nový moderní vzhled, který kompaktně splynul s okolní historickou zástavbou.²²⁴

V hlavní budově byl díky stavebním úpravám podkroví vytvořen prostor pro fyziku. V roce 2014 prošla rekonstrukcí i centrální budova gymnázia s přístavbami z osmdesátých let. Plášť získal jednotnou jemně našedlou omítku, jakou měly již zrekonstruované objekty z roku 1996. Fasádě centrální historické budovy byla navracena plastičnost, a to znovuvytvořením některých původních dekorativních prvků. Nejviditelnější byla bosáž v přízemí a v pásech na nároží.²²⁵

Stejná trojice architektů, která stála za rekonstrukcí a přístavbou Gymnázia Šternberk, pracovala ve stejném městě na několika dalších studiích a rekonstrukcích staré zástavby. Z rekonstrukcí můžeme zmínit měšťanský dům č.p. 163 (1995–1996, Radniční 3); měšťanský dům č. p. 162 (1997–1998, Radniční 5); měšťanský dům č. p. 143 (1999–2000, Hlavní náměstí 17) a měšťanský dům č. p. 113 – „Dům osvěty“. Stejný ateliér rovněž stojí v Olomouci za adaptací Tereziánské zbrojnice na informační a knihovni

²²⁴ Ibidem. – Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 48. – Leoš Mlčák – Karel Žurek, *Stavebně historický průzkum měšťanského domu č. p. 48 ve Šternberku s areálem bývalých stájí, sýpky a domu ve dvoře*, Olomouc 1995, in: Státní okresní archiv Olomouc.

²²⁵ Rekonstrukce školy – zateplení (foto kronika), <http://www.gymst.com/news.php?readmore=518>, vyhledáno 20. 4. 2021

centrum Univerzity Palackého (1995–2000) a adaptace bývalého jezuitského konviktu na Umělecké centrum Univerzity Palackého v Olomouci (2002–2004).²²⁶

Mnohé školy našly své sídlo ve starších objektech postavených pro jiné účely. Tyto prostory po mnoha letech přestaly vyhovovat, a tak vznikly nutné přístavby, většinou ve formě zcela nové stavby. Takto byla v roce 2013 řešena přístavba u Slovanského gymnázia v Olomouci studiem Atelier-r (architekti: Miroslav Pospíšil, Daria Johannesová). Další takovou vydařenou přístavbou se stala roku 2019 nová budova v areálu Katolického gymnázia Třebíč (architekt Petr Todorov).

Literatura a prameny:

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 48.

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 167.

Josef Valíček, *Místopis Šternberka 1848–1860* (Učební texty vysokých škol), FF UPOL, Olomouc 1970.

Leoš Mlčák – Karel Žurek, *Stavebně historický průzkum měšťanského domu č. p. 48 ve Šternberku s areálem bývalých stájí, sýpky a domu ve dvoře*, Olomouc 1995, in: Státní okresní archiv Olomouc.

Karel Fiala, *Šternberk napříč časem 1850–1945*, Šternberk 2007.

Vlasta Hlůzová, *Stopami šternberské historie*, Šternberk 2011.

²²⁶ Eva Casková – Lukáš Blažek, *Petr Fabián: nenápadný půvab architektury*, Olomouc 2008, s. 64–79.

4.14 Bytový dům Labutí

adresa: Labutí č. p. 2411/25

architekt: Roman Koucký architektonická kancelář – Roman Koucký,
Libor Kábrt, Šárka Malá

datace: projekt: 2000–2002; realizace: 2001–2003

Do šternberské čtvrti, kde se potkávají pozůstatky bývalé textilní továrny a současné průmyslové prostory s převažující rezidenční zástavbou, přibyla na počátku tohoto století architektonickým pojetím výrazná a jedinečná stavba. Postavena byla na konci slepého ramene Labutí ulice, jejíž název se promítl do ztvárnění projektu.

Majoritním investorem projektu, za nímž stála pražská architektonická kancelář Romana Kouckého, bylo město Šternberk. Architekt Roman Koucký (*1959), který na tomto projektu spolupracoval s architektem Liborem Kábrtem (*1970) a architektkou Šárkou Malou (*1964), vypracoval pro Šternberk před několika lety, konkrétně v roce 1996, územní plán. Realizace bytového domu byla prvním krokem k zregenerování a úpravě okolního prostředí jakožto jednoho z exponovaných míst města.²²⁷

Proporce obytného domu, rozčleněného do tří téměř symetrických traktů, vycházely z vazeb na okolní zástavbu v Zahradní ulici. Tou se řídila i výška o třech nadzemních a jednom ustupujícím podlaží. Jednotlivá křídla od sebe dělí protáhlé schodišťové haly, skryté za skleněnými stěnami. Ty, spolu s užitým prvkem schodišť bez podstupnic, umožňují nepřerušovaný průhled skrz na skrz a navozují pocit nekonečnosti a otevřenosti prostoru. Dům, v základě zhotovený z monolitického betonu, má dynamicky a hravě pojatou fasádu. To se projevuje nepravidelným rastrem různorodě poskládaných oken stejné výšky a různé šířky v barevných rámech. Okna se zvýšeným nadpražím mají zabudované krátké výklopné markýzy. Různé skladby a velikosti oken se projevují i v řešení vnitřních prostor. Na plastičnosti dodává stavbě strukturovaný reliéf na jižní fasádě zobrazující *Lédu s labutí* dle díla Leonarda da Vinciho.²²⁸ V tomto detailu lze spatřit jakýsi odkaz na stará domovní znamení činžovních domů, který jim dodával osobitý charakter.²²⁹

²²⁷ Bytový dům Labutí, <http://deltaplan.cz/projekty/bytovy-dum-labuti/>, vyhledáno 22. 4. 2021.

²²⁸ Původně měla mít podobu barevné labutí mozaiky.

²²⁹ Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 2411. – Roman Koucký – Libor Kábrt – Šárka Malá, *Bytový dům Labutí, Ekologie, realizace, architektura 21. století*, 2004, č. 1, s. 21–22.

Vysoký standard zpracování si udržel i interiér. Vstupní halou se táhne přímé schodiště, přerušované jen mezipodestami. Jimi je umožněn přímý vstup do jednotlivých bytů, kromě bytů v prvním patře, do nichž vedou samostatná schodiště ze dvora. Jednotlivé byty mají v základě shodný obdélníkový půdorys s velkými nepravidelnými okny na obou kratších stranách a vstupními dveřmi na straně delší. Vnitřní členění je proměnitelné a je závislé jen na napojení k jednotlivým médiím. Byty tak mohou být zcela otevřené, anebo mít klasické uzavřené členění. Obytné prostory v nejvyšších patrech mají podobu mezonetů s balkony. Pozornost je věnována nejmenším detailům, to se projevuje osvětlením vstupních nik nad dveřmi bytů či zapuštěním poštovních schránek pod schodiště, aby nenarušovaly čisté linie. Architekti předem vypracovali třináct základních variant, z nichž si klienti mohli vybírat.²³⁰

Skupině architektů v čele s Romanem Kouckým (*1959) se podařilo ve šternberském prostředí postavit vícepodlažní bytový dům, který vynikal vysoce kvalitním architektonickým zpracováním. Tím docílili oživení skupinového bydlení, které po dlouholeté panelové výstavbě zažívalo období úpadku a bylo od devadesátých let vystřídáno individuální výstavbou rodinných domů. Ta však přinesla řadu problémů srovnatelných s problémy panelových domů. Architekti v interiéru vyřešili individuální požadavky budoucích obyvatel, kteří mohli v případě potřeby měnit vnitřní prostor. Dům se tak stal počinem smělým a ve Šternberku jedinečným. Obytný dům na Labutí ulici lze bezpochyby zařadit mezi nejvýznamnější šternberské stavby po Listopadu 1989.

Literatura a prameny:

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 2411.

Roman Koucký – Libor Kábrt – Šárka Malá, *Autorská zpráva*, Praha 2003.

Roman Koucký – Libor Kábrt – Šárka Malá, Bytový dům Labutí, *Ekologie, realizace, architektura 21. století*, 2004, č. 1, s. 21–22.

²³⁰ Viz Městský úřad Šternberk (pozn. 229). - Ibidem. – Bytový dům Labutí, <http://www.bydleni-iq.cz/architektura-a-design/bytove-domy/bytovy-dum-labuti/>, vyhledáno 23.4.2021. – Roman Koucký – Libor Kábrt – Šárka Malá, *Autorská zpráva*, Praha 2003.

4.15 Lakonický dům

adresa: U Hřbitova č. p. 2522/6

architekt: Atelier 38 s.r.o.: Tomáš Bindr, Jan Zelinka

datace: projekt: 2006–2007; realizace: 2007–2009

Po dlouhém období panelové výstavby byla koncem minulého a počátkem tohoto století ve Šternberku realizována řada rodinných domů. Mezi nimi vzniklo i několik s originálním architektonickým řešením. Jeden takový byl postaven na konci ulice U Hřbitova, na místě, kde se tato ulice napojuje na hlavní Dlouhou třídu. Jedná se o oblast, kde svažité terén Šternberka sestupuje do roviny Hané, na samém okraji města, který se vyznačuje pouze rezidenční zástavbou.

V letech 2006 až 2007 vypracovala dvojice architektů Tomáš Bindr a Jan Zelinka z ostravského Ateliéru 38 jeden z prvních rodinných domů v této bývalé zahrádkářské oblasti. Stavba s konstrukcí z keramických bloků získala nepravidelný zkosený půdorys a pultovou střechu. Na první pohled může působit z ulice jako běžná obdélníková stavba, avšak směrem do zadní části pozemku stoupá šikmě vzhůru. Dům se otvírá na jih směrem do zahrady, kde je členěn svísele a vodorovně poskládanými okny různých velikostí. Ta byla zapuštěna do fasády nebo umístěna do vystouplých ráků. Pro fasádu i pro okenní ráky architekti vybrali paletu zemitéch komplementárních barev (šedá, hnědá, cihlově oranžová), která zapadá do okolní přírody. Horolezecký koníček majitele se promítl do ztvárnění projektu, v němž se počítalo i s později zřízenou horolezeckou stěnou na rohu nejvyšší části severní stěny bez oken.²³¹

Dům se dělí do tří podlaží. Přízemí slouží jako společenský prostor a ložnice majitele. Hlavní obytné prostory přímo navazují na terasu a jsou založeny na využití různých světlych výšek. V prvním patře jsou umístěny dětské ložnice, propojené lávkami, a koupelna. Zcela ve špici domu navrhli architekti „velín“ majitele, který je do obytného prostoru otevřen prosklenou stěnou. Použité barvy, materiály (dřevo, sklo) v kombinaci s velkými skleněnými plochami vytvářejí vzdušné a prosvětlené prostory.²³²

²³¹ Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 2522. – Jan Stempel – Jan Tesař – Petr Pištěk – Stanislav Frolík, *99 domů*, Praha, 2012, s. 86.

²³² Atelier 38, *Rodinný dům Šternberk. Lakonický dům*, 2007, <http://www.atelier38.cz/rodinny-dum-sterberk-63.html>, vyhledáno 1. 5. 2021. – Viz Městský úřad Šternberk (pozn. 231).

Od roku 2009, kdy byl dům dostavěn, přibylo v jeho sousedství mnoho dalších rodinných domů, které lze označit za běžnou rezidenční zástavbu. Atelier 38 vyhotovil mnoho dalších zajímavých rodinných domů po celé České republice. Za příklad můžeme uvést rodinný dům Jan (Opava-Kylešovice, 2004), rodinný dům ve Chvalíkovicích (2007) nebo rodinný dům v Opavě-Jaktaři (2007). U pozdějších projektů ateliéru lze rozeznat příklon k čistějším liniím ztvárnění.

Literatura a prameny:

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 2522.

Atelier 38, *Rodinný dům Šternberk. Lakonický dům*, 2007.

Jan Stempel – Jan Tesař – Petr Pištěk – Stanislav Frolík, *99 domů*, Praha, 2012.

4.16 Rodinný dům ve svahu

adresa: Sadová č. p. 1532/14

architekt: Masparti: Pavel Martinka, Ondřej Spusta

datace: projekt: 2013, realizace: 2014–2017

Ve šternberské vilové oblasti při ulici Sadová, kde již v meziválečném období vzniklo několik masivních vícepodlažních vil a po válce menší domy, vyrostla unikátní stavba rodinného domu od architektů ze šternberského ateliéru Masparti. Parcela, na níž se dům nachází, má svažité terén a je umístěna na konci slepého ramene ulice, kde město plynule přechází v zalesněnou krajinu. Za vícegeneračním domem ve svahu, který vyčnívá ve šternberském prostředí svou neotřelostí a elegantním ztvárněním bílé hmoty, stojí dvojice architektů Pavel Martinka a Ondřej Spusta.

Architekti při vytváření návrhu brali ohled na krajinu protilehlého svahu, na který orientovali průhledy domu. Tím, že se nesnažili kompozičně navázat na vzhled tradičních domů, zůstal zachován průhled jak pro obyvatele okolních nemovitostí, tak i pro příchozí z lesa. Do ulice směřují vrata garáže a dům se chvílemi tváří jako přízemní stavba. Výškou se přizpůsobil okolí, ale směrem na jih do zahrady se mění ve velkolepou stavbu, která vyčnívá z řady a rozměrnými okny dává svým obyvatelům pohled až na Dražanskou vrchovinu. Přes značnou velikost byl návrh založen na užití minimálního množství forem, barev a tvarů. Část zadního traktu byla umístěna pod úroveň terénu. Veškeré hlavní prostory i venkovní terasy jsou umístěny v jedné hmotě.²³³

Objekt je rozčleněn do dvou pater. Na garáž pro dvě auta navazuje vrchní vstupní podlaží. Je v něm umístěn největší byt, kde se nachází ložnice rodičů a hlavní obytné prostory s kuchyní, které se otvírají na velkou terasu. V přízemí v zadním traktu je umístěn menší byt prarodičů, do něj existuje samostatný vstup pod venkovním betonovým schodištěm na východní fasádě, kde jsou vstupy i do horního bytu. Na spodním podlaží jsou mezi oběma byty situovány pokoje dětí, které jsou s patrem spojeny vnitřním ocelovým schodištěm. Jak byt prarodičů, tak pokoje dětí mají přímé vstupy do zahrady. Na východě se nachází v těsné blízkosti další rodinný dům, proto jsou okna a veranda v patře na této straně opatřeny dřevěnými laťkami pro navození většího soukromí. Vysoká kvalita zpracování, ve kterém dominují čisté linie, pokračuje i

²³³ Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 2411. – Masparti, Dům ve svahu, <https://www.peknebydleni.cz/dum-ve-svahu/>, vyhledáno 29. 4. 2021.

v interiéru. Ve vnitřních prostorech se střetává surový beton s bílými stěnami a nábytkem na míru od Truhlářství Šnajder.²³⁴

Objekt tvoří železobetonová monolitická konstrukce, kterou v horním patře doplňují keramické vyzdívký. Střecha má mírný sklon a bílou fasádu člení řada různě velkých obdélných oken, které jsou až na výjimky s minimálním rámováním. Dům, vyhotovený dle projektu z roku 2013, se stavěl tři roky a hotový byl roku 2017. Po svém dokončení se zařadil do menší skupiny kvalitní šternberské architektury.

Architekti ze studia Masperti stojí za mnoha jinými zajímavými projekty. V roce 2014 realizovali ve Šternberku úpravy interiérů sdílených pracovních prostor v patře městského domu.²³⁵ V současné době vyhotovili pro Šternberk studii domova pro seniory na parcele v Obloukové ulici v blízkosti mateřské školy. Jedná se o velkolepý projekt o třech křídlech, ta se mají sbíhat v jednom středu, který by měl svrchu osvětlovat velký kruhový světlík. V projektu lze vidět záměr vytvořit světlé a harmonické stavby korespondující s okolní zelení. O tom svědčí plánovaná velká francouzská okna do zahrady i zelená střecha. Realizace je plánována na rok 2022.²³⁶

Literatura a prameny:

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 2411.

Masperti, *Dům ve svahu* (zpráva ateliéru), 2017.

²³⁴ Masperti, *Dům ve svahu* (zpráva ateliéru), 2017.

²³⁵ Architektonické studio Masperti má v těchto prostorech sdílenou kancelář.

²³⁶ Masperti, *Práce*, <https://masparti.com/realizace>, vyhledáno 29. 4. 2021.

4.17 Mateřská školka Nádražní

adresa: Nádražní č. p. 1302/7

architekt: Anonym; Atelier-r: Miroslav Pospíšil; spolupráce: Martin Králík, Ondřej Patsch, Robert Randys, Adéla Tomečková

datace: 1927; projekt: 09/2015–12/2016; realizace: 05/2017–08/2018

Uprostřed Nádražní ulice, která vede hustě zastavěnou šternberskou čtvrtí, byla postavena moderní mateřská školka. Na její parcele stála původně patrová funkcionalistická vila, která byla realizována roku 1927 pro Ludmilu Šehovou. Ke stavbě není dochováno mnoho, jen barevný výkres a několik dokumentů. V nich figuruje jméno inženýra Neveřila, který mohl být pravděpodobný autor návrhu.²³⁷

Přibližně v druhé polovině padesátých let (pravděpodobně počátkem roku 1952) převzal objekt do vlastnictví národní podnik Chronotechna Šternberk, který jej zrekonstruoval a přestavěl pro účely školky. V červnu 1965 předložil K. Tomiga projekt, podle nějž byla realizována jak rekonstrukce a adaptace stávajících obytných prostor, tak i obdélníková dvoupatrová betonová přístavba kuchyně a skladu při východní fasádě. V přízemí budovy byla umístěna první třída s hernou, ředitelna, kuchyň a jídelna. V následujícím patře měla své prostory druhá třída s hernou a ložnice s terasou. Stavba byla sjednocena jednotnou břizolitovou omítkou. Veškeré práce byly dokončeny v září roku 1966.²³⁸ Závodní mateřská škola národního podniku Chronotechna zahájila svůj provoz v nově adaptovaném objektu 15. ledna 1967. V roce 1968 byly podniknuty další stavební úpravy a z ložnice a terasy (dochována z původní vily) v patře se stala další třída s hernou.²³⁹ Po veškerých úpravách zůstal z původní vily pouze její půdorys, jinak pozbyla veškeré charakteristické stylové prvky.

Roku 1993 přešla mateřská škola Nádražní pod správu města Šternberk. Objekt, který obývala a jehož podoba pocházela z června roku 1987, kdy prošel generální opravou, již dlouho nevyhovoval kapacitně i současným standardům. V letech 2015 až 2016 vypracoval architekt Miroslav Pospíšil (*1964) z olomoucké architektonické kanceláře Atelier-r ve spolupráci se skupinou dalších architektů (Martin Králík, Ondřej

²³⁷ Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 1302.

²³⁸ *Ibidem*.

²³⁹ *Historie. Mateřská škola Nádražní 7 Šternberk*, <https://www.msnadrazni-stbk.cz/o-nas/historie/>, vyhledáno 24. 4. 2021.

Patsch, Robert Randys, Adéla Tomečková) projekt přestavby a dostavby Nádražní školky.²⁴⁰

V květnu 2017 započaly přípravné práce, při kterých prošla demolicí přístavba ze sedmdesátých let, ocelové schodiště a zadní přístavek. Po očištění od dostavby zůstala zachována jen obdélníková hmota původní vily. Z východu rozšířila mateřskou školu nová dvoupodlažní stavba propojená s původním objektem spojovacím krčkem. Směrem do dvora i ulice byl užita prosklená fasáda krytá stínícími lamelami. Dle návrhu byl zajímavě vyřešen únikový východ v podobě nerezového tobogánu z lodžie. Plášť přístavby pokryly našikmo poskládané předzvětralé zinkové plechy spojené stojatou drážkou. Na jihovýchodní straně školky bylo realizováno rozšíření vnitřních prostor pro maximální hrací plochu a druhé únikové schodiště. Toto rozšíření opatřili architekti omítkou v lososové barvě, v kontrastu k bílé barvě centrální budovy, kterou navíc pokryli treláží s popínavými rostlinami. Zahradní plochu doplnily nové hrací prvky a zezeň.²⁴¹

V přízemí nové budovy je umístěno zázemí školy – šatny, jídelna, sociální zázemí a kanceláře. Ve zbylé části přízemí je umístěno oddělení vybavené šatnou, hygienickým zázemím a hernou, která je dělená na pracovní část orientovanou na jih a spací část orientovanou na sever. Obě tyto oblasti lze rozdělit posuvnými stěnami. Dvě oddělení se stejným řešením jsou i v prvním podlaží, kde jsou navíc vybaveny lodžiami, které redukuje přísun slunce. V centru dispozice je pak umístěn sklad.²⁴²

Nově rekonstruovaná mateřská školka představuje originálně řešenou stavbu plnou pestrých barev a otevřených světlých prostor. Svým celkovým architektonickým ztvárněním, designem i konstrukčním řešením se může zařadit mezi kvalitní a osobité stavby vyčnívající ze skupiny školských staveb.

Literatura a prameny:

Archív města Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č.p. 1302.

Atelier-r, *Rozšíření kapacity mateřské školy na ulici Nádražní*, Šternberk, Olomouc, 2016.

²⁴⁰ Viz Městský úřad Šternberk (pozn. 237).

²⁴¹ Atelier-r, *Rozšíření kapacity mateřské školy na ulici Nádražní*, Šternberk, Olomouc 2016, in: Archív města Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 1302.

²⁴² Viz Městský úřad Šternberk (pozn. 237). – Atelier-r, *Portfolio: Mateřská škola Nádražní*, 2018, <https://atelier-r.cz/portfolio/matrska-skola-nadrazni/>, vyhledáno 23. 4. 2021.

Závěr

V polovině 19. století, kdy podrobný výklad této práce začíná, mělo město převažující klasicistní a empírovou zástavbu. Tuto celistvost narušovaly jen tovární objekty. Po dlouholeté výstavbě v historizujícím slohu přibylo po vzniku Československé republiky ve Šternberku několik výrazných staveb od Oswalda Vetha, který patřil ke třem významným architektům této doby. Dalšími byli Johann Aulegk mladší a Wilhelm Mikulaschek. Kromě městských domů (například dům firmy Baťa) realizoval Veth jak kulturní objekty (kino Saxinger, kino Oko), tak i ve šternberském prostředí nečekanou kubistickou stavbu altánu v Tyršových sadech.

Po druhé světové válce se město zpočátku rozrůstalo především budováním řady panelových sídlišť, za kterými stáli ve většině případů architekti ze Stavoprojektu Olomouc. Na jednu stranu sice splnili poptávku po bytech, kterých bylo ve Šternberku pro narůstající obyvatelstvo málo. Avšak na stranu druhou narušili trvale tvář a panorama historického města s převažující nízkou zástavbou, s nejvyššími objekty továren. Od sedmdesátých let se k bytové výstavbě přidaly architektonické zakázky veřejné povahy – obchodní dům na třídě Československé armády, obřadní smuteční síň, přístavby stávajících škol. Za architektonicky nejkvalitnějšími realizacemi z toho období (přestavba kina Oko, mateřská škola Velox a Kulturní dům) stál ve Šternberku architekt Vladimír Kalivoda (1927–2005) z Valašského Meziříčí.

Po Sametové revoluci se město soustředilo primárně na rekonstrukci již existujících objektů, které během totality značně utrpěly. Mnoho rekonstrukcí realizovalo studio Polách & Fabián (architekti Jan Polách, Robert Bravenec, Petr Fabián) z Olomouce. Tento ateliér realizoval i zdejší největší porevoluční projekt, rekonstrukci a adaptaci Gymnázia Šternberk. Jednalo se spíše o výjimku, nové stavby vznikaly především v režii rezidenční architektury, ve které můžeme spatřit i velmi povedené rodinné domy, například dvougenerační dům na Sadové ulici od místního studia Maspartí. Zcela výjimečná je realizace obytného domu na Labutí ulici od pražského architekta Romana Kouckého (*1959).

Hlavní záměry práce, představené v úvodu, se podařilo z podstatné části naplnit, a to především zásluhou z velké části dobře dochované stavební dokumentace. Nejsložitější bylo zhodnocení urbanismu města, který nebyl do současné doby až na výjimky výrazně prozkoumán. K urbanistickému vývoji Šternberka není totiž dochováno mnoho potřebných materiálů (územní a regulační plány) ani z meziválečného, ani z

totalitního období. Stavební vývoj Šternberka spíše kolísá, ale u některých představených příkladů architektonických realizací spatřujeme i vzestupné tendence především díky kvalitnímu zpracování a autorství mnohdy velmi dobrých architektů. Většina hodně zajímavých staveb zůstala pouze ve fázi studie. Takový osud měl například projekt městské knihovny z roku 1994 od pražského architekta Romana Kouckého (*1959), tak architektonické studie z let 1992–1993 na realizaci novostavby kláštera klarisek od studentů Emila Přikryla (*1945), Jana Studeného (*1966), Rostislava Klímy (*1968) a Rudolfa Netíka (*1966). Kdyby byly uskutečněny mnohé z nich, Šternberk by se jistě stal jedním z českých měst s cennou moderní architektonickou tvorbou.

Seznam zdrojů:

Literatura chronologicky:

František Jiří Eberl, *Versuch einer Geschichte der Stadt Sternberg als ein Beitrag zur mährischen Geschichte*, *Mährisches Magazin*, 1789.

Eduard Lazenský – Joseph Matzner, *Chronik der Stadt Sternberg, anfangend vom Jahre 1241–1865*, Šternberk 1865.

Der Kiosk im Stadtwalde bei Sternberg, *Sternberg Volksblatt*, 1885, 23. 5, s. 1–4.

Národní dům ve Šternberku, *Pozor IV*, 1897, č. 14, 4. 2., s. 1–2.

Ze Šternberka, *Pozor V*, 1898, č. 1, 1. 1., s. 2.

Die Tschecheneinbruch in Sternberg abgeschlagen, *Deutsches Volksblatt für Mähren und Schlesien XXXVIII*, 1914, č. 47, 8. 7., s. 1.

Zhanobení Národního domu ve Šternberku, *Venkov IX*, 1914, č. 162, 10. 7., s. 7.

Karel Hipman, K německým násilnostem šternberským, *Český svět*, 1914, č. 45, 24. 7., s. 17.

Jan Hamáček, O český Šternberk, *Salon: Společnost – Sport – Divadlo – Film – Móda – Výtvarné umění*, I, 1923, č. 7–8, s. 22.

Zdeněk Opluštil, *Šternbersko: Vlastivědná čítanka XX*, Vyškov 1931.

Wilhelm Stief, *Geschichte der Stadt Sternberg in Mähren*, Thayngen-Schaffhausen 1934.

Hieronym Schlossnikel, 10 Jahre Stadtpark. Ein Rückblick auf eine Entwicklung, *Deutsches Volksblatt für Mähren und Schlesien*, č. 26, 1936, 27. 6., s. 5–6.

Wilhelm Linhart, *Geschichtliche Entwicklung der Stadt Sternberg*, 1939.

Ladislav Hosák – Norbert Černý, heslo Šternberk, in: Norbert Černý, *Vlastivědy střední a severní Moravy II*, Přerov 1942, s. 404–406.

František Hrubý, *Severní Morava v dějinách*, Brno 1947.

František Láznička, *Češi ve Šternberku*, Šternberk 1968.

Josef Valíček, *Z minulosti a současnosti města Šternberka*, Šternberk 1969.

Josef Valíček, *Místopis Šternberka 1848–1860 (Učební texty vysokých škol)*, FF UPOL, Olomouc 1970.

- Karel Kibic, *Radnice. Ratuši. Town halls. Rathäuser*, Praha 1971.
- Josef Bartoš, *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*, Ostrava 1972.
- Martin Antoš, Mladá podpora, *Stráž lidu* LVI, č. 116, 1976, 2. 11., s. 1.
- Martin Antoš, Z volebního programu NF ve Šternberku. Iniciativa občanu podmínkou splnění náročných cílů, *Stráž lidu* LVI, č. 123, 1976, 16. 11., s. 1.
- Jaroslav Vebr, *Soudobá architektura ČSSR*, Praha 1980.
- Jaroslav Váňa – Vítězslav Kollmann – Martin Antoš, *Šternberk historie – současnost – perspektivy*, Šternberk 1984.
- Miroslav Koudela, Třicetiletá válka v dějinách Šternberka, *Kulturní zpravodaj města Šternberka*, 1988, č. 3–12.
- Miroslav Koudela, *K činnosti tzv. Výkonného výboru německého Národního shromáždění ve Šternberku na podzim 1918*, Olomouc 1989, s. 57–76.
- Miroslav Koudela, Šternberský historický kalendář aneb kapitoly z dějin Šternberska. Šternberk v době 1. světové války, in: *Kulturní zpravodaj města Šternberk*, 1989, č. 9, s. 13.
- Miroslav Koudela, Šternberk ve stínu francouzské revoluce (1789–1815) I., in: *Kulturní zpravodaj města Šternberk*, 1989, č. 10, s. 13.
- Miroslav Koudela, Šternberský historický kalendář aneb kapitoly z dějin Šternberska. Z počátků dělnického hnutí ve Šternberku, *Kulturní zpravodaj města Šternberk*, 1989, č. 12, s. 9.
- Dagmar Rybářová – Petr Mezera – Jitka Zelenková, *Občanské stavby. Typologie školských staveb*, Praha ČVUT 1991.
- Josef Pavlíček – Ctirad Medlík – František Spurný, *Šumperské proměny*, Štíty 1992.
- Michael Třeštík – Zbyněk Hraba, *Kdo je kdo v architektuře a příbuzných oborech v České republice 1993*, Praha 1993.
- Vlasta Hlůzová – Anna Hesová, *70 let české školy ve Šternberku*, Šternberk 1993.
- Bohdan Kaňák – Miroslav Koudela – Jan Mráček, *Šternberk slovem a obrazem*, Olomouc 1996.

Leoš Mičák, Šternberský stavitel klasicismu Jakub Snietivý (1792-1836), *Vlastivědný věstník moravský*, 1997, č. 1, s. 71–74.

Roman Koucký, *Architektonická kancelář*, Praha 1999.

Jiří Pometlo, Sakrální stavby v českých zemích, *Stavba VII*, 2000, č. 1, s. 46–51.

Michael Třeštík, *Kdo je kdo Architektura*, Praha 2000.

Výroba ve Šternberku skončila, *Olomoucký týden 1*, 2000, č. 5, s. 1.

Miroslav Papoušek – Tomáš Vítek, Šternberští stavitelé období klasicismu, in: *Státní památkový ústav v Olomouci, Výroční zpráva 2001*, Olomouc 2002, s. 110–117.

Tomáš Vítek, *Stavební rozmach v období klasicismu*, Šternberk 2002.

Karel Sommer (ed.) a kol., *České národní aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky*, Ostrava 2003.

Miloslav Čermák – Jaroslav Spišák, *Historie a současnost podnikání na Olomoucku*, Žehušice 2004.

Roman Koucký – Libor Kábrt – Šárka Malá, Bytový dům Labutí, *Ekologie, realizace, architektura 21. století*, 2004, č. 1, s. 21–22.

Tomáš Baletka, *Páni z Kravař. Z Moravy až na konec světa*, Praha 2004.

Zdeněk Pokluda, Moravské statky Albrechta Kostky, in: *Východočeské listy historické*, č. 21-22, Hradec Králové 2004, s. 279-285.

Jan Janák – Zdeněk Dobeš, *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu až po současnost*, Praha 2005.

Karel Fiala, *Šternberk napříč časem 1850–1945*, Šternberk 2007.

Eva Casková – Lukáš Blažek, *Petr Fabián: nenápadný půvab architektury*, Olomouc 2008.

Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku VII Str – U*, Praha 2008.

Irena Černocká, Radnice bude do konce letošního roku bezbariérová, *Šternberské listy*, 2009, č. 12, s. 2

Miroslav Koudela, *Šternberské století 1909–2009*, Šternberk 2009.

Miroslav Koudela, *Šternberské století 1909–2009*, *Šternberské listy*, č. 13–21, 2009.

- Tomáš Cydlík, Městský hřbitov a smuteční obřadní síň, in: Miroslav Chytil (ed.) – Ondřej Belšík – Tomáš Cydlík etl. al., *Slavné stavby Prostějova*, Praha 2009, s. 104–105.
- Zdeněk Martínek, *Dějiny československého hodinářského průmyslu I. a II.*, Brno 2009.
- Emil Příkryl – Mirko Baum, *Emil Příkryl a jeho škola*, Praha, 2010.
- Tomáš Vítek, Válcová věž šternberského hradu, in: *Sborník Národního památkového ústavu Územního odborného pracoviště v Olomouci*, Olomouc 2010, s. 130–151.
- Vlasta Hlůzová, *Prošli Šternberskem: výběrový slovníček 225 osobností*, Šternberk 2010.
- Zdeněk Fišera, Heslo Šternberk, in: *Ibidem, Historické radnice Čech, Moravy a Slezska 2. Katalog historických radnic H-Ž*, Praha 2010, s. 343.
- Vlasta Hlůzová, *Stopami šternberské historie*, Šternberk 2011.
- Jan Stempel – Jan Tesař – Petr Pištěk – Stanislav Frolík, *99 domů*, Praha, 2012.
- Rostislav Vojkovský, *Šternberk. Hrad – zámek ve stejnojmenném městě*, Hukvaldy 2012.
- Lukáš Beran – Vladislava Valchářová – Jan Zikmund (eds.), *Industriální topografie: průmyslová architektura a technické stavby. Olomoucký kraj*, Praha 2013.
- Vlasta Hlůzová, *Šternberk za 2. světové války*, Šternberk 2015.
- Aneta Zlámalová, Studie vývoje architektury v Litovli, Šternberku a Uničově v letech 1900–1970, *Vlastivědný věstník moravský*, 2016, č. 4, s. 344.
- Karel Fiala, *Šternberk lidé a fotografie*, Šternberk 2018.
- Bohdan Kaňák, 550. výročí diplomatického jednání králů Jiřího z Poděbrad a Matyáše Korvína mezi Olomoucí a Šternberkem, *Střední Morava 25*, 2019, č. 47, s. 4–15.
- Bohdan Kaňák, Zpřístupnění archivních fondů Městských archiv Šternberk a Okresní archiv Šternberk, *Olomoucký archivní sborník*, 2019, č. 17, s. 23–31.
- Karel Fiala, *Šternberk 1989-2019*, Šternberk 2019.
- Michal Konečný, *Hrad Šternberk*, Kroměříž 2019.
- Vlasta Hlůzová, Pivovarnictví ve Šternberku, in: *Kulturní revue Olomouckého kraje XVI*, 2019, č. 2, s. 23–25.
- Vlasta Hlůzová, Z historie stavby české menšinové školy ve Šternberku, *Kulturní Revue Olomouckého kraje XVII*, 2020, č. 1, s. 43.

Prameny abecedně:

Atelier-r, *Rozšíření kapacity mateřské školy na ulici Nádražní. Šternberk*, Olomouc 2016.

Jan Polách – Robert Bravenec – Petr Fabián, *Dostavba a rekonstrukce gymnázia Šternberk*, Národní památkový ústav Olomouc, inv. č: 3261.

Jiřina Štouračová, Reformní zásahy Marie Terezie a Josefa II. do městské správy na Moravě, in: *Sborník prací FF brněnské univerzity*, C50, Brno 2003, s. 175.

Karel Morav, *Historický místopis Šternberka – historické jádro*, rukopis, Státní okresní archiv Olomouc 1975.

Leoš Mlčák – Karel Žurek, *Stavebně historický průzkum měšťanského domu čp. 48 ve Šternberku s areálem bývalých stájí, sýpky a domu ve dvoře*, Olomouc 1995, Státní okresní archiv Olomouc.

Lucie Chromková, *Smuteční síně na Valašsku v období socialismu* (bakalářská diplomová práce), Katedra dějin umění, FF UPOL, Olomouc 2016.

Maspartí, *Dům ve svahu* (zpráva ateliéru), 2017.

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka hrad Šternberk.

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka Chronotechna.

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka Na Vyhlídce.

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka sídliště na Nádražní ulici.

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka sídliště na Jivavské

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka Tyršovy sady.

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka sídliště na Uničovské.

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 48.

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 78.

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 92.

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 114.

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 167.

Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 247.

- Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 307.
- Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 312.
- Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 1302.
- Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 1503.
- Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 1532.
- Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 1621.
- Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 2098.
- Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka Světlov. č. p. 2258–2262.
- Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 2411.
- Městský úřad Šternberk, *Archív stavebního odboru*, složka domu č. p. 2522
- Národní památkový ústav Olomouc, *Urbanisticko – architektonická syntéza. Studie podrobného asanačního plánu*, inv. č. 4331.
- Národní památkový ústav Olomouc, *fond Šternberk*, Asanační uzemní plán historického jádra města Šternberk, inv. č. 4332.
- Roman Koucký – Libor Kábrt – Šárka Malá, *Autorská zpráva*, Praha 2003.
- Roman Koucký, *Územní plán Šternberka*, 1996, Stavební odbor města Šternberk.
- Slavomíra Kašpárková – Helena Richterová – Tomáš Vitek, *Šternberk na Moravě. Hrad. Stavebně historický průzkum*, strojopis, Olomouc 2001, s. 6, in: Národní památkový ústav Olomouc.
- Státní okresní archiv Olomouc, *fond Národní jednoty – místní odbor Šternberk*, nezpracováno, Protokoly 1908–1948, Zpráva o spolkové činnosti za rok 1914.
- Státní okresní archiv Olomouc, *fond Šternberk*, Směrný uzemní plán Šternberka z roku 1969, inv. č: neinventarizováno.
- Státní okresní archiv, *fond Šternberk – fotodokumentace*, Radnice Šternberk před rokem 1868.
- Státní okresní archiv Olomouc, *fond Městský národní výbor Šternberk*, Pamětní kniha města Šternberka 1250–1950, inv. č: neinventarizováno, s. 251–264.

Státní okresní archiv Olomouc, *Kronika ústavu. Gymnázium Šternberk. Kronika z let 1935–38*, depon.

Státní okresní archiv města Olomouc, *Archiv města Šternberka*, inv. č. 411, sign. 4C, Strojopis pamětní knihy, 1828-1936, *Gedenkbuch Stadt Sternberg*, s. 130 -133.

Státní okresní archiv Olomouc, *Archiv města Šternberk*, listiny, inv. č. 3.

Státní okresní archiv Olomouc, *Archiv města Šternberk*, inv. č. 1242, kart. 177, kart. 182.

Státní okresní archiv Olomouc, *Archiv města Šternberk*, inv. č. 1242, Olomoucká 95.

Státní okresní archiv Olomouc, *Archiv města Šternberk*, inv. č. 1239, kart. 177.

Státní okresní archiv Olomouc, *fond Šternberk – fotodokumentace*, Schiessstätte mit Hotel „zur alten Post“, inv. č. nezpracováno.

Tomáš Vítek, *Stavebně – historický průzkum Hlavní náměstí č. 4*, Národní památkový ústav Olomouc 2002.

Vladimír Kalivoda, Projektový úkol na rekonstrukci Kulturního domu SZK ve Šternberku, Šternberk 1977, in: *Archiv města Šternberk, Archiv stavebního odboru*, složka domu č.p. 307.

Zdeněk Flejberk – Josef Pucek, *Archiv města Šternberk 1346-1945*, Šternberk 1969, Š1-1, Státní okresní archiv Olomouc.

Zemský archiv v Opavě – pobočka Olomouc, *fond Velkostatek Šternberk*, inv. č. 1025, sign. III-74, kart. 56, nefol.

Zemský archiv Brno, D9, *stabilní katastr 1824–1931*, inv. č. 1558, 3258, 2054, 2324, 3003.

Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, spis o fondu Chronotechna, Šternberk, stručná historie podniku Chronotechna – EUTECH

Internetové zdroje abecedně:

Atelier Polách & Bravenec s.r.o., *Rekonstrukce a dostavba Tylova Divadla ve Šternberku*, 2007, http://www.atelierpb.cz/#!/gallerycontent/verejne_stavby/2_divadlo_sternberk, vyhledáno 20. 4. 2021.

Atelier-r, Portfolio. *Kino ve Šternberku*, 2016, <https://atelier-r.cz/portfolio/kino-ve-sternberku/>, vyhledáno 25. 4. 2021.

Atelier-r, *Portfolio: Mateřská škola Nádražní*, 2018, <https://atelier-r.cz/portfolio/materska-skola-nadrazni/>, vyhledáno 23. 4. 2021.

Atelier 38, *Rodinný dům Šternberk. Lakonický dům*, 2007, <http://www.atelier38.cz/rodinny-dum-sternberk-63.html>, vyhledáno 1. 5. 2021

Bytový dům Labutí, <http://deltaplan.cz/projekty/bytovy-dum-labuti/>, vyhledáno 22. 4. 2021.

Bytový dům Labutí, <http://www.bydleni-iq.cz/architektura-a-design/bytovedomy/bytovy-dum-labuti/>, vyhledáno 23. 4. 2021.

Historie. Mateřská škola Nádražní 7 Šternberk, <https://www.msnadrazni-stbk.cz/onas/historie/>, vyhledáno 24. 4. 2021.

Lucie Bukvová, *Přestavba divadla na relaxační centrum se zpozdí*, https://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/tylovo-divadlo-sternberk-prestavba-20110208.html, vyhledáno 20. 4. 2021.

Mirka Vernerová, *Maspartí. Dům ve svahu*, <https://www.peknebydleni.cz/dum-ve-svahu/>, vyhledáno 29. 4. 2021.

Maspartí, *Práce*, <https://masparti.com/realizace>, vyhledáno 29.4. 2021.

Městská památková zóna Šternberk, in: *Vyhláška MK ČR č. 476/1992 Sb. ze dne 10.9.1992 o prohlášení území historických jader vybraných měst za památkové zóny*, <https://pamatkovykatolog.cz/pravni-ochrana/mestska-pamatkova-zona-sternberk-84597>, vyhledáno 2. 2. 2021.

Město Šternberk, Šternberk: Město uzavřelo smlouvu na výstavbu krytého bazénu, *Parlamentní Listy*, <https://www.parlamentnilisty.cz/politika/obce-volicum/Sternberk-Mesto-uzavrelo-smlouvu-na-vystavbu-kryteho-bazenu-598722>, vyhledáno 24. 2. 2021.

Milada Hronová, Na univerzitě se připravují obsáhlé Dějiny Šternberka, *Žurnál Online*, <https://www.zurnal.upol.cz/nc/zprava/clanek/na-univerzite-se-pripravuji-obsahle-dejiny-sternberka>, vyhledáno 10. 11. 2020.

Ochranné pásmo kol hradu Šternberka na Moravě, in: *Rozhodnutí ONV v Olomouci o památkovém ochranném pásmu zde dne 22. 1. 1964*, <https://pamatkovykatolog.cz/pravni-ochrana>

ochrana/ochranne-pasmo-kol-hradu-sternberka-na-morave-202109296, vyhledáno 2. 2. 2021.

Rekonstrukce školy – zateplení (foto kronika),

<http://www.gymst.com/news.php?readmore=518>, vyhledáno 20. 4. 2021

Územní studie Pod kapličkou a Vinný vrch ve Šternberku,

<https://www.sternberk.eu/mesto-sternberk/zakladni-informace-o-sternberku/uzemni-planovani-sternberk/uzemni-studie-sternberk/5366-uzemni-studie-pod-kaplickou-a-vinny-vrch-ve-sternberku.html>, vyhledáno 15. 3. 2021.

Všechny informace ze stavební dokumentace byly získány za dodržení Správního řádu: „*Jiným osobám (mimo účastníky řízení) správní orgán umožní nahlédnout do spisu, prokážou-li právní zájem nebo jiný vážný důvod a nebude-li tím porušeno právo některého z účastníků, popřípadě dalších dotčených osob anebo veřejný zájem*“.

Soupis zkratek

depon. – deponováno

č.p. – číslo popisné

fol. – folium

inv. č. – inventární číslo

kart. – karton

kat. č. – katalogové číslo

KZMŠ – Kulturní zpravodaj města Šternberka

NPÚ – Národní památkový ústav

NPÚ, ÚOP v Olomouci – Národní památkový ústav odborné pracoviště v Olomouci

SOkA – OL – Státní okresní archiv Olomouc

sv. – svazek

tzv. – takzvaný, takzvaně

Summary

The main intentions of the work, presented in the introduction, were largely fulfilled. Mainly thanks to a large part of well-preserved construction documentation. The most difficult was the evaluation of the city's urbanism, which has not been significantly researched so far, with a few exceptions. Many necessary materials (territorial or regulatory plans) from the interwar or totalitarian period are not preserved for the urban development of Šternberk.

The construction development of Šternberk tends to fluctuate, but we also see upward tendencies in some of the presented examples of architectural realizations, mainly due to the quality workmanship and authorship of often very good architects. Many very interesting buildings remained only in the study phase.

Seznam vyobrazení

Obrázek 1 Johann Aulegk st., Budova německého střeleckého spolku, cca 1900, zdroj: SOkA.....	100
Obrázek 2 Vladimír Lukáš, Národní dům pro přestavbě, 1914, zdroj: Karel Hipman, K německým násilnostem šternberským, <i>Český svět</i> , 1914, č. 45, 24. 7., s. 17.....	100
Obrázek 3 Anonym, Radnice, před rokem 1868, zdroj: SOkA.....	101
Obrázek 4 Johann Aulegk st., Radnice, 1940, zdroj: https://www.sternberk.eu/historie/radnice-historie-a-soucasnost.html	101
Obrázek 5 Stavebně technické oddělení Tabákové režie ve Vídni, Tabáková továrna, 1899, zdroj: SOkA.....	102
Obrázek 6 Stavebně technické oddělení Tabákové režie ve Vídni, tabáková továrna, po 1900, zdroj: archiv NTM.....	102
Obrázek 7 Hrad Šternberk před rekonstrukcí, 1900, zdroj: NPÚ.....	102
Obrázek 8 Karl Gandolph Kayser, Hrad Šternberk po rekonstrukci, cca 1930, zdroj: NPÚ	103
Obrázek 9 Lubomír Šlapeta, Přestavba a přístavba bývalého kina Saxinger (návrh), 1954, zdroj: Archiv města Šternberk, <i>Archív stavebního odboru</i> , složka domu č. p. 312.	103
Obrázek 10 Oswald Veth, Kino Saxinger jako Tylovo divadlo s přístavbou, 1984, zdroj: Jaroslav Váňa – Vítězslav Kollmann – Martin Antoš, <i>Šternberk historie – současnost – perspektivy</i> , Šternberk 1984.....	103
Obrázek 11 Oswald Veth, projekt a realizace obchodu pro firmu Baťa, cca 1930, zdroj: Archiv města Šternberk, <i>Archív stavebního odboru</i> , složka domu č. p. 92	104
Obrázek 12 Oswald Veth, Kino Hess/Okno, cca 1971, zdroj: Karel Fiala, <i>Šternberk napříč časem 1850–1945</i> , Šternberk 2007, s. 43	104
Obrázek 13 Vladimír Kalivoda, kino Okno po přestavbě, 1984, zdroj: Jaroslav Váňa – Vítězslav Kollmann – Martin Antoš, <i>Šternberk historie – současnost – perspektivy</i> , Šternberk 1984.....	105
Obrázek 14 Vladimír Kalivoda, návrh mateřské školy Velox, 1975, Archiv města Šternberk, <i>Archív stavebního odboru</i> , složka domu č. p. 2098.....	105
Obrázek 15 Vladimír Kalivoda, fotografie dokončené mateřské školy Velox, 1980, zdroj: SOkA	106

Obrázek 16 Státní projektový ústav obchodu Brno, Návrh průčelí obchodního střediska na třídě ČSA,1975, zdroj: Archív města Šternberk, Archív stavebního odboru, složka domu č. p. 114	106
Obrázek 17 Státní projektový ústav obchodu Brno, Nákupní středisko na třídě ČSA,1984, zdroj: Jaroslav Váňa – Vítězslav Kollmann – Martin Antoš, Šternberk historie – současnost – perspektivy, Šternberk 1984.....	107
Obrázek 18 Vladimír Kalivoda, Návrh smuteční obřadní síně, 1977, zdroj: Archív města Šternberk, Archív stavebního odboru, složka domu č. p. 247.....	107
Obrázek 19 Dle projektu Vladislava Adamíka, Obřadní smuteční síň, 1984, zdroj: Jaroslav Váňa – Vítězslav Kollmann – Martin Antoš, Šternberk historie – současnost – perspektivy, Šternberk 1984.....	108
Obrázek 20 Vladimír Kalivoda, Návrh průčelí Kulturního domu na Masarykově třídě, 1976, Archív města Šternberk, Archív stavebního odboru, složka domu č. p. 307	108
Obrázek 21 Vladimír Kalivoda, čelní průčelí Kulturního domu, 1984, zdroj: Jaroslav Váňa – Vítězslav Kollmann – Martin Antoš, Šternberk historie – současnost – perspektivy, Šternberk 1984.....	109
Obrázek 22 Kulturní zařízení Šternberk po rekonstrukci, 2015, zdroj: https://olomoucky.denik.cz/galerie/promena-mestskeho-klubu-ve-sterberku.html?back=3106513029-1929-43&photo=2	109
Obrázek 23 ateliér Polách a Fabián, průčelí Gymnázia na Horním náměstí, 2020, zdroj: vlastní fotografie.....	110
Obrázek 24 atelier Polách a Fabián, nádvoří přístavby Gymnázia Šternberk, 1996, zdroj: https://gymst.edupage.org/a/historie-skoly	110
Obrázek 25 ateliér Polách a Fabián, modelace rekonstrukce a adaptace Gymnázia Šternberk, 1995, zdroj: Archív města Šternberk, Archív stavebního odboru, složka domu č. p. 48	110
Obrázek 26 Roman Koucký, Bytový dům na Labutí ulici, 2003, zdroj: http://deltaplan.cz/projekty/bytovy-dum-labuti/	111
Obrázek 27 Současná podoba hlavní budovy Gymnázia Šternberk, 2021, zdroj: vlastní fotografie	111
Obrázek 28 Roman Koucký, Bytový dům Labutí interiéry, 2003, zdroj: http://deltaplan.cz/projekty/bytovy-dum-labuti/	112
Obrázek 29 Atelier 38, Lakonický dům na ulic U Hřbitova, 2007, zdroj:	112

Obrázek 30 Masperti, interiéry rodinného domu na Sadové ulici, 2017, zdroj: https://masparti.com/sadova	113
Obrázek 31 Masperti, rodinný dům ve svahu na Sadové ulici, 2017, zdroj: https://masparti.com/sadova	113
Obrázek 32 Atelier-r, Mateřská škola Nádražní – pohled z ulice Nádražní, 2018, zdroj: https://atelier-r.cz/portfolio/materska-skola-nadrazni/	114
Obrázek 33 Atelier-r, Mateřská škola Nádražní – pohled z jihu, 2018, zdroj: https://atelier-r.cz/portfolio/materska-skola-nadrazni/	114
Obrázek 34 Oswald Veth, Altán v Tyršových sadech, Šternberk, 1935, zdroj: NPÚ..	111
Obrázek 35 Masperti, Altán v Tyršových sadech po rekonstrukci, 2020, zdroj: https://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/altan-tyrsovy-sady-sterberk-2020.html ..	111
Obrázek 36 Jan Studený, Klášter klarisek – nerealizovaný projekt, 1992–1993, zdroj: Emil Příklad – Mirko Baum, <i>Emil Příklad a jeho škola</i> , Praha, 2010, s. 31	111
Obrázek 37 Rostislav Klíma, Klášter klarisek – nerealizovaný projekt, 1992–1993, zdroj: Emil Příklad – Mirko Baum, <i>Emil Příklad a jeho škola</i> , Praha, 2010, s. 32	111
Obrázek 38 Roman Koucký, Model nerealizované městské knihovny, 1994, zdroj: Roman Koucký, <i>Architektonická kancelář</i> , Praha 1999, s. 182	111

Obrazová příloha



Obrázek 1 Johann Aulegk st., Budova německého střeleckého spolku, cca 1900, Foto: SOKA.



Obrázek 2 Vladimír Lukáš, Národní dům pro přestavbě, 1914, Foto: Ladislav Neoral.



Obrázek 3 Anonym, Radnice, před rokem 1868, Foto: SOkA



Obrázek 4 Johann Aulegk st, Radnice, 1940, Foto: Miroslav Horký



Obrázek 5 Stavebně technické oddělení Tabákové režie ve Vídni, Taabáková továrna, 1899, SOkA.



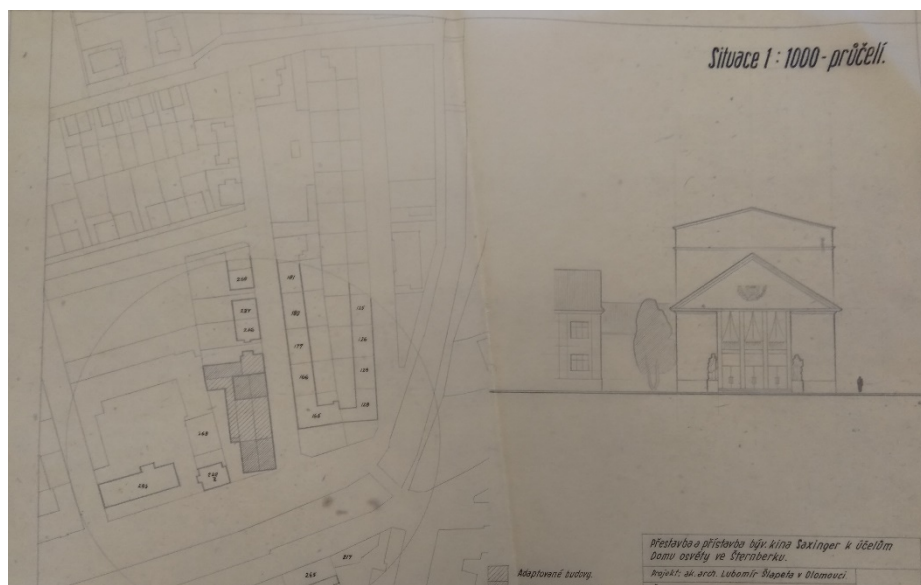
Obrázek 6 Stavebně technické oddělení Tabákové režie ve Vídni, tabáková továrna, po 1900, archiv NTM



Obrázek 7 Hrad Šternberk před rekonstrukcí, 1900, NPÚ



Obrázek 8 Karl Gandolph Kayser, Hrad Šternberk po rekonstrukci, cca 1930, NPÚ



Obrázek 9 Lubomír Šlapeta, Přestavba a přístavba bývalého kina Saxinger(návrh), 1954



Obrázek 10 Oswald Veth, Kino Saxinger jako Tylovo divadlo s přístavbou, 1984



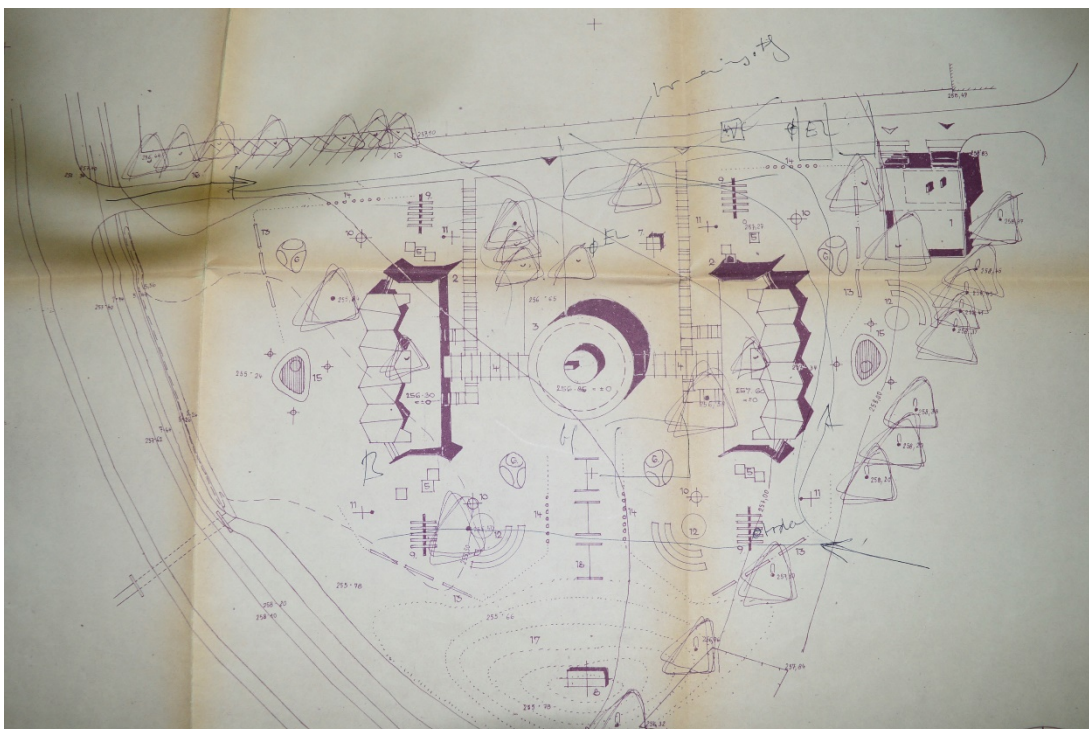
Obrázek 11 Oswald Veth, projekt a realizace obchodu pro firmu Baťa, cca 1930, Archív stavebního oddělení Šternberk



Obrázek 12 Oswald Veth, Kino Hess/Oko, cca 1971



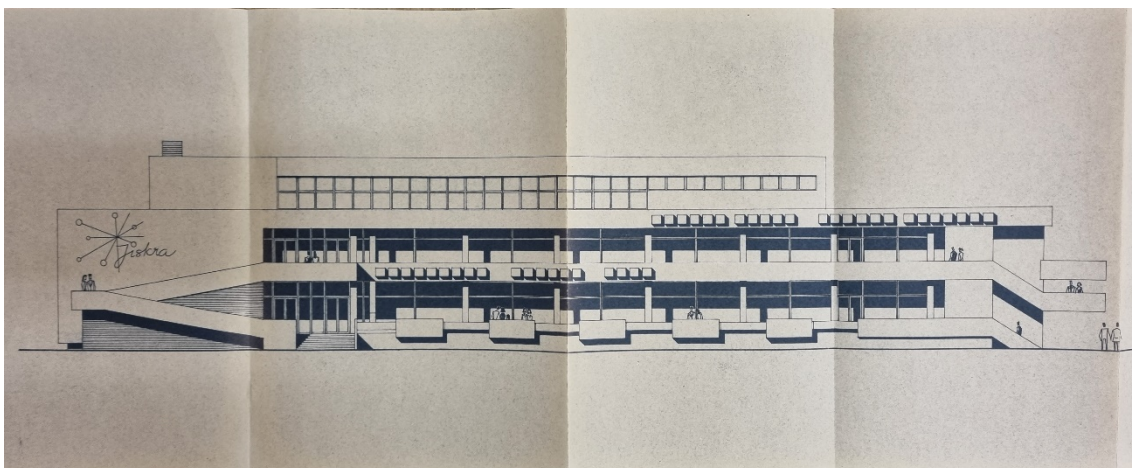
Obrázek 13 Vladimír Kalivoda, kino Oko po přestavbě, 1984



Obrázek 14 Vladimír Kalivoda, návrh Materské školy Velox, 1975, Archív stavebního oddělení Šternberk



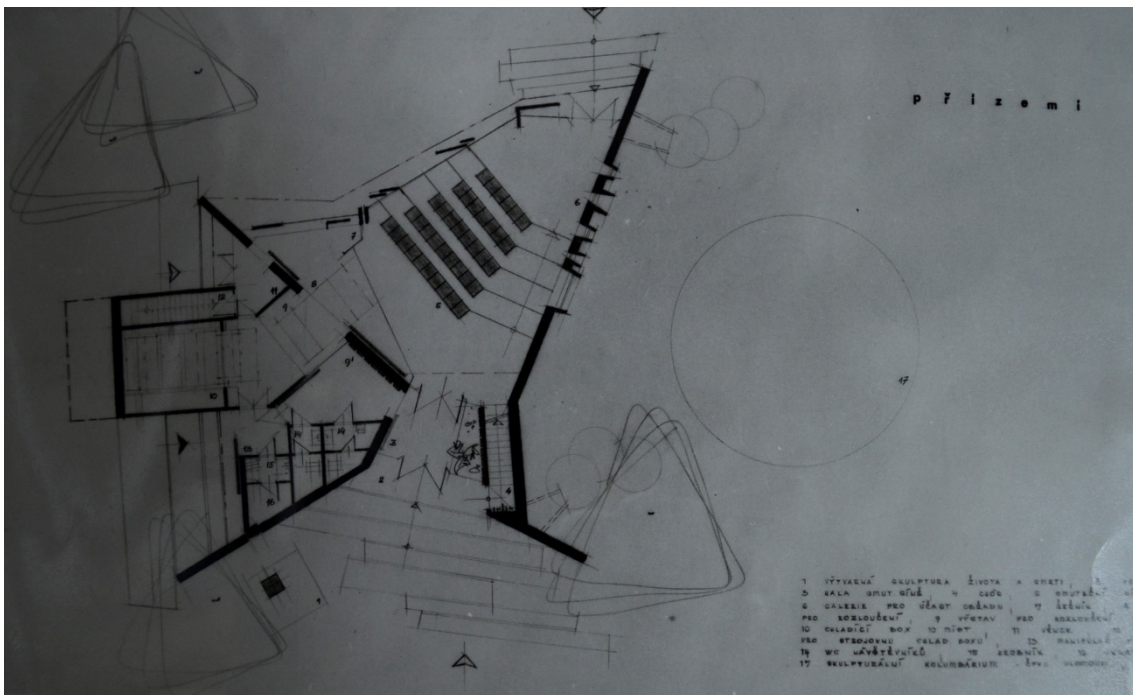
Obrázek 15 Vladimír Kalivoda, fotka dokončené Mateřské školy Velox, 1980



Obrázek 16 Státní projektový ústav obchodu Brno, Návrh čelního průčelí obchodního střediska na třídě ČSA, 1975, Archív stavebního oddělení Šternberk



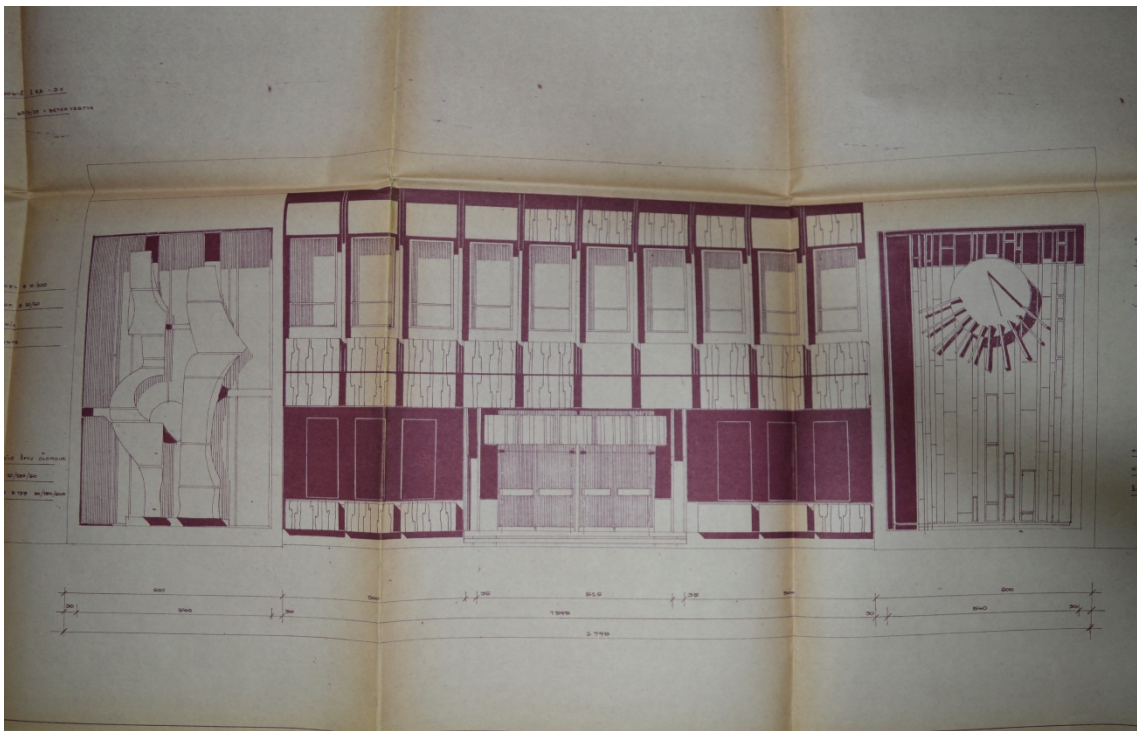
Obrázek 17 Státní projektový ústav obchodu Brno, Nákupní středisko na třídě ČSA, 1984



Obrázek 18 Vladimír Kalivoda, Návrh smuteční obřadní síně, 1977, Archív stavebního oddělení Šternberk



Obrázek 19 Dle projektu Vladislava Adamíka, Obřadní smuteční síň, 1984



Obrázek 20 Vladimír Kalivoda, Návrh průčelí Kulturálního domu na Masarykově třídě, 1976,



Obrázek 21 Vladimír Kalivoda, čelní průčelí Kulturního domu, 1984



Obrázek 22 Kulturní zařízení Šternberk po rekonstrukci, 2015



Obrázek 25 ateliér Polách a Fabián, modelace rekonstrukce a adaptace
Gymnázia Šternberk, 1995



Obrázek 24 ateliér Polách a Fabián, nádvoří přístavby
Gymnázia Šternberk, 1996



Obrázek 23 ateliér Polách a Fabián, průčelí Gymnázia na Horním náměstí, 2020



Obrázek 27 Současná podoba hlavní budovy Gymnázia Šternberk, 2021



Obrázek 26 Roman Koucký, Bytový dům na Labutí ulici, 2003



Obrázek 28 Roman Koucký, Bytový dům Labutí interiéry, 2003



Obrázek 29 Atelier 38, Lakonický dům na ulic U Hřbitova, 2007



Obrázek 31 Masperti, rodinný dům ve svahu na Sadové ulici, 2017



Obrázek 30 Masperti, interiéry rodinného domu na Sadové ulici, 2017



Obrázek 32 Atelier-r, Mateřská škola Nádražní – pohled z ulice Nádražní, 2018



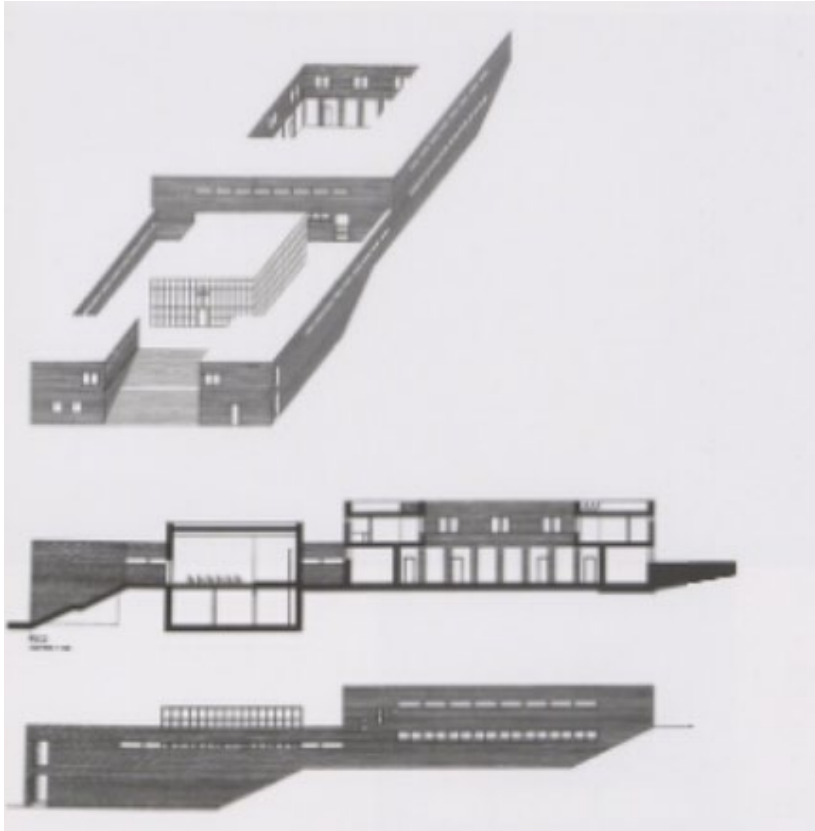
Obrázek 33 Atelier-r, Mateřská škola Nádražní – pohled z jihu, 2018



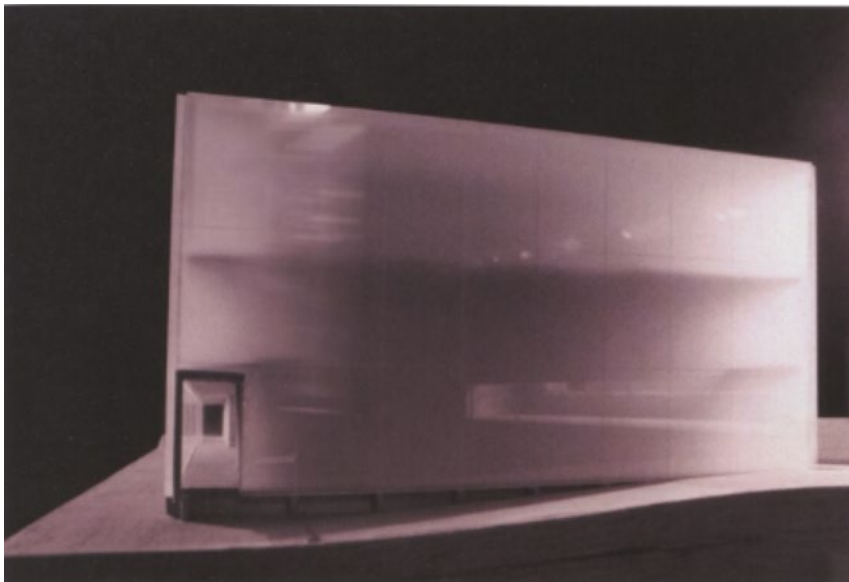
Obrázek 34 Oswald Veth, Altán v Tyršových sadech, Šternberk, 1935



Obrázek 35 Masparti, Altán v Tyršových sadech po rekonstrukci, 2020



Obrázek 37 Rostislav Klíma, Klášter klarisek – nerealizovaný projekt, 1992–1993



Obrázek 36 Jan Studený, Klášter klarisek – nerealizovaný projekt, 1992–1993



Obrázek 38 Roman Koucký, Model nerealizované městské knihovny, 1994

Anotace

Jméno a příjmení:	Tereza Fialová
Katedra:	Katedra dějin umění
Vedoucí práce:	Prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc.
Rok obhajoby:	2021
Název práce:	Architektura a urbanismus města Šternberk v letech 1850–2019
Název v angličtině:	Architecture and urbanism of the town Šternberk in the years 1850–2019
Anotace:	Předkládaná práce si klade za cíl zdokumentovat stavební a urbanistický vývoj města Šternberk v daném časovém období.
Klíčová slova:	Šternberk, architektura, urbanismus, průmysl, 20.století, Masperti, industriální architektura, Vladimír Kalivoda, Oswald Veth, Roman Koucky, Atelier-r, Polách & Fabián, Stavoprojekt Olomouc
Anotace v angličtině:	The presented work aims to document the construction and urban development of the town of Šternberk in a given period of time.
Klíčová slova a angličtině:	Šternberk, architecture, urbanism, 20th century, industrial building, Masperti, Vladimír Kalivoda, Oswald Veth, Roman Koucký, Atelier-r, Polách & Fabián, Stavoprojekt Olomouc
Rozsah práce:	118 stran
Jazyk práce:	Čeština